

15 Haziran 1973

Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MART 1973

İÇİNDEKİLER :

- Teve'de Oturakalma Ali Rıza BALAMAN
Kayseri İle İlgili Bir Kıtık Destanı A. Türabi TÜTÜNCÜ
Mahmutgazi Köyünde Yağmur Duası Dr. Mehmet TUĞRUL
Prof. Albert Gabriel Öldü Taha TOROS
I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Tarihi Değişti: (4—15 Ekim) T.F.A.
Bektâşilikte Kadın — I — Doç. Dr. Bedri NOYAN
Yeni Bir Dergi : Sivas Folkloru Fuat ÖZDEMİR
Anadolu Kadın Başlıkları ve Giysileri — Turistik Hatıra Bebek Yarışması
Sonaçlandı — Kilim - Cicim Yarışması İhsan HINÇER
"Türk Halk Şiiri Antolojisi" Dolayısıyla : İşin Kolayı IV H. DİZDAROĞLU
Gemerek Türküleri — II — Mehmet Güner DEMİRAY
Çamsık Köylerinden Derlenen Maniler Ali Rıza YALÇIN
Sivas'tan Atasözleri ve Deyimler Doğan KAYA
Ali Vecdî Bingöl'ü Kaybettik (1887 — 30. 1. 1973) Mehmet Hilmî GÜR
Bir Trabzon Masalı : Fincancı Sultan Semiha SARI

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 284

KURUŞ: 250

Halk Sağlığı Hizmetinde Lokman Müstahzarları

Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanil İshal kesici tablet
Metegastrin Mide tozu
Derivit Yara ve yanık merhemi.
Deriseptol Yara ve göbek tozu
Dover Tablet Öksürük ve bronşite
Metekodin Öksürük hapi
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Liniment Ağrı friksiyonu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
Ma-ka-ta Basur merhemi

Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hapi
Lokman - Tablet Ağrı hapi
Aigopirin Analjezik tablet
Algo - Tablet 4 tablettik
Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
Kına - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz damlası
Meprool Tablet Sinir hapi
Solhargen Granüle Ekzema kaşınıtı
Sel de Gastrin Granüle Mide tozu

Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç ilacı
Lokman Kaşe 100 lük ağrı kesici
Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
Panason (50 Gr. alüminyum kutulu)
Lokman Çayı Afiyet çayı
Dr. Krom Diş patı
Cilda El losyonu
Derma Traş losyonu
Balvit Enerji ve kuvvet macunu
Passibepine Sinir şurubu
İhtiyol Pomad
Çinko Pomad
Borik Pomad
Vazelin Saf

Lokman İlaçları Sağlık Hizmetinde, Onlara İnan ve Güven

(Folklor : 23)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 284

MART 1973

YIL : 24 — CİLT : 14

Teve'de Oturakalma (1)

Yazan : Ali Rıza BALAMAN

Geleneksel köy toplumlarımızda evlenme olgusu, kent toplumlarımızdan farklı, izlenmesi zorunlu, bazı törenleri gerektirir. Örneğin, "dua töreni" ile başlayan söz kesme; "nişan", "şerbet", "biçi", "kına", "düğün" ve düğün sonrası "duvak" töreniyle biter. Ne var ki, "söz kesme"den, "duvak"a ulaşan bütün bu aşamalar, normal evliliklerde izlenilen bir süreçtir. Normal olmayan evlilik yani, evlenmenin özel bir durumu olan "kız kaçırma"da ise, bu törenler tümünden çignenir. Kök nedenleri sosyolojik araştırmaları gerektiren bu olayın bilinenlerin dışındaki yeni bir türünü, "oturakalma"yı, köyümüzden örnekle anlatmaya çalışacağız.

Köylük yerde kız kaçırma, oğlanın gözüne kestirdiği yani, kendisine eş seçtiği kızı, zorla ya da gönül rızasıyla ve arkadaşlarının yardımıyla kaçırmadır. Genellikle kır toplumlarında görülen kız kaçırmanın bir başka türü de kızın oğlanı kaçırmadır. Bohçasını koltuğuna alen kız, ilişki kurduğu oğlanın evine gider, oturur. Bu tür kaçmaya, yörel dilde "oturakalma" (2) adı verilir.

Köyümüz gençlerinden "A", yaşının henüz 15 olmasına karşın, askerde ölen ağabeyisinin iki çocuklu karısını, ailenin baskısıyla, kendisine eş seçmek zorunda kalır. Gelin, aynı evin gelini, aynı çocukların anası ama, karılık rolü değişik. Bu kez gelin, imam nikâhi ile evlendirildiği kayınbirade-

rine karılık hizmeti yapmak zorunda. Karı-koca ilişkileri, "A" askerden dönene dek hoşnutsuz görünmeden devam eder. "A", askerlik dönüşü, kendine verilen değerini bilinci içinde, daha iyi giyinir, daha yetişkin görünür ve biraz da etrafı ile ilgilenir. Bu arada, kendine uygun olan yaşda, şı komşu kızını da izlemekte geç kalmaz. Önce göz göze kurulan ilişki, sonra, samanlıkta, koyun ararken ağılda el-ele, diz-dize devam eder. Ve birbirlerine sözler verilir. Aşık'ın dünyayı kör ve sağır sandığı, özdeyimi, yavukluların ilişkilerinin köy içinde tezelden duyulmasıyla bir kez daha kanıtlanmış olur. Kız babası: "ölürüm de kızımı, yağdaşı da olsa, evli adama kapatma (ikinci kadın) olarak virmem" der. Der ama, kızla oğlan arasında haberler gelip-gider, gizli buluşmalar devam eder.

"A", bir ramazan başında karısını çocuklarıyla birlikte Ankara'daki kayınbiraderinin yanına gönderir ve bayrama dek orada kalmalarını buyruklar. Kız, "A" nin karısının köyden ayrıldığı ilk gece bohçasını alır ve gelip "A" nin evine oturakalır. Günlerce iki genç evde kapalı kalır, dışarıya da görünmezler. Köylülere göre orucu da yemişlerdir. Durumdan kuşkulanan kız tarafının bucak jandarmasına baş vurması sonucunda, çiftler için mutluluk son bulur. Oğlan cezaevi'ne, kız doktor kontroluna gönderilir. Oğlanın birinci karısı ile yasal nikâhının olmaması, kızın nüfus kâğıdının

**800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde**

T.C.ZİRAAT BANKASI

o güne dek çıkarılmamış olması ve kız babasının "kızım küçüktür" demesine karşın, yaşının doktorca reşit sayılması ve kızın oğlan lehine verdiği ifade oğlanı ceza evinden kurtarır. Kız, baba evinde ailenin daha sıkı denetim altında başka bir erkeğe satılacağı günü beklerken; oğlan da, şimdilik kayınbiraderlerinin gözdağı (tehdit) altında zamanın kendi çıkarına işleyeceği umuduyla eski yaşamını sürdürür.

Bir kaç gözlem: Köylerde, amcanın, yetim kalan çocuklara bir yabandan daha iyi babalık yapacağı önyargısı ve dul kalan genç gelinin dışarı gitmesi (evden çıkması) sakıncası bu tür evliliği doğal kılmaktadır. Töre, her ne kadar çocuk yaştaki kayınbiraderin, anası yaşına yakın, bir kaç çocuk anası dul yengesi ile evlenmesini gerektiriyorsa da olay, eşyanın tabiatına ters düştüğünden gelişkinisi kendi içinde taşıyor ve ilk fırsatta doğal şeklini bulmaya çalışıyor. Batı ve Doğu kültürlerinde de görülen erkeğin dul yengesiyle (ağabey karısı) ve dul erkeğin baldızıyla (karısının kardeşi) evlenmesi türleri, [Batı literatüründe "levirat", "sororat" sözcükleriyle adlandırılıp, anlatılır.] değişik yörelerdeki değişik kültürel sistemlere sahip toplumların âdet ortaklığını bize kanıtıyor.

Tiyatrolara konu olan ve halk dilinde türkülerini çığırılan bu türden zorunlu evlilikler, doğal eğilimleri zorlamaktadır. Tarım kültürünün insan gücüne olan gereksinimi nedeniyle evde mevcut dul gelin, evden çıkarılmamakta ve çocuk yaşta da olsa kayınbiraderle evlendirilmektedir. Örneğin, eşini yitiren körpe dul gelin, koca

diye büyüttüğü çocuk için şöyle türkü (3) dizer:

*Kadifeli yastık kadifeli yorgan yer yu-
muşak*

*Emmin oğlu yanma geldi bir uşak
Öpmesi yok sevmesi yok konuşak
Anne beni niye verdin çocuğa
Oynar oynar taş doldurur kucağa*

*Sabah olur çocuk gider oyuna
Oynar oynar kum doldurur koynuna
Beni verenlerin vebal boynuna
Anne beni niye verdin çocuğa
Oynar oynar taş doldurur kucağa*

*Sabah olur pabucunu giyemez
Akşam olur yemeğini yiyemez
Karanlıkta yatağını bulamaz
Anne beni niye verdin çocuğa
Oynar oynar kum doldurur kucağa*

Erkek evi tarafının, oğullarının evlenmesine razı olmaması, birleşme kararı veren iki genci güç durumda bırakmaktadır. Kent kültüründe olduğu gibi ikisi ayrı bir ev açamayacakları için, baş başa yapılan "durum muhakemesinde", oğlanın kızı çıkarması sakıncalı görülünce, kız oğlana kaçacaktır. Eşitliğin ve ortak sorumluluğun bu denli sağlıklı olduğu köy toplumlarında kendi sorunlarını çözmede gösterilen beceri, küçümsenmeyecek ölçüdedir.

(1) Teve, Kızılcahamam idari sınırları içinde bir dağ köyünün araştırma adıdır.

(2) Bkz. Prof. Dr. İbrahim Yasa, Türkiye'de Kız Kaçırma Gelenekleri... Ankara, 1962.

(3) Çorum yöresinden olduğu söylenen türkü, Serbülen Yasun'dan öğrenilmiştir.

Destanlar ve Olaylar :

Kayseri ile İlgili Bir Kıtık Destanı

Yazan : A. Türabi TÜRÜNÇÜ

Halk şairleri, halkın duygu ve düşüncelerini dile getiren, kendi yaratmasının ürünü veya başkasının şiirlerini ekseriyetle sazı ve sözü ile söyleyen kişilerdir. Halk şairleri duygularını hikâyelerde, taşlamalarda, ağıtlarda, kahramanlık şiirlerinde ve bu gibi birçok türlerde ifade ederlerken "destan" larda da her türlü hayat olaylarını anlatmışlardır.

Sayın Cahit Öztelli, halk edebiyatındaki "destan" terimi için şöyle diyor: "Destan; biçim bakımından koşmaya benzeyen, dörtlük sayısı konuya göre istenildiği kadar artabilen bir nazım. Toplum ilgilendiren her türlü ciddi, ya da güldürücü konuda olabilir. Kıtık destanı, savaş destanları, yangın destanları, pire, uyur, gezi, yatırlar destanları gibi. Bu terime Destanı de denir. Kimi bölgelerde de Destana denir". (1) Aynı konuda sayın Ş. Elçin: "Saz şairlerinin müstakil birer hüviyet gösteren mâni ve koşma tipi 7, 8 ve çoğu zaman 11 hece ile ve dörtlüklerle meydana getirdikleri her türlü hayat hadiselerini içine alan eserler "destan" sayılmıştır." diyor (2).

Destanlarda temel öge ise belirli bir olaydır. Bu olaylar savaş, deprem, yiğitlik, eşkiyalık gibi konular labildiği gibi; güldürücü konular, toplumsal yergiler veya hut eleştiriler de olabiliyor (3).

Alaylı olanlar bir yana bırakılırsa; bu destan metinleri tarihçileri, edebiyatçıları ve sosyologları ilgilendirir durumdadır; ilgili ilimler bakımından birer kaynak niteliğinde oldukları söylenebilir. Hatta öyle ki, sayın N. S. Banarlı'nın ifadesiyle: "Destanlar, halk şairleri tarafından, sazlarla birlikte söylenir bir sözlü edebiyet verimidir ki, umûmiyetle aydınlar tarafından yazılan tarihler yanında ve tarihi olaylar karşısında halk kütellerinin duygu ve düşüncelerini aksettirirler. Bir başka söyleyişle destanlar, halk gözüyle görülen, halk rûhuyla duyulan ve halk hayalinde mäsallaştırılan târihlerdir" (4).

Bu kısa bilgiden sonra, okuyucularımıza sunmak istediğimiz, Kayseri şehrine ait

bir kıtık destanıdır. Bilindiği gibi, Kayseri şehri ve civarı Konya'dan sonra, Anadolumuzun bir nev'i hububat anbarı sayılan bölgemizdir. Mevsim şartları iyi gittiğinde bol ürün alınır. Fakat zaman zaman bu bölgelerimizde beklenen ölçüde verim alınmadığı yıllar da olmuştur. Kuraklık olduğu zamanlarda halk sıkıntı ve acı içerisinde kalmış, hatta felaket sayılabilen bir ortama dahi girmiştir.

Aşağıda metnini sunacağımız "Kıtık Destanı"nda, Kayseri'de 1262 H. (1845) senesinde meydana gelen kuraklık yüzünden halkın düştüğü acıklı durumu görmek mümkündür. Sözü ettiğimiz destan metni, günümüzden 125 sene kadar önce yazılmıştır; metin aynı senelerde yazıldığını tahmin ettiğimiz, başı ve sonu düşmüş bulunan yazma bir cönkten alınmıştır. Cönk, Yalvaç Folkloru için köylerden topladığım bir parçadır ve cönk bendedir.

Ondokuz kıta olan destanın yazarı Kayseri şehrendendir; onbirinci kıtanın ikinci mısraında bunu imâ etmektedir. Şairin adı *Salih'tir*; ismini ve kıtlığı meydana gelişini onbeşinci kıtada belirtmektedir (5). Cönkte destan metni ikişer ikişer beyitler şeklinde yazılmış olmasına rağmen, beyitlerin birleştirilerek birer kıta şeklinde yazılması icabettiği anlaşılmaktadır. Metni böylece okuyucularımıza sunmağı uygun bulduk.

DESTANLI KAHT

*Şehr-i Kayseri'ye düştüki figan,
Gelmemiş bu gibi kıtlık zamanı.
Hâas ü âm çağırdu üç gün el-aman,
Çare yok bozulmaz Hüda fermanı.*

*Çün kâhit erişti bu sene gayet,
Kalmadı kimsede zerrece takad.
Nefs-i-nefs oldu, aynı kıyamet,
Kesildi cümlesinin tâb-ı dermanı.*

*Erdi bu kıtlıĝ (a), nice çok diyar,
Cümlesinden ehven oldu bu civar.
Bütün bütün harab oldu âşikâr,
Kollarını imdat ede süphâne.*

Yıllık aboneli : 25,
altı aylık aboneli : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, £ 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HINÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HINÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.

Varalım kapuya edelim niyaz,
Tövbekâr olalım bu bizlere az.
Kalmazdı bir can olmazsa Sivas,
Çok şükür Hüda'ya etti ihsânı.

Kalmazdı kimsede hiç mal-ü eşya,
Bütün ekmecciler oldular ihyâ.
Fukara onlara etti vaveylâ,
Fukaranın semaya çıktı efganı .

Muktedir mel'unlar buldular fırsat
Ona bin ziyade koydular kıymet,
Dediler onlar: Bu bir ganîmet,
Ol vakt unuttular dinî, imânı.

Çok kişi-zâdeden ref oldu hicûb,
Feryada başladı çok âli-cenâb.
Dediler hün oldu ciğerler, kebab,
Ah-ü-vah doldurdu bütün cihanı.

Nice gül benzi soldu, (6)
Her bir şey bâhada nihayet buldu.
İlle ki fukara en zebûn oldu,
Onlara merhamet kıla Rahmânî.

Bu sene fitnekâr gayette arttı,
Nice insafsızlar una, taş kattı.
Nice bin naz-ile mataam sattı,
Akîbet onsekze verdi batmanı.

Nice gafil ser'den geçmek istedi,
Mevtin şerbetinden içmek istedi.
Altı aylık çocuk ekmek istedi,
Acaib ah-ile etti giryani.

Gel inad eyleme kusurlar bizde,
Beynamaz çoğaldı hem beldemizde.
Doğru zat kalmazdı onbinde birde,
Hak islah eyleye asi insanı.

Kalktı bereket bütün eşyadan,
Cümle gafil oldu hep akrabâdan,
Rahat mı istersin gayri dünyadan,
Yakin kitaptaki ahir zamanı.

Gelin, kendimize dönelim bizler,
Çok zuhur ediyor bu gibi işler.
Hani ya ol bolca olan yemişler,
Hüda af eyleye bizden isyanı.

Takdir böyle diye çalınmış kalem,
Dilediğin işler ol şah-ı âlem.
Buna razı ol, gel çekme elem,
Hüda göndermeğe başka tufanı.

Tarih binikiyüz altmış iki'de,
Zuhur etti kithû gün Kayseri'de,

SALİH'im dediğim Yarabbi dilde,
Bir dahi gösterme böyle tufanı.

Bazılar demişler Salih efendi,
Aceb bu destanı düzdü mü kendi.
Ben de bu kelâmı işittim şimdi,
Marifet değildir düzmek destanı.

Hamd-olsun Hüda'ya nice sad-hezar
Beyit düzmek ile etmem iftihar,
İndimde güç değil, pek kolay bu kâr
Şekh ü şüphe edip, etme gümânı.

On dakkada destan hem oldu tamam,
Dediğime uygun düşmedi meram.
Sûk ile etmedim ona ihtimam,
Azıcık kelâmıla ettim beyanı.

Ey Rabbim kalbimi sen eyle kûşad,
Cahilden şahidi sen eyle berbad,
Ol aşk-ı pakimî sen eyle ziyad,
Ben senden umaram aşk-ı osmanî.

Not: Onbeşinci kıtada kıtlık tarihi 1262 H. olarak verilmiş ve dördüncü kıtada Sivas'tan yardım geldiği kaydedilmiştir. Bu bilgilerden elde edilen sonuç ile bu olayın tarihçileri ilgilendireceğini düşünerek, "Kayseri Takvimi" adlı eserdeki bazı notların yanlış kaydedildiğini söylemek isteriz. (Türker, Şefik. Kayseri Takvimi. Kayseri, 1943. Sümer Matb. Halkevi Yay. no: 19. 37-38. sayfalara) 'la karşılaştırınız.

(1) Öztelli, Cahit. "Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü," Türk Folklor Araştırmaları. c: 10, sayı: 205 (Ağustos 1966), sayfa: 4155-4156.

(2) Elçin, Doç. Dr. Şükrü. "Türk dilinde Destan kelimesi ve mefhumu," Türk Kültürü. c: 6, sayı: 63 (Ocak 1968), sayfa: 158-167.

(3) Dizdaroğlu, Hikmet. Halk Şiirinde Türler. T. D. K. Yayını.

(4) Banarlı, N. Sami. Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. Fasikül: I. İstanbul (1971), sayfa: 2.

(5) Kayseri'li olduğu bilinen Şair SALİH'in hayatı, diğer şiirleri vs. hakkında bazı araştırmalarımıza rağmen, malûmat elde edemedim. Bu konu ile uğraşan bilgilerimizden bizleri aydınlatmalarını dileriz. (A. T. T.)

(6) Okunamamıştır.

Mahmutgazi Köyünde Yağmur Duası (1)

Derleyen : Dr. Mehmet TUĞRUL

Antadolu halkı büyük çoğunluğu ile gelişimini topraktan sağladığı için yağmurla çok yakından ilgilidir. Bahar aylarında yağmur yağmayiverirse kuşkusuz körpe ekinler ve otlar sararıp solacak, pınarlar kuruyacak, kuyuların suları çekilecek, sırgırlar ve davarlar açlıktan susuzluktan kırılacaktır. Kısacası, yağmursuzluğun ardından amansız bir kıtlık gelecektir. Bu yüzden bahar aylarında halkın gözü gökte olur, bulut gözler durur. Bulut görülmez, yağmur yağmazsa geleneksel duaya başvurmaktan başka çare yoktur. Bu iş, kadın erkek, çocuk herkesi ilgilendirir.

Mahmutgazi köyünde de durum böyledir. Kuraklık sezgisi belirince yağmur duası yapılır. Eskiden dua için köyün hemen arkasında bulunan Çökelez dağının tepesinde çıkarılmış. Yahut köyün mezarlığı içindeki Mahmutgazi türbesinin yanında bu dua yapılmış. Sonraları bu iş, köyün en büyük kısmı olan Işıklar mahallesindeki caminin avlısında yapılagelmiştir.

Dua töreninin yapılışı:

Yağmur duasına çıkılmasına köyün ilerigelen adamları karar verirler. Bu karar köyün korucusu halka duyurur. Köyün çeşitli yerlerinde ünleyerek dua gününü ve o güne kadar üç gün oruç tutmak gerektiğini bildirir. Köy halkından birkaç kişi çıkıp ev ev dolaşarak herkesin gönlünden ne kopuyorsa (tavuk, davar, yağ, bulgur, tuz... gibi) toplarlar. Yemek pişirmede usta olan kadımlar bu toplanan gereçlerle kazanlar dolusu etli pilav pişirirler. Bütün köy halkı, caminin avlısında toplanırlar. Erkekler camide öğle namazını kılarlar. Halk onar on beş kişilik kümelere ayrılarak büyük siniler çevresine oturarak yemek yerler. Artan pilav çukullara dağıtılır. Sonra herkes kendi başına iki rekât hacet namazı kılar. Daha sonra imam, cami avlısında yüksek sesle:

— Yüz kere tövbe istiğfar, yüz kere salavat, yüz kere ihlâs! der.

Orada bulunanlar imamın dediklerini söyler ve okurlar. Bu iş bittikten sonra, orada kaç tane hoca varsa birer birer ortaya çıkıp dua ederler. Halk da avuç içleri

yeri çevrilmek üzere iki ellerini yukarı kaldırıp "âmin!" derler. Avuç içlerinin yere çevrilmesi, yağmurun gökten yere düşmesi dileğini belirlemek içindir.

Bu duadan sonra, hattâ dua yapılırken çokluk yağmurun yağdığı söyleniyor. Eğer yağmur yağmayacak olursa o zaman yetmiş bin tane küçük çakıl taşı sayılıp okunarak çay suyuna atılır. Bir de eski mezarlardan kalma taş kavuk vardır. Buna "dede tacı" denir. Bu dede tacı da pınarın aharındaki (2) suyun içine konur ve orada uzun süre kalır.

Derleme yaptığımız tarihten birkaç yıl önce köyde kuraklık başladığı halde erkekler yağmur duasına çıkma kararı almamışlar. Bunun üzerine kadınlar davranıp evlerden dövmüş buğdayla pekmez toplamışlar. Bununla cami avlısında bir kazan aşure pişirip toplanan halka ve çocuklara yedirmişler. Sonra iki rekât hacet namazı kılıp:

— Ey Yarabbi, rahmet ver! Bağını, bahçeni, tarlanı kendin sula! Dili ağzı söylemez mallar yüzü suyuna, sabi çocuklar yüzü suyuna, iyiler yüzü suyuna, huriler melekler yüzü suyuna, erenler evliyalılar yüzü suyuna, kırklar yediler yüzü suyuna yağmur ver Allahum! diye dua etmişler. Köyde bu olay bir yenilik sayılıyor.

Su Geline:

Mahmutgazi köyünde kuraklık başgösterince çocuklar da kendilerine göre bir tören düzenlerler. 12 - 13 yaşına kadar olan çocuklar toplanarak uzun bir değneği bostan korkuluğu biçimine sokup giydirebilirler. Buna "su gelini" denir. Bu gelin pınarda ıslatılır. Bir çocuk onu elinde bayrak gibi tutup öne geçer. Arkasında öteki çocuklar yer alır. Böylece oluşan topluluk yürüyüşe başlar. Her evin önüne varılınca hep bir ağızdan:

Su gelini su ister

Göbekli harman ister (3)

Gökten rahmat (rahmet) ister

Yerden bereket ister

Ver Allahım sellice yağmur

diye bağırırlar. Evlerden çıkan kadınlar, gelinin ve çocukların üstüne su serperler.

Çocuklara yağ, yumurta, bulgur, tuz ve rirler.

Çocuklar topladıkları şeyleri köydeki yaşlıca bir kadına götürürler. O kadın, bulguru pilav yapar, yumurtaları da yağda pişirir. Bu arada yemekler pişerken çocuklar aptes alıp Mahmutgazi türbesine giderler. Önce türbenin çevresinde dolaşır dört köşesini dilleriyle yalarlar. Sonra içeri girip kabrin dört köşesini de yalarlar. Daha sonra içlerinden büyüğü imam olur, hep birlikte kendi yetilerine göre namaz kılarlar ve : "Tanrı yağmur versin" diye dua ederler. Bu iş bitince de bütün çocuklar koşup evlerinden ekmek alarak pilavı ve yumurtayı yemeye giderler.

Bu gibi törenler yurdumuzun birçok bölgelerinde az değişik biçimlerde yapıldığına göre kökünün eskilere ve derinlere doğru uzandığı düşünülebilir. Gerçekten atalarımız eski yurtları olan Orta Asya'da bulun-

dukları süre içinde dahi kuraklıktan, susuzluktan sıkıntı çekmişlerdir. Belki bu gelenekler ta o zamanlar oluşmuştur.

İleri tekniğin yardımı ile yer altı, yer üstü sularından gereği gibi yararlanma olanakları yurdumuzda geliştikçe ve kuraklık baskısı ortadan kalktıça yağmur duası ile ilgili gelenekler elbette eriyip unutulup gidecektir. Özellikle o zaman bu derleme ve yayınlar belge değeri kazanarak milli kültür ve uygarlık tarihimize kaynak olacaktır.

(1) Mahmutgazi köyü Denizli ilinin Çal ilçesine bağlıdır. Bu konuda bana bilgi verenler, 65 yaşında Raşit Coza ile 10 yaşında Şerafettin Öztürk'tür. Derleme tarihi 1943 yılının ekim ayıdır.

(2) ahar: yalak.

(3) göbekli harman: yığılıp düzeltilmiş ve üst kısmına sivri bir göbek yapılmış büyük ekin yığını olup, bolluk, bereket simgesi sayılır.

Bu yıl Yurdumuzu Şubat 1973 sonuna kadar kuraklık tehlikesi tehdit etmiştir. Bütün Yurtta kar ve yağmur yağışı olmamıştır. Bunun üzerine yer yer geleneksel yağmur duasına çıkılmıştır. Resimde görüldüğü gibi 21 Şubat 1973 günü Adana'da başta Müftü Kaplan olmak üzere yağmur duasına çıkılmış, önce eller semaya açılmış, sonra yere doğru çevrilmiş, dua bittikten iki saat sonra bereketli yağmurlar yağmaya başlamıştır.

Gerçek Bir Türk Dostunu Kaybettik:

Prof. Dr. Albert Gabriel Öldü

Yazan : Taha TOROS

15 - 22 Eylül 1951 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan XXII. Uluslararası Müstehrikler Kongresi dolayısıyla İstanbul Üniversitesi salonlarında Kenan Özbek'in, Türk giyimleri, çorapları, oyaları, nakışları ve çeşitli sanat esyaları sergisi büyük ilgi çekmişti. Aynı sergi İstanbul Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü'nde tekrarlanmıştı. Bu sergi dolayısıyla Prof. Dr. Albert Gabriel Türk Sanatı'na karşı duyduğu hayranlığı bir yazı ile dile getirmişti. Bu yazı, dergimizde cilt 2, sayı 28, s. 433 - 434 de yayınlanmıştı.

Prof. Gabriel'in kaybıyla Türk Sanatı ve Kültürü büyük bir tanıtıcısını kaybetmiştir. Hâtırası önünde saygıyla eğiliriz.

T.F.A.

Ne yazık ki, bu Türk dostunu geniş halk kitlesi tanımaz. Prof. Gabriel, bir romancı, bir şair değil, eski Türk abidelerini kültürünü ve sanatını yüze çıkartıp ondaki medeniyeti dünyaya yansıtan bir bilginidir. Eserleri, Türk anıtlarının birer tapusu gibi, dünya müzelerinin raflarını süslemektedir.

Gösterişi sevmeyen, propagandasını yapmayan, topluma pek girmeden çalışan ciddi bir ilim adamı tipini taşırdı. Pek gül-meyen bir yüzü, heykel gibi bir boyu, bembeyaz saçları ile vekarlı bir gösterişi, fakat arı gibi çalışan bir tutumu vardı.

Uzun yıllar çalışmalarından vakit bulup evlenememişti. Kendisi gibi evlenmemiş hemşiresi ile uzun yıllar, İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliği avlusundaki Enstitü binasında yaşadı. Hemşiresinin ölümü üzerine, yalnızlığın verdiği tasa, ondaki dev gücü hayli sarstı. Bu bakımdan, yıllarca raflar dolusu ilmi eserlerinden sonra, son günlerini Paris'te, Türkiye hatıralarını yazmakla tamamlamak istiyordu.

Fantaziden ve reklâmdan kaçan bir ilim adamı örneği olarak yaşadı: bu niteliği ile tanındı ve öldü.

*

Prof. Albert Gabriel'in kimliği hakkında Türk basınında, vaktiyle hayli yazılar çıkmıştı. Bunların bir kısmı, İstanbul Üniversitesi'ne profesör olduğu, bir kısmı Fransız Arkeoloji Enstitüsünü kurduğu, en önemlileri ise emekli olup Türkiye'den ayrıldığı günlere rastlar.

İki yıl evvel, Paris'teki evine veda ettiğim zaman, Türklere hayranlığımı, bu arada, hayat hikâyesini - bir kere daha - kendisi ağzından şöyle dinlemiştim:

"Bugünlerde ömrümün 88. yılını sürüyorum. Bar-sur-Abe'da doğdum. Babam mi-

Prof. Dr. Albert Gabriel'in bir fotoğrafı

mardı. Öteki kardeşimi avukat, beni kendi mesleği olan mimar yapmak istedi. Sorbon'da mimari tahsil yaparken, Güzel Sanatlar Okulunda da resme çalıştım. Yüksek tahsilimi bitirince, ilk göreve, 1901 yılında, Yunanistanda arkeoloji kazıları ile başladım. Türk eserlerine hayranlığım, daha sonra, bulunduğum Rodos ve Kıbrıs'ta filizlendi. Türk sanatına olan sevgim, beni Türkiye'ye çekti. 1908 yılının başlarında vazife ile Türkiye'ye gittim. Bu güzel ülkeden - ikinci vatanım saydığım memleketten - 1959 yılında, tam 51 yıl sonra, ayrıldım. İstanbul'a gittiğim zaman, ilk günlerdeki duygularımı hâlâ hatırlarım. O heybetli camii kubbeleri, ince zevkli minareler,

Boğaziçi yalıları, o sanat dolu sihirli türbeler, içimi büyülemişti. 1926 senesinde, İstanbul Üniversitesine profesör oldum. Bu görevim 6 sene kadar sürdü. Daha sonra, büyük bir arzumu gerçekleştirerek İstanbul'da, Fransız Arkeoloji Enstitüsünü kurdum. Bu binanın üst katında hemşiremle birlikte Türkiye'yi kendime ikinci vatan yaparak, yıllarca yaşadım. 1931 den 1959 yılına kadar Fransız Arkeoloji Enstitüsünün müdürlüğünü yapmakla beraber, Anadolu'daki Türk abidelerini, senelerce inceledim. Milli Eğitim Bakanlığı ve Vakıflar İdaresi ile işbirliği yaparak, bu ölümsüz sanat eserlerinin ayakta tutulmasına çalıştım. Kanaatimce, bu bir medeniyetin ayakta tutulmasıdır. Çünkü Türkiye, abideleri ile bir hazinedir. Türk eserleri, dünya'da bir eşine raslanmayan zevk ve sanatla yapılmışlardır."

Gabriel, Türklerle iftiharını, şöyle dile getirmişti:

"Anadolu'daki incelemelerimi kapsayan eserlerim, Batıda, Türklerin sanat sahasındaki ölmeyen medeniyetini tanıtıyordu. Bu sebeple, College de France Profesörlüğüne ve Fransız Enstitüsü azağına seçildim. Fakat beni, bu ilmi çalışmalarımın dolayısıyla verilen payelerden çok, Bursa ve İstanbul şehirlerinin bana verdikleri hemşehricilik payeleri sevindirmişti. Bunlarla iftihar ederim."

★

Prof. Gabriel Türk köylüsünü şöyle anlatırdı:

"Anadolu'da arkeolojik çalışmalarım sırasında, Türk köylülerinden gördüğüm dostluğu unutamam. Onlarla birçok zaman, dizdize oturup, peynir, ekmeğe yemişimdir. Onlar benim halis dostlarımdı. Öyle sanıyorum ki, o mert ve misafirperver köylüler, hiçbir yabancıyı, benim kadar sevmemişlerdir. Hiçbir yabancı da onları, benim kadar anlayamamıştır. Kalbimin her atrışında, onların sevgileri vardır. Her zaman tekrarlarım: Köylüleri bu kadar terbiyeli ve geleceği bu kadar köklü bir millet görmedim."

★

Prof. Albert Gabriel iyi bir manzara ve eski eserler ressamıydı. İstanbul'daki Türk dostlarının çoğunda, suluboya eserleri var-

dı. Çok yönlü Gabriel, klasik Türk musiki-sine içtenlikle bağlıydı. Türk musikisinin türlerine, aşinalığı hayret uyandıracak kadar derindi. Gabriel'in bir yönü de, Türk tarihine ve edebiyatına vukufudur. Türk tarihini bir tarihçi kadar, divan ve tanzimat edebiyatını bir edebiyat öğretmeni kadar bilir ve son Türk şiirleri üzerinde rahatlıkla konuşabilirdi. Milli edebiyat içerisinde üstad olarak tanıdığı iki şair dostu vardı: Yahya Kemal Beyatlı ile Ahmet Hamdi Tanpınar...

Bu iki şairimizi o kadar takdir ederdi ki, hayran olduğu şiirlerini, aynı kuvvetle, Fransızcaya çevirmişti. Bunlar Yahya Kemal'in "Hayal Şehir - Üsküdar" ile Ahmet Hamdi'nin "Bursa'da Zaman" adlı şiirleriydi.

Prof. Gabriel, eski harfleri mükemmel olarak okurdu. Türk gramerini hazmetmişti. Ancak, herkesin yanında, Türkçe konuşmazdı. O münhasıran, köylerde incelemeler yaparken, köylülerle konuşur ve onlarla çok kolay anlaşırdu.

★

Prof. Gabriel, Türklere, yüzen değil, yürekte dosttu. Türklerin sanatını, abidelerini değerlendirmek, muhafazasını sağlamak ve ilim dünyasına bunları tanıtmak için, ömründen yarım asır veren tek insandı. Fransızlardan, geçmişte Türklerin dostu ve hayranı olan birçok yazarlar, şairler ve tarihçiler vardı. Ne var ki Prof. Gabriel gibi, Türkiye'yi ikinci vatan yaparak, Türk mimari sanatını en ince detayına kadar dünyaya aktettireni, Türk halkına candan bağlı olarak, kara günlerinde kalemle onu ezmek isteyenlere karşı çıkması pek azdı.

Prof. Gabriel, Piyer Loti gibi, çok kere yaptığı hayale ve fantaziye kaçmadan, bir matematikçi gibi ölçüp biçerek, bir arkeolog bir mimar olarak gerçeklerin derinliğine inmiş ve bulduklarını büyük bir hayranlıkla yansıtmaması bilmişti. Anadolu'da kendine özgü bir medeniyet içerisinde yaşamış, evinden geçmesine, ibadethanesinden mezar taşına kadar mimarlık sanatında, geniş zevk ve ustalık kullanmış bir milletin küçük büyük bütün anıtlarını yıllarca incelemek ve onların baha biçilmez

değerini ortaya çıkarmak şerefi, biraz da Gabriel'e aittir.

Mimaride, dağları görerek ilham alan ve ilk kubbe yapıyan Türkler olduğunu isbatlayan Gabriel'dir.

Osmanlı mimarisinin bir taklit eser olmadığını, daha evvelki medeniyetlerin kalıntılarından elbette faydalandığını, fakat kendine has bir sanat türü olduğunu, Gabriel daima savunmuştur. Gabriel'e göre, Türk mimarisi, Orta Asya'dan, hattâ tarih öncesi zamanlardan bugüne kadar değişik şekilleri ile devam etmiş ve eserler vermiş bir medeniyet parçasıdır. Ona göre, Türkler inançlarını, kivaçlarını, taş, demire, tahtalara ve çiviye şekil ve renk olarak işlemişler, eşsiz eserler yaratmışlardır.

★

Albert Gabriel, tamamen bir ilim adamı, bir arkeolog, bir mimar olmakla beraber, Piyer Loti gibi Türklerin kara gününde kalemini onların davası uğrunda kullanan bir kişidir. Trablusgarp ve Balkan verdiğimiz konferanslarla, muhtelif gazetelerde yazdığı makalelerle, Türklere yapılan haksızlığın karşısına çıkmış olanlardandır. En mühim yazısı 1912 yılında J. Jauris'in yayınladığı "Revue Socialiste" de yayımlanmıştır. Kendisi, bu hizmetini bir mum ışığı olarak nitelerdi.

★

Prof. Albert Gabriel'in Türk abidelerini yaşatmak, tanıtmak uğrunda hizmetlerini, Milli Eğitim Bakanlığı ile Vakıflar İdaresi zaman zaman değerlendirmesini bilmiştir. O, bugün bir kısmı mali yeteksizlik dolayısıyla harabolmakta bulunan değerli anıtların, ilim yönünden bir bekleşiydi. Prof. Mustafa Şekip Tunç verdiği bir konferansta, Türk gençlerine şöyle seslenmişti: "Siz de Fransız Gabriel gibi, bu memleketin taşını, toprağını seviniz. Bu memleketin medeniyet tarihine hediye ettiği sanat eserlerini, onun gibi, koruyunuz ve dünyaya tanıtmaz..."

★

Prof. Gabriel, ilk kazısını Osmanlı İmparatorluğu devrinde 1909 yılında Rodos'ta yaptı. 1910-1913 arasında Kıbrıs'ta, Mısır'da Faustat kazılarında çalıştı. Daha sonra, İran ve Suriye'de, Anadolu'nun her sem-

tinde incelemelerde bulundu. Eserlerinin hepsi tamamen Fransızcadır. Şunu belirtelim ki, son eseri olan "Bursa" kitabı bugün Paris piyasasında bile 450 franka — yaklaşık olarak 1200 liraya — bile bulunmamaktadır. Bu kitap, bir daha üzerinde hiçbir etüd yapılmaya ihtiyaç göstermeyen, ilmi bir değer taşımaktadır.

Gabriel'in ilk eseri 1927'de yayımlanmıştır. Konusu, *İstanbul Camileri*'dir. 1928 yılında İstanbul'da, bir el yazması eserdeki *Türk Minyatürleri*'ni yayımlamıştır. Mühim eserlerinden biri de *Anadolu'da Türk Anıtları*'dır ki, üç cilt halinde hazırlanmıştır. Bu ciltler içerisinde Kayseri, Niğde, Amasya, Sivas, Tokat, Mardin, Diyarbakır, Silvan, Ahlat, Bitlis, Urfa bütün eski eserleri ile yer almaktadır. Ayrıca *Mimar Sinan'ın Eserleri ile Ege Havalisi'ndeki Eski Eserler*, Antalya, Fethiye ile Bodrum'daki tetkikleri eşsiz, bilingi bir çalışma mahsulüdür. "*Boğaziçi Şatoları*", adı gibi, güzel eserlerinden biridir.

Gabriel arkasında, Türk Kültürünü, Türk sanatını ve Türk medeniyetini dünyaya tanıtan koca ciltler bırakmıştır. Türk sanatının varlığını ve orijinalliğini dünyaya tanıtan Gabriel'dir Türkleri keşfeden bir insan gibi, takdirle anılacak kişilerdendir.

I. ULUSLARARASI TÜRK FOLKLOR KONGRESİ TARİHİ DEĞİŞTİ

8 — 14 EKİM 1973

Dergimizin 282 numaralı ve Ocak 1973 sayısında I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi (Semineri) nin 15—20 Eylül tarihleri arasında Ankara'da yapılacağını yazmıştık.

Cumhuriyet'in 50. Yıldönümüne raslanması ve şartlara göre Dünya çapında yapılacak olan bu kongrenin 8—14 Ekim 1973 tarihleri arasında yapılması uygun görülmüş ve yerli ve yabancı Türkologlara bu konuda mektup gönderilmiştir.

Başarılar açtıklar, Kongre (Seminer)'ye başarılar dileriz.

T.F.A.

Bektâşilikte Kadın

(EVLENMEK — EVLİLİK — MÜCERRETİLİK)

— I —

Yazan : Doç. Dr. Bedri NOYAN

Arablar, ilk çocukları kız olursa, diri diri kuma gömerlerdi. "Peygamber Anneleri" adlı ufak kitabında Abdülvahid Akalın da "Arab Dünyasında Kadın" başlığı altında, bu hususta bilgi vermektedir. Burada da Arapların kız çocuklarını doğar doğmaz toprağa gömdükleri kaydedilmektedir (s: 32).

Hazret-i Muhammed, bu kötü geleneğe şiddetle karşı koydu. Kadına oldukça elverişli koşullarla haklar tanınmasına rağmen Müslümanlık onu yine de erkekle bir saymadı. Hepsine eşit işlem şartıyla bir erkeğe dört kadın; mirâs konusunda ve yargıç önünde tanıklık ederken kadına erkeğin yarısı kadar hak verdi.

Kadın tutsak değildir. Erkeğin hayat ortağı, arkadaşısıdır. İslâmlık ta ona haklar vermiştir. Onun da irâde ve kişiliğinden toplum çok faydalar görür. Onda kaabiliyyet ve isti'dâdi geliştirmek, okutup, iyi terbiye ile yetiştirmek gerektir. Kadını sadece "zevk âleti" saymak devri geride kalmıştır. İstek konusunda erkekle kadının farkı yoktur, bu konu için sadece kadının yaratılmış olduğunu düşünmek bilimsel değildir, herbiri bu isteğin yarısıdır, erkek ve kadın birlikte bütünü meydana getirirler.

Bir ulus'un yarısını aşağı görmek, ancak Türklüğü eriletmiştir. Eğer insâf ile düşünürsek kadının payı yarıdan artıktır da.. Soyun üremesinde erkek onun gibi hayatını, sağlığını tehlikeye koymaz. Kadının fedâkârlık payı daha büyüktür (Gebelik, Doğum, Emzirme, bakım, ve benzeri..).

Hukuk-u beşer beyânnamesi, gerçekte erkeğin hukukunu ilân eder. Homme kelimesi Fransızca'da beşer anlamına geldiği gibi erkek anlamına da gelir. Yani yalnız doğu değil batıda da durumda pek fark yoktu.

Türkler, kadına çok saygı gösterir ve eşit haklar tanırken, doğu, genel olarak, kadını vefâsız, aldatıcı akılsız ve kötülöklere itici görmüş ve göstermiştir. Ters tarafından tutarak, kadını sâdece nefsin kötü isteklerini kamçılayan bir şehvet makinesi

gibi gören ve gösteren uydurmacı, taklidî islâm bilgini de bu düşüncenin yer etmesinde rol oynamıştır. Bunun etkisini kendini bilir doğulu şâir ve bilginlerde de görmek mümkündür. Buna yüzlerce örnek bulmak kolaydır. İşte bir tanesi:

Molla Câmî "Salaman'la Absal" inde şöyle yazar: "Kadın nedir? Dince ve akılca eksik birşey.. Cihânda bu çeşid noksan birşey daha yoktur.

Kemâl sâhiblerinin ahlâkı böyle akılsız bir mahlûka aylarca, yıllarca maskara olmaktan, kapılıp kalmaktan uzaktır.

Bilgi yolunu gösteren kâmil bir insana göre akılsız bir mahlûka kapılıp kalan bir kimse o akılsızdan da bayağıdır.

Nimetler ihân eden Tanrı'nın iktuf sofrasında kadından daha ileri bir nankör yoktur. Kadına yüzyıl altın ve gümüş versen, tepeden tırnağa kadar onu mücevherlerle donatsan, ona Şüster'in ağır ve ipeklî kumaşlarından elbise diktirip evini altın kaplarla bezesen,

Kulağına lâ'lden, inciden küpeler taksan, altın işlemeli kumaştan gecelikler yaptır-san, öğle ve akşam sofrasını türlü türlü yemeklerle donatsan,

Susayınca hemencecik mücevher bir kadehle ona Hızır kaynağının Âb-ı hayâtını sunsan, senden meyva isteyince, Pâdişâhlar gibi, Yezd'den nar, İsfahan'dan elma getirsen,

Kavgayla başlayıp ta kızgınlıkla kıvranmağa koyuldu mu bütün bunları hiçe sayar. Sana dönüp: "A cânımı mahveden, ömrümü kısaltan herif, hiç bir zaman senden bir şey görmedim", der.

Yüzü tertemiz sâf bir levh'a benzese de o levhde vefâya aid bir kelime bile yoktur. Cihânda kadından kim vefâkârlık gördü? Onda hilebazlıktan, gaddârlıktan başka ne görülmüştür ki? (Abdülvehhâb Tarzi, Maarif Vekâl. Klasikleri, Çeviri, s: 34-35)".

Eski Avrupa da kadını hayvan gibi, ev eşyası gibi bir mal gibi saymıştır. Son yüzyıl bilgin ve filozoflarında bile bu düşüncü sürüp gitmiştir. Proudhon: "Kadın,

insan ile hayvan arasındaki birleştirici noktadır", derken, Filozof Schpenhauer de: "Kadın dayak yemek, güzel beslenmek ve hapsedilmek için yaratılmış bir hayvandan başka bir şey midir? Kadının saçları uzun, fıkırı kısadır", diyordu (Celâl Nuri: Kadınlarımız, 1332 H. İstanbul, s: 52).

Ahmed Ağaoglu'nun, "İslâmlıkta Kadın" adlı kitabında şu satırlar var (s: 25): "Hz. Muhammed'den önce Arabistan'da ve Arabistanı çevreleyen ülkelerde kadının durumu korkunçtu". Bunu izleyen satırlarda, İran'da kadının mal gibi alınıp satıldığı, bir erkeğin anne ve kız kardeşi dâhil bütün yakınları kadınlarla evlenebildiği; Araplarda ise durumun daha da kötü olduğu, kız çocuğun diri diri kuma gömüldüğü, köle gibi satıldığı veya bir hayvan karşılığı değiş-tokuş yapıldığı, hülâsa kadının bütün haklardan yoksun olduğu kaydedilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de, Nisâ (Kadınlar) süresi ile bu problemlere el konmuş ve kadınların toplum içinde yeri yükseltilmişti. Kadına o derece haklar tanınmıştı ki, yirminci yüzyılın başlarında bazı uygar Avrupa memleketlerinde bile kadına böylesine bir hak tanınmamış idi.

Nisâ (Kadınlar) süresinin 34. - 35. âyetlerinde: "Erkekler, kadınların destekleyicisidir... Onun için iyi kadınlar, ita'at edicidir... Serkeşlik etmelerinden endişe ettiğinin kadınlar nasihatinden, onları yataklarında yalnız bırakın, onları döğün, fakat size ita'at ederlerse onlara (zulmetmek için) yol aramayın..." deniyor. Kur'ân-ı Kerim'in, erkekleri kadınlardan üstün sayan bu âyetinde "Ricâl = Erkekler" sözü. Bektâşilikte erler, erlik mertebesinde olanlar anlamına alınmış olup kadınlardan da bu aşamaya varanlar erkeklerle bir görülür.

Böylece, "Ricâl mertebesinde" — erler katında sayılan kadınlar (Bacılar) vardır — Âyetteki kadınlar sözü de "Erlik aşamasına erememiş olanlar" diye kabul edilir. Böylece, "Ricâl katına varmış", yani er olmuş kadınlar, er olamamış erkeklerden üstün sayıldı. Meydâna Kadınların erkeklerden sonra girmesi kadının farklı görülmesinden değildir, Bektâşi kadınların (Bacıların) kocalarına olan saygılarındanır.

Kadın, Bektâşilikte, genel olarak Bacı — Kız kardeş adıyla anılıp gerçek kardeş bi-

lindiğinden kaç-göç yoktur. Erkekler ile.. kadınlar da toplantılara katılırlar. Erkeklerden kaçmazlar, fakat giyimleri açık saçık olmamak şartıyla.. Yiye kolları fazla açık değildir, başörtüleri vardır.

Aşıkpaşazade Târîhi'nde "Bâciyân-ı Rûm" diye bir zümreden söz edilişi de Anadolu'da yol ısı ve erlik aşamasına yücelmiş Bacıların çokluğunu gösterir.

Kadının terbiyesi sadece okulda değildir. Ev terbiyesi aile terbiyesi, cem'iyet terbiyesi de ayrı noktalarıdır. İşte Bektâşilik bunu çok öncelerden, yüzyıllarca öncelerden halletmiştir.

Türkiye'de Aile Müessesesinin köklü iki engeli: Boşama ve birden artık kadınla evlenebilme idi. Bugün Medenî Kanun bunlar için önleyici hükümler getirdi. Bir erkeğin dudağı arasından çıkacak bir tek sözcük ile bir kadın boş düşerdi, bugün böyle olmaz. Fakat Bektâşilik yediyüz yıldan fazla bir zamandan beri ancak belirli koşullar içinde kadın boşayabilmek ve birden fazla evlenmemekle bugünkü Medenî Kanun'un kendi kuruluşu içine, o Medenî Kanunu yapan İsviçre'den de daha önceleri uygulamıştır.

Hz. Muhammed, Câhilliyet Devri'ni yaşayan Arab'lara Türk Yurdunun yaşama tarzını ve Türk toplumunda Kadına verilen değeri getirmeğe çalışmıştır. "Cennet anaların ayakları altındadır. El-cennet-u taht-e akdâm-el ümmehât" Hadis'ini söylemeleri boşuna değildir. Kız çocuklarını kuma gömülmeden, kurban edilmekten kurtaran, kadına ailede itibarlı bir yer veren, onun haklarını ve geleceğini güven içine alan hükümler Hz. Muhammed'in Türk karakterinden gelmez (Bilindiği gibi Hz. Muhammed soyu Türklerden gelmez).

Abbâsoğullarından, Onuncu halife Mutevekkil zamanına kadar kadınlar geniş bir özgürlüğe sahibtiler. Hattâ babalarına, kızlarına nisbetle lâkâblar verildi: "Ebû Leylâ = Leylâ'nın babası.. gibi (Emir Ali: Musavver Târîh-i İslâm, c: I, s: 199).

Yine târih kitapları, Kerbelâ Şehidi Hazret-i Hüseyin'in kızı Seyyide Sekîme'nin "Asâlet, melâhat, fetânet ve fâzilet bakımından" zamanı kadınları arasındaki derecesini yazarlar (Aynı tarih kitabı, s: 201).

Sonralarıdır ki, erkekler ve kadınlar ay-

rılmış, örtünmüş ve bir kadının erkek içinde konuşması bile ayıp sayılır olmuştur. Bunlar bid'attır.

Terbiyesi, nezâketi ve şerefi ile her kadın erkekler arasında elbet konuşabilmeli, işi varsa bunu görmelidir.

Muhyiddin-i Arabî buyururlar ki: "zeman-ı evâlimde, yani: ilk zamanlarımda, gençliğimde, nisâ tâfesini düşman tutardım. Sonra gördüm ki, sebeb-i nakd-i vücûd-u âdem ve cemâl-i Hakk, yani: insan vücûdunun meydana geliş nedeni ve Hakk güzelliği, imiş. Âdem, Hakk'ın merdiyyeti (erkeklîği) sıfatıdır, ve Havvâ, cemâlî (güzelliği) sıfatıdır".

Resûlullâh diyor ki: "Re'eyt-e Rabbî fî leyle-til-Mi'râc-ı alâ sûret-i şâbb-ı emred, yani: Mi'râc gecesi Rabbimî sakalsız güzel yiğir sûretinde gördüm" (Ali Resmî Giridi: Risâle-i Uyun-ul-Hidâyet, Y: 20).

İnsanın sakalsız, bıyiksız olan genç hâli doğuşta ve genç yaştaki ma'sûmiyyet hâlidir. O zamanki saç, kaş ve kirpiklerden mürekkep yüzdeki hatlara "Hatt-ı ümm" yani: Anasından getirdiği hatlar, derlerdi. Eskiler bu "Şâbb-ı emred" deyimini: "Suçsuz, günâhsız, ma'sûm ve pâk devir" diye söylerler. Ma'sûm, emir ve nehiy'den mu'arrâ ve müberrâdır, yani: buyruk ve yasaklardan münezzehtirler. Ma'sûm olanlar şer'i tekliflerin hükmüne dahil değildirler".

İşte, bizde, eski Türklerden beri ve bugün bile köylerimizde bu "Şâbb-ı emred" hâli, yüzün kadın yüzü gibi oluşuna verilen kutsallık nedeniyledir ki Allâh'a "Kadın Allâhım" diye seslenirler, "Kara göz-lüm, tüysüz yüz-lüm" derler. Saygı gösterilen bir erkeğe de "Kadın oğlum" diye hitâb ederler.

Şeriatın kadınlar hakkında tavsiye ve emrettiği şey örtünme (tesettür) olmaktan ziyade "Utanma = Hicâb" olsa gerektir. Fakat bu, kadınlara değil erkeklerle de gerektir. Örtünme, şeriatla "avret yerlerinin kapatılması"dır. Kadının eli yüzü erkeklerinkinden hiç te farklı değildir.

Fakat softa, yobazların lâf ebelikleriyle gerçek anlamından uzaklaştırılarak kadının hemen her tarafı "Avret yeri imişçesine" bir hâle getirilmiştir. Bunun ardından ferâce, çarşaf, peçe, nihayet pencerelere kafes konarak değil sokakta olmak, ev içinde oturmak bile bu konuya sokulmuş olu-

yor.

Şehirlielerin aksine, doğa'nın kucagında olan halk bu işte başka türlü tefsirlere gitmiştir. Onlar ancak güvenmedikleri ve çok yabancı buldukları kimselere karşı kapalı durmuşlardır. Burada dâva yüzü gözü peçe ile örtmek değil, evinde ve sokakta nâmûs ve iffetini korumaktır. Nâmûs çarşaf ve peçe ile olsaydı —bugün apaçık bir gerçektir ki- fâhişelerin çoğu çarşaf giyen peçe kullanan zümre arasından çıkmazdı.

Bu konuda sayın Halim Sabit beyin, eski *Türk Yurdu* dergisinde çıkan "Altaylara Doğru" adlı gezi yazılarında da güzel bilgi vardır (C: 3, Yıl: 1329, s: 219-222).

Görülüyor ki, Türklerde kadın, toplum içinde saygı gören ve bu saygıyı tertemiz ahlâkı ile zâten hak eden bir varlıktır. Din onu toplum içinde esir hâle sokunca, buna erkek te, kadın da eşit derecede tepki ve kırgınlık göstermişlerdir. Tarihî, irki geleneklerine daha uygun gelen tarafa eğilmişlerdir.

Eski Türklerde kadın:

Eskiden Hân yanında "Hanım"ı ile, Bey, "Beğim"i ile danışarak, konuşarak söz yürütürlerdi. Türklerde kadın, Cengiz töresinde de yer etmiştir. Kadının yeri daha önemli idi. Mirastan daha fazla pay alır, otağda yemeğe önce kadın başlardı. Ananın değeri yüce idi. Oğul ve kız, kaç yaşına gelmiş olurlarsa olsunlar, ana-baba'larının önüne geçemezlerdi.

Türk şeceresi (Şecere-i Türk) şöyle yazıyor: "Cengiz Hân'ın annesinin adı Ulun Ege idi. Moğolca Ege = büyük, ulu demektir. F u ç i n H ı t a y "Çin" dilinde Hatun demektir. Tacik'te Bânû derler. Özbekçe ev kadınlarına Bey-beçe derler. Evsahibi anlamındadır. (Hâlen Anadolu'da da böyle derler, Dr. B. N.). "Ben, Ebûlgazi Bahadır Hân, bugünün Türk kuşağına derim ki: Türk'te kadın, erkekten değerlidir. Otağ'ın asil sahibi KADIN'dır: anlarımız, kızlarımız, karılarımız Tanrı'nın erkeklerle, erlik yolundaki armağanı olan kadınlardır. Babam Yâdigâr Hân anlattı ki, onun çocukluğunda Kadın önden gider, aş'a önce o el atar, mirâs kız çocuğa kalırmış. Daha sonra körolası Rus ve Arab düşünceleri iki yanlı gelmişler, bizim olmayan nice nice duygular getirip içimize salmışlar. (Tarih konuşuyor, aylık

dergi, Haziran 1964, C: I., sayı: 5., s: 389)".

"Kitâb-ı Dede Korkut'un önsözünde kadınlar hakkında böyle bir paragraf vardır: "Karılar dört dürlüdür. Birisi solduran soydur, birisi dolduran soydur. Birisi evin dayığıdır, birisi nice söylesen bayağıdır. Evin dayığı oldur ki yazıdan yabandan eve bir konuk gelse, er adam evde olmasa, ol âni yedirir iğirir, ağırılar, azizler, gönderir. Ol Fâtıma soydur. Hânım, anun bebekleri yetsün. Ocağına buncileyin avret gelsün.."

Solduran soy: Sadece yiyip içmeği ve kocasından daima haksız yere şikâyet etmeği huy edinmiş tiptir.

Dolduran soy: Daha sabah elini yüzünü yıkamadan obanın bir ucundan öbür ucuna dolaşup dedi-kodu edüb evinin işini bırakan, kendi yokken evinin eksiklikleri için de konu komşusuna "neden biraz bakmadınız?" diyen çeşittir.

Bayağı çeşidi yine Dede Korkut'un kendisinden okuyalım:

"Geldik ol kim nice söylersen bayağıdır. Evine yazıdan yabandan bir odlu konuk gelse er âdem evde olsa, ona "Tuz etmek getir, yiyelim, bu da yesün", dese pişmiş ekmeğün bekası olmaz yemek gerektir. Avret eder: "Neyleyelim bu yıkılacak evde un yok, elek yok. Deve değirmenden gelmedi". Ne gelürse benim soframa gelsün deyü elin götüne urur. Yönün eğer ve sağrısın erine döndürür. Bin söylesen birisini koymaz (tutmaz). Erin sözünü kulağına koymaz. Ol Nüh Peygamberin eşiği aslıdır. Andan dahî sizi Hân'ım Allâh saklasun, ocağıma buncileyin avret gelmesün (Muallim Rifat: Kitab-ı Dede korkut, s: 5 - 6.)"

Dede Korkut'un öyküleri daha ziyade XIII. Yüzyılda Kuzeydoğu Anadolu'ya yerleşen Müslüman Oğuzların hayatından alınmıştır diye söylenir (Dede Korkut Kitabı: Suad Hızarcı, s: 4). Kadın konuşma dikkat edilirse onun konuksever ve erkeğine bağlı oluşu iyi ve kötü huylu olmasında başlıca ölçü olarak ele alınıyor. İşte böyle bir kadın evin nâmusu ve erkeğin dayanağı olub toplum içinde erkekle eşit haklara sahiptir.

Bektâşilikte de en önemli karakter temiz huy ve konukseverliktir. Evine gelen konukçu Hz. Ali'nin kendisi imiş gibi sayan, "Mihmân Ali'dir" ve "Sofra Ali'nin" diyen

Bektâşi kadınında bu nitelikler, bir gelenek olarak mevcuttur ve kadın erkekle eşit haklara malikdir.

Türkiyat Mecmuası'nda (C: IX., s: 99) Mehmed Kaplan, kadının toplum içindeki durumunu inceliyor. İslâmlıktan önce ve göçebelik devrinde kadın, o devrin ideal erkek tipi olan Alp tipine benzer. O da erkek gibi ata biner, ok atar, kılınc sallar, düşmanla yiğitçe döğüşür.

Yerleşme ve İslâmlığı kabulden sonraki devirde kadın erkekten biraz daha pasif hâle gelir. Toprak ve din insanları kendilerinden üstün tabiat veya tabiat üstü kuvvetlere bağlar. Artık kadın bir haz ve aşk konusu olmaktadır.

Batı uygarlığı etkisi altındaki devirde ise kadın önce edebiyatta sonra öteki alanlarda insan haklarını korumada ve kendini erkekle eşit düzeye getirmişdir.

Dede Korkut öykülerinde İslâmlıktan önceki devir kadın tipleri pek güzel gösterilmiştir.

Türk Mitolojisine göre âlemin yaratılışında bile kadının rolü vardır. Evren yaratılmadan önce Talay = Deniz vardı. Ve Tanrı = Kayra Han, Ülkün Ata tek başına idi. Bu yalnızlıktan usanınca "Ne yapalım, ne yaratayım?" diye düşünürken önünde ne varsa tut, ilhâmı geldi. Önüne baktı, denizde Ak İne = Beyaz Anne'yi gördü. O, kendisine: "Ettim, bitti = Yaratım, oldu", demesini söyledi ve kayboldu. O da bütün benliğine dolan bu: "Ettim, bitti" ilhâmıyla evreni yaratmağa başladı.

Burada III. Âl-i İmrân sûresinin 47. âyetinde geçen "Kün feyekûn-ü: Ol dedi ve oldu", bölümü ile bu eski Türk lejandı arasındaki benzerliğe, hattâ tıpkısına eşitliğe dikkati çekmek isterim.

Biz mitolojik öyküye dönelim: Görülüyor ki Türk ulusal yaratılış efsanesi; erkek ve en kudretli, merhametli olan Ülkün Ata Tanrının, Ak İne = Beyaz Anne'den aldığı ilhâm ile güzel bir evren yaratıldığını ve Ak İne olmasa tek başına bunu yapamayacağını söylemektedir.

Kezâ, Nûr âlemi, Ülkün âleminde de kadın Tanrılar vardı. Çocuk ve hayvan yavrularını koruyan "Omay", Ana Maygıl, İl İne'si, İncey yine bu nûr âleminin kadın Tanrı'larıdır. İnsanların saadet ve refahını sağlayan aile Tanrı'sının adı da "Ateş"

Yeni bir dergi daha girdi yayın hayatına: SIVAS FOLKLORU. Halkevleri zamanında birçok kentimiz kendi folklorunu yansıtan dergiler çıkarmıştı. Bunların çoğu sürekli olmadı. Ama, bunlar özellikle Türk folklorunun derlenip yayınlanmasına önemli katkılarda bulundular. Özellikle yalnız folklor konusunda yayın yapan *Halk Bülgesi Haberleri*, *Folklor Postası*, *Türk Folklor Araştırmaları* hep İstanbul'da çıkmıştır. Bunlar içinde en uzun ömürlüsü sayın İhsan Hınçer'in ciddi tutumu sayesinde T. Folklor Araştırmaları olmuştur. Bu yıl temmuzda yirmi dördüncü yayın hayatını tamamlayacak olan bu dergi bütün yurt folklorunu sinesinde toplamış, yarına kalacak en başarılı dergi olmaktadır.

İlk olarak İstanbul dışında, yalnız kendi bölgesinin folklorunu konu edinen bir dergi Sivas'ta çıkmaya başladı. İlk sayısı şubat 1973'te çıktı. Kuşkusuz önemli bir boşluğu dolduracaktır. Sivas ve yöresi, folklorumuzun en zengin çevrelerinden birisidir. Halk ozanları, yarırları, efsaneleri, gelenek ve görenekleri, halk sanatları ile folklorumuzda önemli yeri vardır. Bu bakımdan Sivas ili Orta Anadolu folklorunu her bakımdan temsil yeteneğindedir. İlk sayısında şu konuları görüyoruz: Sivas'ta Bâtil İtikatlar - Pir Sultan Abdal'ın Yaşınlanmamış Şiirleri - Yarırlar ve Ziyaret-

dir = Od İne, Ot veya Od İna.

Gök yıldızları içinde en merhametli ve hayat kaynağı olan güneş = Gün İne, kadın Tanrıdır. Yaşayışımızda güneşe nazaran o kadar önemi olmayan ay ise (Ay A-ta) erkektir, Tanrı'dır.

Görülüyor ki Türk Mitolojisi kadını kutsal bir hâle getirmiştir. Türk Yurdu Mecmuası'nın C: 4., No: 22 Ekim 1926 sayısında "Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın" başlıklı ve Başkirdistanlı Abdülkadir İnan (F.S.) imzalı yazıda Türklerde kadının bu durumu hakkında uzun bilgi verilmiştir. Bu yazıda aynen şöyle denilmektedir:

"Altay silsilesinde Kadın namını taşıyan bir dağ vardır. Bu dağın garib bir hâli var ki, dağdan havalardan tebeddülünde (de-

ler - Kundura ve Kunduracılık - Misafir ve Misafirlik üzerine - Evliya Çelebi Sivas'ı ve Sivashı anlatıyor - Bilmeceler - Halk Şairleri: Derdimend - Masal: Gülçiçek...

Derginin sahibi ve yöneticisi sayın İbrahim Aslanoğlu, bu görevi yüklenmekle bir kültür hizmetine girişmiş bulunuyor. Kendisinin uzun yıllardan beri Sivas folkloru üzerinde değerli çalışmaları vardır. Yeni çalışmalarında da başarılı olacağına güvenimiz var.

Önsözde şöyle denilmektedir: "Amacımızın en özlü takdimini bizzat adımız yapıyor. Konumuz tamamen sınırlı: Sivas ili folklorunu derlemek ve yayınlamak... Zaman zaman eskilerle kıyaslamalar yapmakta, yüzyıllar öncesine ait bilgiler vermekte, bizden önceki derleyicilerin mahalli gazete sayfalarında kalmış ve şimdiki unutulmuş çalışmalarını dergimize aynen aktarmakta fayda görmekteyiz. Sivas ili folklor bibliyografyasını bir an önce hazırlamak da başlıca emelimizdir".

Yayınını yalnız Sivas'a bağlamak, bizce biraz dar bir alana girmek değil midir? Başlıca konu olarak Sivas ilini almak iyidir. Ama, karşılaştırma özelliği taşıyan konularda başka yerlerin de derlemelerini almak hiç te fena olmaz sanırız. Hele bir süre ded'kleri gibi gitsin, ileride dediğimiz gibi genişlemeye girileceği doğaldır.

ğışiminde) ağlar gibi bir ses gelir. Bu dağ, Altay Türklerinde kadın hakkında söylenen bir çok şâirâne destanlara mevzu olmuştur. Bu destanlarda kadının sadakati, muharebede maktul düşen zevceine ağlaması, Tanrı'dan kıyamete kadar ağlaması için dağ etmesi ricaları terennüm olunur. Bu *Kadın Dağı* Altay Türklerinin kadınlık şerefine ibtâ ettikleri bir âbidedir".

Kerâ Kara Kırgızların "Manas" destanlarında Kadın, evin talih ve nâmusunun bekçisi olarak gösterilir. Kahramanlar, soğukkanlılık ve ağırbaşlılıklarını kaybedip namsusuzca bir iş yapacakları dakikalarda kadın yetişir ve onları kurtarır. Kadının sözüne kulak asmadığında ölüm veya başka bir felâket gelir.

(Sürecek)

Millî Eğitim Bakanlığı Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nun düzenlediği Cumhuriyetimizin 50. Yılı Kutlama Gösterileri'nin birincisini Sabiha Tansuğ, Anadolu Türk Giysileri konusunda 25 Ocak 1973 günü saat 17.15'de okul salonunda dinleyicilerin gözleri önüne serdi. Projeksiyonlu ve canlı okul öğrencisi mankenler üzerinde görülen giyim — kumaşlar hayranlıkla izlendi. Bn. Tansuğ'un verdiği tamamlayıcı ve tanıtıcı bilgiler çok etkili oldu.

Okul müdürü Mustafa Aşler, "Anadolu Kadın Başlıkları ve Giysileri konusunda-

Birincilik alan "Köylü Kadın", ikincilik alan "Davulcu" ve üçüncülük alan "Efe" adlı bebekler.

Çevre köylerinden Keleş pazarına gelen pazar giyimli bir kadın

ki araştırma, bu yöndeki çalışmalarımıza yeni bir kapı açmıştır", dedi.

Aynı konuşma 23 Mart 1973 günü saat 18'de Ankara'da Millî Kütüphane Müzik Salonu'nda tekrarlanacaktır. Bu konuşma ve tanıtım Ankara "Türkiye Folklor Araştırmaları Kurumu" tarafından düzenlenen haftalık konferanslar dizisinde sunulacaktır. *

"TÜRİSTİK HATIRA BEBEK YARIŞMASI" SONUÇLANDI

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile Türk El Sanatları Derneği'nin ortaklaşa düzenlediği "Türk Hatıra Bebek Yarışması" sonuçlandı. Birinciliği "Köylü Kadın" bebeği ile İzmir'den Nevrâ Yener, ikinciliği "Davulcu" ile İstanbul'dan Lale Sözer, üçüncülüğü İzmir'den "Efe" bebeği ile Şermin Tan kazandılar. 10 sanatkar 1. 20 sanatkar da 2. mansiyon aldılar.

Turistik hatıra ve hediyeelik eşya yapımını teşvik amacı ile düzenlenen yarışmaya büyük çoğunluğu kadınların teşkil ettiği 50 sanatkar 150 bebekle katıldı.

Kumaş, toprak, yün, taş, süpürge teli ve benzer malzemeden yapılan bebekler tarihi Türk giysi ve tiplerini canlandırmıştır.

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı yarışma için 500—2000 lira arasında 14.200 TL. ödül koymuştu. Bakanlık Döner Sermaye Merkez Müdürlüğü derece alan bebekler

İşin Kolayı

— IV —

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

4. Üçüncü maddede anılanın tersi de vardır: Aynı sözcük, kimi metinlerde aynı anlamlarda kullanılmıştır. Bunların belirtilmesi gerekirdi.

Bununla ilgili iki örnek veriyoruz.

a) Öksüz Aşık'ın:

Sakinırım seni günden güneşten
dizesinde (s. 57) "gün" sözcüğü "güneş" anlamındadır. Halk ağzından, "Günlük güneşlik" deyiminde kalıplaşmış olarak geçer.

Aynı sözcük, Huzûri'nin bir parçasında "gündüz" karşılığında kullanılmıştır:

Gün gece lastikli can sıkır her söz (s. 336)

b) Aşık Şenlik'in:

Sabahtan kalkanda han pulu iste
dizesindeki (s. 303) "pul", Azerî Türkçesinde "para" demektir (43). Osmanlı imparatorluğu zamanında, "akça"dan küçük para birimi idi (44).

Huzûri'nin:

Lâl ü gevherimiz pul oldu gitti
dizesinde ise (s. 336), "değersiz" anlamındadır.

için sanatçılara sipariş vererek çoğaltacak, sergiler açacak ve bunların turistlerle halkımıza satışı sağlanacaktır. Derece alamayan bebeklerden beğenilenler için de Bakanlıkça siparişler verilecektir.

*

KİLİM — CİCİM YARIŞMASI

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, turistik eşya yapımını desteklemek üzere Gerdanlık ve Bebek Yarışmaları'ndan sonra bu defa da üçüncü olarak bir Kilim — Cicim Yarışması düzenlemiştir. Yarışmaya katılmak isteyenlerin 15 Mayıs 1973 gününe kadar eserlerini Bakanlığa göndermeleri gerekmektedir.

Bakanlığı bu sebepten ötürü tebrik etmek yerinde olur. Başboş olduğu için bozulup kabalasın, halk sanatı değerini yitiren, kültürümüzün eşsiz eserlerinin bu suretle düzene kavuşması beklenmektedir.

Anadolu'nun çeşitli yörelerine ait kilimlerle Konya dolaylarında dokunan cicimler dünya müzelerinin en büyük süslerini teşkil etmektedir.

Bu durumda, yazarın, çok dikkatli davranması, sözcükleri anlamlandırmada titizlik göstermesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Mutluay, sözcüklerin anlamlarının açıklanmasında da belirli bir ilkeye bağlanmamıştır. Canı istediği yerde, istediği sözcüklerin anlamını vermiş, fakat anlamı kolayca bilinmeyen, açıklanması zorunlu olan sözcükleri atlamıştır. Bu yüzden, birçok şiirin anlaşılması olanağı da ortadan kalkmıştır.

Örneğin, *yâr* (s. 57), *yad* (s. 57), *il* (s. 57), *şûla* (s. 62), *tabîp* (s. 68), *Mevlâ* (s. 68), *depreşmek* (s. 97), *yeğin* (s. 97), *korcalık* ("ihtiyarlık" anlamında, s. 113) gibi, "harcıalem" dediğimiz anlamları besbelli sözcükleri dipnotlarında gösterdiği halde, aşağıdaki sözcüklerin ne anlama geldiklerini belirtmeyi gerekli görmemiştir. O sözcükler ki, orta öğrenim görmüş okurların çoğunluğu, bunları bilemezler.

İşte o nitelikteki sözcüklerden bir demet: *turnalayın* (s. 57), *düzenme* (s. 59), *pây* (s. 67), *şikâr* (s. 67), *yelmek* (s. 70), *duruben* (s. 71), *koyak* (s. 74, 94), *yaymak* ("sığır, davar gibi hayvanları otlatmak" anlamına, H. D.), *onmak* (s. 75), *tuz taşı* (s. 75), *yaşın yaşın* (s. 75), *dün ü gün* (s. 76), *turunç* ("meme" anlamında, H. D.), *kanı* (s. 79), *şimden gerü* (s. 79), *zâr* (s. 79), *cümle* (s. 80), *olucak* (s. 80), *kiblegâh* (s. 81), *ehl-i gubar* (s. 82), *miskal* (s. 82), *âb-ı zülâl* (s. 82), *t'şne* (s. 82), *merdüm* (s. 82), *râh* (s. 82), *anıcağırz* (s. 89), *yavuz* (s. 90), *çarh* (s. 90), *üçrilemek* (s. 94), *Güdümen* (s. 94), *gayre* (s. 98), *nazın nazın* (s. 98), *hüblük* (s. 100), *şahan* (s. 100), *haramî bakış* (s. 109), *nâdan* (s. 109), *Kadir Kayyum* (s. 111), *Şam'ı şarkam* (s. 111), *sâil* (s. 118), *yetirmek* (s. 121), *men* (s. 122), *guşanmak* (s. 304), *don* (s. 304), *esli* (s. 304), *ÂPOsman* (s. 304), *atabilmenem* (s. 306), *yatabilmenem* (s. 306), *yetebilmenem* (s. 306), *sabi* (s. 306), *tay* (s. 306), *gazel* (s. 306), *ağırz pabucladı* (s. 306), *hâr* (s. 308), *pervaz etmek* (s. 309), *zehm* (s. 309), *yeke* (s. 309), *çaynakh* (s. 309), *kıyl ü kal* (s. 315), *har*

ramzâde (s. 316), *kesb-i kâr* (doğrusu: *kış ü kâr*, H. D., s. 316), *melâmî* (s. 317), *türap* (s. 318), *yahşi* (s. 319, 330), *deyilmez* (s. 319), *sernakkaş* (s. 319), *arda koymak* (s. 320), *Bâbrî Sadaret* (s. 321), *revnak* (s. 328), *Mirimiran* (s. 328), *dâder* (s. 329), *mütteki* (s. 329), *demsaz* (s. 330), *Perverdigâr* (s. 330), *er* ("koca, eş" anlamına, H. D., s. 331), *ülfet* (s. 332), *izzet* (s. 332), *haramî* (s. 334), *nere* (s. 338), *Firdevs-i Âlâ* (s. 339), *gençletmek* (s. 339), vb.

Yukarıdaki örnekler bakınca, bir tutarlıktan, yöntem birliğinden söz edilebilir mi? Bu sözcüklerin anlamını bilmeyenler, okudukları şiirden nasıl bir anlam çıkarabileceklerdir?

6. Halk şiiri sözlü geleneğe dayandığı için, aynı şiirin değişik varyantları olabilir. Bilimsel yayımlarda varyantların hepsi verilir. Fakat bir antolojide böylesine bir uygulama zorunluğu yoktur. En yaygın olan biçim yayımlanır.

Mutluay, bu ilkedен de ayrılıyor. Örneğin, Köroğlu'nun ünlü koçaklamasında benimsenmiş ve tutunmuş sözcükleri, başkalarıyla değiştiriyor.

Ok gıcirtısından kalkan sesinden
dizesindeki "kalkan", "gürzün" oluyor (s. 91).

Tüfek icat oldu mertlik bozuldu
dizesi,

Delik demir çıktı mertlik bozuldu
biçimine giriyor (s. 91).

Bunları bir yerden almıştır elbet; ancak, çok ünlü bir şiirde değişiklik yaptığına göre, kaynağını bildirmesi yerinde olurdu. Ayrıca, "gürz" sözcüğü ile "Delik demir çıktı" tümcesi, şiiri güçlendirmiyor da. Gürz sesi nerede, kalkan sesi nerede! Üstelik, gürz, ses çıkarıcı bir nesne de değildir; vurduğu araç ses çıkarır. O araç da "kalkan"dır. "Tüfek icat oldu" da daha bir güçlü hava vardır, "Delik demir çıktı" sözünde ise ses birden düşer gibi oluyor.

7. Halk şiirinde kimi deyişler karşılıklıdır, yani iki kişi tarafından söylenir ve bu tür şiirlerde *deyişme* adı verilir (45). Deyişmelerde, taraflardan biri sazaşairdir; öbürü ise bir çobandır, bir gelindir, bir kuru kafadır, bir turna sürüsüdür, vb.

Halk hikâyelerinde bu nitelikte deyişmeler, "Aldı Kerem", "Aldı Gelin" biçiminde, söyleyenleri belli edilerek verilir.

Halk hikâyeleri dışındaki yayımlarda ise, deyişmelerde, her dörtlüğün başına bir konuşma çizgisi konularak ya da o dörtlüğü söyleyenin adı yazılarak, deyişmenin kişileri tanıtılır.

Mutluay, ne geleneğe uymuş, ne de deyişmelerin karşılıklı olduğunu gösteren bir ipucu vermiştir.

Bu tutumunu iki örnekle kanıtlayacağız. a) Köroğlu'nun, arkadaşı Güdümen'le ortak bir deyişmesi vardır. Mutluay, uyakları değişik olduğu halde, bu parçayı tek metin sayarak, bir arada yayımlamıştır (s. 93-94).

Oysa, bu metinde bir dörtlük Köroğlu, bir dörtlük de Güdümen ağzından söylenmiştir (46). Köroğlu ile ilgili olanlar, "yerinde mi" kavuşmaktadır.

Yazarın; Köroğlu'nun ve Güdümen'in dörtlüklerini birbirinden ayırması, okuyucuyu uyarması beklenirdi. Bunu yapmamıştır. Metni dikkatle okumayan kişi, bunu aynı parça sanacak ve elbette yanılacaktır.

b) Aşık Kerem'den alınan "Kerem'le Çoban" (s. 114), "Kerem'le Gelin" (s. 117) ve "Aşık ile Kerem" (s. 118 - 119) başlıklı parçalar da, adlarından da belli olduğu gibi, birer deyişmedir. Mutluay'm, bunları Şükrü Murat Elçin'in kitabından aldığı anlaşılıyor (47). Orada dörtlükleri söyleyenlerin adları açıkça bildirildiği halde, Mutluay, aktardığı metinlere bağlı kalma zorunluluğunu duymamıştır. Bu, okuyucuyu yanıltıcı bir tutumdur. (Devam edecek)

(43) M. İlhan Başgöz, *İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi*, s. 226.

(44) Ahmet Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmani*, Tabı Cedid, İstanbul 1306, s. 282; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 17. Fasikül, İstanbul, 1972, s. 781; *Türkçe Sözlük*, s. 614.

(45) Hikmet Dizdaroğlu, *Halk Şiirinde Türler*, s. 33, not: 92.

(46) H. V. Fıratlı - P. N. Boratav, *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*, s. 220 - 221; İlhan Başgöz, a. y., s. 56-57. "Yerinde mi" kavuşaklı parçanın on dörtlükten oluşan metni için bkz. Haşim Nezihi Okay, *Köroğlu ve Dadaloğlu*, İstanbul, 1970, s. 60-61, no. 30.

(47) Şükrü Murat Elçin, *Kerem ile Aşık Hikâyesi*, s. 80-81 (no. 53-54), s. 71-72 (no. 19-20), s. 90-91 (no. 91).

Yazan : Mehmet Güner DEMİRAY

SEVDİĞİM

Yürü güzel yürü yolun olayım
Korusuz bahçeyin gülü olayım
Ben de sevdiğimin dili olayım
Almayın mektubu yadigar olsun.
Pencereden baktım dikiş dikiyor
Kapıdan baktımda boyun büküyor
Uğur uğur kınasını yakıyor
Bayram için hazırlanır sevdiğim.
Boyu uzun turna gibi görünür
Eteğini toplar yere sürünür
Duydum sevdiğim de giyer kuşanır
Bayram için hazırlanır sevdiğim.
(Çepni Köyünden)

SÖYLE DERDİNİ

Elma gibi yanakların allanmış
Dudakların şeker gibi ballanmış
Selvi gibi zülüflerin sallanmış
Allahı seversen söyle derdini
Tirmik götürmeye geldim buraya
Bazan münafıklar girer araya
Sevdiğin de zülüflerin taraya
Allahı seversen söyle derdini
Evracını ak elinde döndürür
Gül benzini elvan elvan soldurur
Türlü ekmek tahtasını kondurur
Allahı seversen söyle derdini.
(Eğerci Köyünden)

YANDIRMA

Kar yağar uğrun uğrun
Elinde yıldız güğüm
Buna can mı dayanır
Ne dün gördüm, ne bu gün.
Yandırmaaaa
Benim yârim şekerinen dondurma
Entarinin moruna
Varmam emmin oğluna
Otuz bilezik taksa
Gene girmem koynuna.
Yandırmaaaa
Benim yârim şekerinen dondurma
(Eğerci Köyünden)

YÂR

İnköy'ün başına kandil olayım
O yaşlı gözlere mendil olayım
Sen bir sarı çiçek, ben de bir arı
Gidip gelip yâr dalma konayım.

Şu karşıkı dağlar Elmalı dağlar
Elması dökülmüş suları çağlar
Kapıya oturmuş bir güzel ağlar
Ağlama sevdiğim alırım seni.

Şu karşıkı dağdan aşırđın beni
Bir kuru sevdaya düşürdüñ beni
Meğer güzel bende meylin yok imiş
Niye doğru yoldan şaşırđın beni.
Kekliğin kayada sekişi sekiş
Yarın iğnesinin diktığı dikiş
Kıyamete kadar sökülmezmiş
Ne sen beni unut ne de ben seni.
Tirenin yolları bükülür gider
Kömürü kazana dökülür gider
Bir yiğit te sevdiğini almazsa
Ömrü arkasından sökülür gider.

Tirenin yolları demir değil mi?
Tireni yürüden kömür değil mi?
Yârimden ayrıldım ölüm değil mi?
Ne sen beni unut ne de ben seni.
(İnköyden alınmıştır)

ZEYNEBİM

Mektebin karşısına
Çatkiyi çalma
Üç gümlük gelimi
Dullara katma
Ellerin koynunda yanar ağlarım
Döner ağlarım
Alamadın derler bacımın köyü
Ardına düşürdüñ kınalı toyu
İmdat sizde kaldı hey emmi, dayı
Ellerin koynunda yanar ağlarım
Döner ağlarım
(Sızır'dan alınmıştır)

SEVDİĞİME KAVUŞTUR

Yüce dağ başında bir kuru dikme
Alırım sevdiğim boynunu bükme
Olura olmaza sırrını dökme
Eller yaman olur ayırır bizi.
Sabahtan kalktımda eyledim dilek
Altın bileziğe dar geldi bilek
Dengini dengine yazmıyor felek
Dengini dengine yaz kadir Mevlâm.
Sabahtan kalktımda eyledim niyaz
Kadir Mevlâm şu güzeli bana yaz
Ne çok esmer olsun, ne de pek beyaz
Esmer güzel olsun eğlesin beni.
(Gemerek'ten alınmıştır.)

KURU SEVDA

Yüce dağ başından aşırđın beni
Kuru sevdalara düşürdüñ beni
Sevdiceğim mutlu etmedin beni
Düz giden yolumdan şaşırđın beni.
Yüce dağ başının yılanı olsam
Dolanı dolanı yârimi bulsam
Koyduğı yastığa başımı koysam
Uyusam uyansam halini sorsam.
Erciyes dağının gülleri mavi
Bayrama geliyor ellerin yâri
Günde beşyüz defa gördüğüm yâri
Şimdi senelere katlandım gayri.
Yüce dağ başına ekin ekilmez
Yağmur yağmayınca kökü sökülmez
Gençlikte hasiretlik çekilmez
Dayımın uğruna yatırđın beni.
(Gemerek'ten alınmıştır.)

YÂR ÜSTÜNE

Ak tiren kara tiren
Odur yâri götürün
Götürdü getirmede
Budur beni bitiren.
Hem yallah yallah yallah
Hen yallah
Yârim sana eyvallah
Tiren geliyor tiren
Arkası posta'mola
Tiren yavaş geliyor
Nazlı yâr hasta'mola
Hem yallah yallah yallah
Hem yallah
Yârim sana eyvallah
Tirenin kazanı yok
İçinin düzeni yok
Şu Sızır'ın içinde
Yârimden güzeli yok
(Nakarat)
(Sızır'dan alınmıştır)

ELİF TÜRKÜSÜ

Hacı'nın kardeşi hastalanır, ölür, Babası gelini dışarı bırakmak istemez. Onbeş yaşındaki Hacı'yı dul kalan gelinin üstüne tıkarlar. Fakat Hacı genç, gelin otuzu geçkindir. İsinamaz.
Hacı Elif kızı sevmektedir. Gece kalkar, atı ahırdan alır, evlerinden Elifi de terkinde atar, düşer dağlara. İki gün dağlarda dolaştıktan sonra Yeniköy'e gelirler. Burada bir tanıdığı evinde bir yıl kalırlar. Sonra Hacı Elif'le birlikte baba evine döner. Baba evi Elif'i kabul etmez, evlerine salar.

Elif başka kocaya gider. Hacı yanar, deliye döner. Kızlarda Elif türküsü söyleyip dolaşır.

Odaya çıktımda elim tutmuyor
Elif'in üstünden gözüm gitmiyor
Zalım pederim de yardım etmiyor
Düş peşime yola çıkak sevdiğim.
Yârimen beraber biz çıktık yola
Çifte odamızda bir de karyola
Acep bizim gibi olmuş var'mola
Çırpma çırpma ağla sevdiğim.
Kapısının öñü de selvi söğütler
Verseniz de kabil olmaz öğütler
Sözüne mert olur babayığitler
Beni de bir söze bağla sevdiğim.
Kapısının öñü de çevirme duvar
Kaşların kara da gözlerin pınar
Yârimden ayrılan yiğit mi onar
Al beni yanına egle sevdiğim.
Yanma gönül yanma, bu kadar yanma
Yârimden ayrıldın bulunur sanma
Suç bende değıldir kusura kalma
Maşerece ağla, gülme sevdiğim.
(Talazoğlu köyünden alınmıştır.)

HACIM TÜRKÜSÜ

Aktaş kaldırmalı
Hacım, yılanı öldürmeli
Küçük'ten yâr seveni
Cennete göndermeli.
At ellerin boynuma
Soyun da gir koynuma
Hamam paran yok ise (Efendim)
O da benim boynuma.
Bahçe bara gider mi
Hayvan nara gider mi
Kurban olayım yolcu (Hacım)
Bu yol yâre gider mi?
Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin (Hacım)
Aramızı bozanlar.
(Karpınar köyünden alınmıştır.)

b) Gurbet Türküleri :

(1914 Yıllarına ait bir türkü)
Kışlanan önünde bir yeşil direk
Çalmır çalgılar dayanmaz yürek
Sılaya varmaya çok ömür gerek
Sılaya gel nazlı yârim sılaya.
Çarşıdan aldım da el kadar astar
Nerde güzel görsem kocası asker
Beşikte yavrular babasın ister
Sılaya gel nazlı yârim sılaya.

Çamşık Köylerinden Maniler

Derleyen : Ali Rıza YALÇIN

Sivas'ın Divriği ilçesine bağlı 19 pare köyünü kapsayan Çamşık, folkloru ve türküleri zengin bir bölgedir. Bu bölge halkının dillere destan olan bazı manilerini aşağıda veriyoruz. Tümünü yazacak olursak kitaba sığmayacak kadar çoktur. Zaman zaman geleneklerinden de örnekler verdik ve vermeye çalışacağız.

*Purunöğü derler üs yanı kaya
Ağgöl emeğimiz hep gitti zaya
Ne kadar yalvardım yıldız aya
Noğtur aylar beni yare kavuştur*
Yüksektir gonağı gölgesi goyu
Yar sağa yakışmaz ellerim köyü
Gurban olam gözleriğin içine
Alam gidem Çamşık'ın içine
Döldür'e çıktım da yolları daşlı
O yarı gördümde gözleri yaşlı
Bir yüzüük yolladım cevahir kaşlı
Daka barmağına yadiger deyi
Yüreğim ağrıyı damda duramam
Evleri daldada yarı göremem
Üç gün oldu yar mektebe gediği
Tahne bulup hallarını soramam
Ben de çıktım Başörenin gediği
Bir elma yolladım yare hediye
Ben yarı seviyim köylü ne diye
Güne bu ayrılık yar senden oldu

*Sabahtan sabaha okunur ezan
Okumak bilemem okuyam yazam
Yaz mektubu sevdiğim postaya bırak
Sılaya gel nazlı yârim sılaya.*

(Gemerek'ten derlenmiştir)

HASRET TÜRKÜSÜ

*Her zaman ağıladım ben de burada
Ben ölürsem sen eresin murada
Yavrular babasın ister sılada
Durma yârim durma gel sılamıza,
İndiğin yere de dikersin dârek
Hey zalim gurbetlik koymadı yürek
Türkiye değül ki yolunu bilek
Durma yârim durma gel sılamıza
Sarardı benzim de kalmadı kanım
Kalkmıyor gönlümden kederim gamım
Gurbet elde gezer o nazlı yârim
Durma yârim durma gel sılamıza.*

(Eğerci köyünden alınmıştır. Almanya'daki sevgilisine hasret çeken bir kadının türküsü).

(sürecek)

*Sıra sıra Çamağan'ın söğüdü
Ben gelirken yaprakları göğüdü
Sen güzelsin bir kötüyü vermişler
Kırıldı mı Çamşık'ın yiğidi*

*Çok karşında durma bildim güzelsin
Yamacında hasta vardır üzersin
Telli gelin derboş bağla başını
Vallah billah hepisinden güzelsin*

*Kayaların yılanı
Gel dolanı dolanı
İpek döşsek üstünde
Yat beleni beleni*

*Döldür öğü deynekli
Yarım keten köynekli
Yarime gurban olsun
Yellice'li, Höbek'li*

*Karşından it ürüyü
Yüreğim titireyi
Sandım köyün muhtarı
Yarimi getiriyi*

*Döldür'ün öğü anık
Yüreğim yare yanık
Yalnız yatılmıyın
El uyur ben uyanık*

*Bulgur yaptım hediği
Oldu yarın dediği
Bize şahit olasın
Zilligöl'ün gediği*

*Yastık koydum bostana
O yar gele yaslına
İnşallah yağmur yağa
Sarı perçem islana*

*Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Yarime kurban olsun
Muhtarın karısı*

Bölge halkının kendi şivesine göre yazılmış olan bu derlemelerde birinci dörtlükteki *Purunöğü* bir köydür. Üçüncü dörtlükte *Döldür* kelimesi Çamşık köylerini süslüyen birkaç tepenin sıralandığı meranın ismidir. (*Başören*), (*Yellice*), (*Höbek*) kelimeleri bazı köylerimizin isimleridir. (*Zilligöl*) kelimesi hayvanların sulağı olan Çamşık bölgesinin (*Başören*) köyünün merasında bulunan bir küçük gölün ismidir. Diğer halk diliyle yazılan sözleri değerli okurlarımızın yadırgamayacaklarına eminim. İlerde bu bölgenin derlemelerini ve geleneklerini yayınlamaya devam edeceğiz.

Bize gelen
KİTAPLAR

● Naki TEZEL: "Türk Masalları". 1. Kitap. Kültür Müsteşarlığı, Türk Kültürü Kaynak Eserleri Dizisi. Yazarın 14 sayfalık önsözü ile derlediği 19 masal. 20x13,5 Cm. boyunda, 286 sayfa, 10 lira.

● Naki TEZEL: "Türk Masalları". 2. Kitap. Kültür Müsteşarlığı, Türk Kültürü Kaynak Eserleri Dizisi, 35 masal. 20x13,5 boyunda, 336 sayfa, 10 lira.

● Donald WALD: "The Divine Twins (An Indo-European Myth in Germanic Tradition) — Kutsal İkizler (Cermen Geleneklerinde bir Avrupalı - Hind Mitolojisi)". University of California Press, Berkeley and Los Angeles. Folklor Studies: 19. 26x17 boyunda, 138 sayfa \$ 4.50.

● Eleanor LONG: "The Mait and The Hangman (Myth and Tradition en a Popular Ballad) — Bakire ve Cellât (Halk Türkülerinde Efsane ve Gelenek)". University of California Press, Berkeley and Los Angeles. Folklor Studies: 21. 26x17 boyunda, 170 sayfa, \$ 6.75.

● Stanley L. ROBE: "Mexican Tales and Legends from Veracruz (Introduction, Classification, and Notes) — Veracruz'dan Meksika Masal ve Efsaneleri (Önyazı, Tasnif ve Notlar)". 26x17 boyunda, 166 sayfa, \$ 4.00.

● Füzuran TOPRAK: "Boğaç Han". Dede Korkut'tan Destan Oyun, 3 perde, 15 tablo. Yeditepe Yayınları: 210. 16x12 boyunda, 90 sayfa, 7,5 lira.

● Neclâ ÇARPAN: "Öte Alemden Atatürk Sesleniyor". Tebliğler. Yeni Mesnevi Yayın ve M. A. Ş. Yayını. P. K. 37, Ulus - Ankara. 24x16,5 boyunda, 82 sayfa, 20 lira.

● Jean - Gabriel MANCINI - Samih TIRYAKIOĞLU: "Fahişelik ve Kadın Ticareti". Varlık Yayınları, Faydalı Kitaplar: 133. 16,5x11,5 boyunda, 196 sayfa, 8 lira.

● Şevket EVLİYAGİL: "Türk Basını Türk Tarih Kurumu'nu Suçluyor". Ajans-türk Yayını, 28 gazete, 6 dergide çıkan 91 imzalı yazı ve belgeler. 19,5x13,5 boyunda, 116 sayfa, 5 lira.

● Şükran KURDAKUL: "Şairler ve Yazarlar Sözlüğü". 767 biyografi. Ataç Kitabevi Ankara Cad. 45, İstanbul. 19x13 boyunda, 448 sayfa, 20 lira.

● Yaşar Nabi NAYIR: "Yollar Boyunca Değişen Dünyamız (Balkanlar ve Türk-lük)". 1956 dan sonraki izlenimler. Varlık Yayınları, Büyük Eserler Kitaplığı: 221. 16,5x11,5 boyunda, 470 sayfa, 10 lira.

● Arthur KOESTLER — Samih TIRYAKIOĞLU: "Haçsız Haçlılar". Roman. Varlık Yayınları, Büyük Eserler Kitaplığı: 222. 288 sayfa, 10 lira.

● TDK: "Divanı Lûgat-it Türk Dizi-ni". Türk Dil Kurumu Yayınları: 368. Ö. A. Aksoy'un Sunuş, Prof. Dr. A. Caferoğlu'nun "Kaşgarlı Mahmut ve Divanı Lûgat-it Türk'ü tanıtış yazısı ile Kaşgarlı'nın Önsözü, Divanı Lûgat-it Türk Dizi-ni, Divan'daki lehçe sözlükleri dizini ve bibliyografya. 24x16,5 boyunda, 22+168 sf., 20 lira.

● TDK: "Derleme Sözlüğü". VI. Cilt. Türkiye'de Halk Ağzından, derlendiği yerler gösterilerek hazırlanmıştır. G harfiyle başlayan sözleri kapsamaktadır. Türk Dil Kurumu Yayınları. 211/6. 24x16,5 boyunda, 8+364 (1881 s. dan 2244. s. ya kadar) sayfa, 35 lira.

● TDK: "Tarama Sözlüğü". XIII. Yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanıklarıyla, U — Z harfleriyle başlayan sözleri kapsamaktadır. Türk Dil Kurumu Yayınları: 212/6 (Son cilt). 19,5x13,5, boyunda, 72+936 (3878. s. dan 4814. s. ya kadar) sayfa, 50 lira.

● İrfan KIZIKLI: "Gümrük Terimleri Sözlüğü". TDK Yayınları: 362. 19,5x13,5 boyunda, 52 sayfa, 3 lira.

● Prof. Dr. Vecihe HATİBOĞLU: "Dil bilgisi Terimleri Sözlüğü". 2. baskı. TDK Yayınları: 364. 19x13 boyunda, 146 sayfa, 10 lira.

● Ahmet ERDOĞDU: "Ceza Yargıma Yöntemi Yasası Terimleri Sözlüğü". TDK Yayınları: 367. 19,5x13,5 boyunda, 102 sayfa, 5 lira.

Sivas'tan Atasözleri ve Deyimler

Derleyen : Doğan KAYA

Ac koyma hırsız edersin, çok söyleme yüzüz edersin.

Ağa bir hatun aldı, belâyı satın aldı.
Ağanın malı gider, azabın canı gider.
Ağır otur, batman gel.
Ağzını bıçak açmıyor.
Alan razı, satan razı, arada gezen çullu tazi.

Allah seni davul etsin, beni de çomak.
Araba devrilince, yol gösteren çok olur.
Arsız erimez, çayır çürümez.
Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle sen misin,

Atını nallayıp, ardına düştü.
Ayağı yanmış it gibi dolaşma.
Ayıya kalk oyna demişler, iki çam, bir bardak devirmiş.

Ben diyorum hadımım, sen diyorsun oğuldan kızdan ne haber.

Canı yanan eşek, attan yüğüktür.
Çay değil, Çapanoğlu'nun abdest suyu.
Çok çalışanın ağızına, pislik koyarlar.
Çok gezen, aydağında pislik getirir.
Dağın gelip te, bağdakini mi kovuyor sun?

Dilin kemiği yok, her tarafa döner.
Ekmeç Hidir'in, su Hidir'in yiyin için kudurun.

El atına binen, bayramda yaya yürür.
El deliye, biz akıllıya hasretiz.
Eli işte, gözü oynasta.
Elin ağzı çuval değil ki, büzesin.
Elin üç koyunu, beş keçisinden sanır ne.
Elmayı soyda ye, armudu sayda ye.
El yumruğunu yemeyen, kendi yumruğunu balyoz zanneder.

Eski tas, eski hamam.
Eşek süren, o... na katlanır.
Gurbette öğünmek, hamamda türkü söylemeye benzer.

Hırs gelir göz kararır, hırs gider yüz kararır.

Isırarak it, dişini göstermez.
İki ayağını, bir kaba sokma.
İmirin iti gibi, tir tir titiyor.
İt doydur, haydar kaldı.

İt itin, etini yemez.
İt de yaza çıkar ama, yediği ayazı bir Allah bilir.

İte taş atarlar, sahibinin hatırını sayarlar.

İtin kötüsü, sürüye kurt getirir.
İtle yatan, bitle kalkar.
Karaboğazda talan var, alan var almayan var.

Kargaya demişler ki pisliğin ilâç, o da gitmiş denize pislemiş.

Kârını bilmeyen kasap, elinde kalır masat.

Kavga gördün siviş (kaç), yemek gördün giriş.

Kedi olalı, bir sıçan yakaladın.
Kel başa, şımşır tarak.
Kel kıza, saçlı diye ağlarlar.
Kırdığın küp, kırkı geçti.

Kırk dereden, su getirtme.
Kız halaya, oğlan dayıya çeker.

Köpeksiz köy buldun da, deyneksiz mi geziyorsun?

Körle yatan, şaşı kalkar.
Kör köre demiş ki, cırt parmağım kör gözüne.

Kurban olayım tipiye, sürdü getirdi kaçıya.

Ne pisledin avucuma, ne süreyim yüzüne.
Nerde varsa bir bodur, Allah'ın belâsı odur.

Odon kırmanın, hıh diyicisi.
Onun tahtası mih kaldırmıyor.

Öküz pislemiş, teker ortasından geçmiş.
Öküzün büyük olsun da, varsın çift çekmesin.

Öküzün trene baktığı gibi, ne bakıyorsun.

Öz ağlamazsa, göz ağlamaz.
Papucu dama atıldı.

Sen ağa, ben ağa, inekleri kim sağa.
Seninle bağrımız bitişik mi?

Tencerede pişirip, kapağında yerler.
Tepede otlanıp, derede sulanma.

Ver yiyeyim, ört yatayım. Gözle canım çıkmasın.

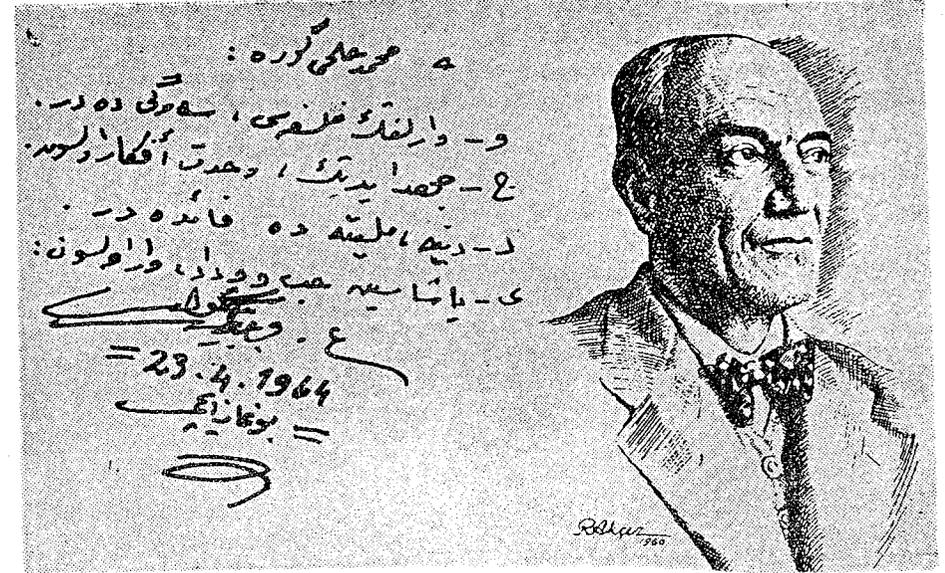
Yarımı yeme, bütünü bölme. Ye Allah'ını seversen ye.

Yaş tahtaya ayak basma.
Yerini bulmayan güzel, yerini yerini gezer.

Yerini bulmayan güzel, yerini yerini gezer.

Ali Vecdi Bingöl (1887 — 30.1.1973)

Yazan : Mehmet Hilmi GÜR

Merhum Vecdi Bingöl'ün, M. Hilmi Gür'e ithafen Arap harfleriyle yazmış olduğu akrostiş bir dörtlüğü ve R. Akçiz tarafından 1960 yılında yapılan bir resmi.

Ali Vecdi Bingöl, 1887 de (Eğin) Kemaliye'nin Enbiyabey mahallesinde doğmuştur.

Rüşdiye Mektebi muallimi evveli şair Hafız Vahdi Efendi'nin oğludur. Eski Ağın'ın Liva Merkezi olan Arapgir ve Eğin'de

Rüştiye tahsilini tamamlamıştır. Babasının dersleriyle Farsça ve Arapça öğrenimi ile

hafız olduktan sonra her Eğin'li gibi İstanbul'a gelerek Dârül Muallimine girmiş

ve pek iyi derece ile bitirmiştir. İstanbul'da öğretmenliğe başlamış ve ömrü boyunca

İstanbul'da bilhassa Beylerbeyi ve Çengelköy'de öğretmenlik yapmıştır. İrsen ve tabiaten şair olan Vecdi Bingöl, bir taraftan

da Büyük şehrin ünlü bestekâr ve müzisyenleri ile işbirliği yapmış, eşsiz şarkı, türkü, gazel ve şiirlerini Türklüğe ve Dünyaya

duyurmuş, emekli olduktan sonra da hayranı bulunduğu ve çok sevdiği Tefik Fikret'in Aşyan Müzesi'nde Müdür olarak

yıllarca görev yaptıktan sonra 65 yaşında yaş haddi dolayısıyla çok emek ve rerek ihyâ etmiş olduğu Aşyan Müzesi'nin

den ayrılmıştır. Çengelköy'ndeki evinde yine şiir yazmaya devam etmiş, hayatını son nefesine kadar yzularıyla sürdürmüştür. Nihayet 30. 1. 1973 günü sabahı Hakkın rahmetine ulaşmıştır.

Şiirlerinin pek çoğu şarkı ve türkü olarak bestelenmiştir.

Bestekâr Selâhaddin Pınar'ın Vecdi Bingöl'e büyük bir düşkünlüğü vardı. İşte Pınar'ın Bingöl'den bestelediği şarkılar:

"Söylemek istesem gönüldekini, dilime dolanan ıstırap olur", "İçen bir daha ayılmaz. aşkı gönül kadehinden", "Gözünün rengini sordum, kara sevda dediler", "Ayrılık yarım ölmekmiş", "Geçti ömrüm yine hâlâ ben o bin dert ileyim", "Sana gizli bir diyeceğim var, yakın gel sokul ruhuma kadar", "Sorma bana nâfile neler düşündüğümü", "Gönül bir müjdem var sana."

Sadettin Kaynak da, Vecdi Bingöl'ün birçok şiirini bestelemiştir. Bunlardan birkaçı:

"Bingöl'lerden süzlürsün inersin", "Bir yanık ozanım, gönüller sazım.", "Derman kâr eylemez, ferman dinlemez", "Leylâ bir

özge candır", "Çile bülbülüm çile", "Zeyne-
nehim uçtu gitti", "Sarsam seni gönüme
güzel bahtıma kansam", "Hey pımar derin
derin pınar", "Hicranla harâb oldu da sev-
dâ ile gönüm", "Çıkar yücelerden haber
sorarım", "Yâd eller aldı beni", "Kalbler-
den dudaklara yükselen sesi dinle".

Fakir Derviş mahlasını da kullanan şâir
Halk Şiiri türünde çok güzel eserler ver-
miştir. Bunların bazılarını yayınlıyoruz:

VAHDET İ VÜCÜD

Biz, ol ruhlarız ki, -Beyz i Elest- te.

Tanıştık - Seviştik - Birleşiverdik

Kendimizi bulduk, çağırın seste.

"Vahdeti vücüd"ün, sırrına erdik.

Tanıştık: Hikmeti "Ve men aref" le,

Söyleştik o dille, yazdık o harfle,

Dürri meknûn oldu, aynı sedfle,

Biz ki, -Rûhiezal- adlı cevherdik.

Seviştik: değişip aşka, cenneti,

"Ahseni takvim"le, öğdük kılkatı,

"Aşk"tır, bu varlığın ana kuvveti.

Sevgili uğruna ne varsa verdik...

Birleştik: "Hüsnüle Aşk"ta yekmaal.

Tecelli eyledi, nûri zülcaâl...

"Allâhü cemilün, yuhıbbülcemal",

Mirâc ı vuslatta, hep beraberdik...

15 Temmuz 1958 — Aşyan

★

MEVLÂNÂ İÇİN

BİR "VAHİY" ki: Bütün dinler üstüne,

Rahmetin, şefkatın müjdesidir, O...

Bir "NUR" ki: ezelde, Ruh Elestî'ne,

Aşinalıkların şülesidir, O...

Bir "RÛH" ki: Varolma sırrının özü,

"CELİL" adı, "CEMİL" vasfının sözü.

Güzellik ve sevgi mihrâbı, yüzü,

"ALLAHÜ CEMİLÜN..." Süresidir, O...

Bir "DİL" ki: İztırap zevkini söyler,

"HÜSN Ü AŞK" şîrini, rûha nakşeyler,

Hicran ateşiyle, çileşir "NEY"ler...

"GÜNES" bestesinin, nağmesidir, O...

Bir "KALB" ki: Çarpınır dost özelemlerle

Sinede şerhası, Gözde nemiyle,

İştıyak dilinin, bin sitemiyle,

"NEY" deki feryâdın mâkesidir, O...

Bir "GÖNÜL" ki: Yakın eder vâğı,

"SELÇUK" illerinde, kurmuş otağı,

"KONYA" Aşıkların, kâbe toprağı,

"MEVLÂNÂ" Türklüğün Kâbesidir, O...

6. 7. 1969 — Aşyan

★

ÖMÜR VE YILLAR

Yıllar gidecek, gelecek,

Zaman, bir bütün değil mi?

Yenisi de eskিয়েcek,

Bu gün, yarın dün değil mi?

Geçen yıllar birer, birer,

Ömürden çözülür, gider,

Her yılın hesabı meğer,

Üçyüz altmış gün değil mi?

Aynada, gören, görülen,

Aynı yüz, ağlayan, gülen,

Sevincin peşinden gelen,

Solgun bir hüzmün değil mi?

Ömür, şimşek gibi bir an,

Bu gün gerçek, yarın yalan,

Bu kubbede bâki kalan,

Dost dilinde ün değil mi?

Merhaba, Sevgililerim,

Dostluğumu yenilerim,

Güneşli günler dilerim,

Dua, dost için değil mi?

1963 — Aşyan — Bebek

★

SILA HASRETİ

Ay doğarken gecelerden,

Hârelenir garip, garip.

Yıldız ağar, yücelerden,

Aralanır garip, garip...

Gurbette, yoksul geceler,

Sıla hasretin heceler,

Gönül, dertlidir bocılar,

Yaralanır garip, garip...

Baksam, gülümseyen aya,

Bakar sanırım silaya,

Yaşlı gözler bir araya,

Sralanır garip, garip...

★

ELVEDÂ EGİN

Ne diye bıraktık seni, ne diye?

Ana yurdu, Baba ocağı EGİN,

Bana, hicranın mı kaldı hediye?

Soyumun beşiği, kucacı EGİN...

Ne oldu şenyurdum, sana ne oldu?

Bülbüllerim uçtu, güllerin soldu,

Yeşil bağlarına hazan mı doldu?

Söndü mü, içinin sığıcı EGİN?

Bir zaman, Doğunun "Bir tanesi"ydin,

Gönüller sevgisi, göz hevesiydin,

"Elâgözlü"lerin dinmez sesiydin,

Sendeydi, herkesin kulağı EGİN...

Sana derler idi "Ferat güzeli",

Aşık kişilerin, elinde eli,

Bir Trabzon Masalı :

Fincancı Sultan

Derleyen : Semihâ SARI

Evvvel zaman içinde, kalbur saman
içinde, deve tellâl, pire hammal iken bir
adam varmış ve bu adamın bir karısı, bi-
ri kızı biri erkek iki de çocuğu varmış. Ve
bunlar dirlük içerisinde sade bir hayat ya-
şıyorlarmış. Ve bulduğum bulduk, yediğim
yedik günler tekerlenip mekerlenip geçi-
yormuş. Gel gör ki, tanrı onlara bu saade-
ti çok görmüş ki, günün birinde adamı eş-
siz, çocukları da anasız bırakmış. Bundan
sonra adam çocuklarına hem anaklık hem
de babalık yapmış. Onlara anasızlığın ne
demek olduğunu sezdirmemeye çalışmış.
Ama sonunda iki işi birden yürütemeyece-
ğini aklı kesmiş ve istemeye istemeye ev-

Böyle neden oldum, bahtı çileli?

Yokmu mu, dertlerinin ortağı EGİN?

Seni düşürdüler, şifâsız derde,

"Devlet öveyisi" oldum, bu yerde,

Koçan, Mahle, Bahça, Apçağa nerde?

Can evinden yedin bıcağı EGİN...

Sende geçti, benim gençlik günlerim,

Şimdi, gurbeğilde ağlar, inlerim,

Artık, ne ümidim kaldı, ne yerim,

Elvedâ, Eyyy Baba bucağı EGİN...

15 Eylül 1965 — Boğaziçi

★

BİZ TÜRKLER ...

Türklük, bize ün olmuştur, ezelden,

Tanrıların kutladığı insanız,

Her kaynak hız alır, bizdeki selden,

Yüreklere, alev katan volkanız.

Dünya cennetine girelden beri,

Gönümüzü aşka verelden beri,

Ölmezlik sırrına erelden beri,

Toprağın ufkunda aşıp, doğanız.

Çoban olduk, sürüleri ürettik,

Çiftçi olduk, nice ürün ürettik,

Ektik, biçtik, her ağız güre ettik.

Yaşayan vücutta, yaşatan canız..

Emek anlamını, iş değerinden,

Bilmeyen, öğrensin, Türk eserinden,

Bal yapan arıyız, alın terinden,

İçinden oğuldar, şen bir kovanız.

Küçük Asya'lyız, Oğuz soyluyuz,

Türkmen, Tatar, Özbek, Hazar boyluz,

ATA çocukları, yavuz oyluyuz,

Sürüde çobanız, sarayda hanız.

Çengelköy

lenmiş. Kadın da zebun mu zebun imiş. Ço-
cuklar ona sokulmak istedikçe onlara kötü
muamele yapmış. Yemeklerin artıklarını
onlara yedirmiş, evin bütün işlerini onlara
yaptırmış. İki çocuğun üzerine evlenmeyi
bir türlü hazmedemediğinden sonunda on-
ları sıcak suda boğmaya karar vermiş ve
bir sabah onlara çok iyi davranarak onla-
rı suya savmış. Çocuklar hiçbir şeyden hab-
ersiz, üvey annelerinin kendilerine verdi-
ği yağlı ekmeği yiye yiye su taşımaya
başlamışlar. Ama bu sırada bir karga hep
tepelerinde uçup durmuş. Sonunda kız:
"E karga, karga ne biliyorsan söyle", de-
miş. Karga: "Yağlı ekmeklerinizi verin
söyleyeyim", demiş. İki birden ekmekle-
rini kargaya vermişler. Karga onlara de-
miş ki, "Üvey anneniz size o suyu sizi boğ-
mak için taşıyor". Sonra uçup gitmiş. On-
lar da korkup kovalarını yolda bırakarak
ormana kaçmışlar.

Az zaman çok zaman derken epey yol
yürümüşler. Erkek çocuk iyiden susamış
ve bir geyik izindeki su birikintisini gös-
tererek "Abla ben susadım, su içeceğim",
 demiş. Ablası da "İçme geyik izinden, ge-
yik olursun", demiş. Çocuk sesini çıkarma-
mış. Bir zaman daha böylece yürümüşler.
Çocuk gene susamış. Bir çakal izinde bi-
rikmiş suyu göstererek "Abla, abla ben
susadım. Su içeceğim", demiş. Ablası "İç-
me çakal izinden çakal olursun", demiş. Ço-
cuk gene su içmemiş. Bir zaman daha yü-
rümüşler. Çocuk iyiden iyiye susamış. Bu
sefer tavşan izinde toplanmış suyu gös-
tererek "Abla, abla ben susadım, su içe-
ğim", demiş. Ablası "İçme tavşan izinden
tavşan olursun", demiş. Ama çocuk bu se-
fer dayanamamış "Ne olursa olsun içe-
ğim", demiş ve içmiş, o anda tavşan olup
kafulların arasında kaybolmuş. Kız tek
başına kalmış ormanda. Önce korkmuş. Ba-
ğırılmış. Sonra naçar kalmış ve yoluna de-
vam etmiş. Sonunda bir pınara varmış.
Pınarın başında da güzel bir çınar varmış.
Varmış o çınarın debesine çıkmış. O çıktı-
ktan sonra çınar büyümüş büyümüş dalları
göğe kadar ermiş. O sırada ülkenin kralı-
nın oğlu oradan fincan yüklü bir kervanla
geçiyormuş. Pınarı görünce güzelliğine hay-

ran kalmış ve devesinden inip su içmek için pınara eğilince kızın sudaki hayalini görmüş. Bu onu pınarın güzelliğinden daha çok büyümüş. Başını kaldırıp hayalin sahibine bakınca ona iyicene vurulmuş. Bir yandan da onun öyle büyük bir ağaca nasıl çıktığına şaşmış. Kendisi çıkmayı denemiş becerememiş. Beceremeyince kıza inmesi için yalvarmış. Kız "inmem" demiş. Bu sefer şehzade onu korkutmak istemiş. "Zorla indiririm sonra", demiş. "Inceksen iyilikle in". Kız omuzlarını silkip gülmüş. Bunun üzerine kıralın oğlu gündelikçi tutup çınarı kestirmeye durmuş. Ama ne çare, çınar kesildikçe eski halini almış. Sonunda gündelikçiler: "Bağışlayın, şehzadem" demişler. "Bu ağaç şehirli, Biz bunu kesemeyiz". "Peki" demiş şehzade "Bu kızı nasıl indirebiliriz bu ağaçtan". Gündelikçiler "Bizim köyde bir şehirci kadın var. Bu işi yapsa yapsa o yapabilir" demişler. Şehzade derhal kadını buldurtup getirtmiş. Kadına "bu kızı indirmeni istiyorum" demiş. Kadın "Ondan kolay ne var", demiş. "Yalnız sen şu tarafa saklan. Ben kızı indirince onu yakalarsın". Şehzade denileni yapmış. Kadın un elemeye başlamış. Ama ellediği unu hep yere dökermiş. Kız yukardan bu durumu görünce dayanamamış. "Teyze teyze unu hep yere dökersin ya", diye seslenmiş. "Sahi mi kızım", demiş şehirci kadın. "İn de göster". Kız hiçbir şeyden işkillenmeden inmiş ve iner inmez şehzade onu yakalayıp babasının sarayına götürmüştü ve düşün yapıp evlenmişler. Evlendikten sonra her gece kızın, tavşan olan kardeşi odaya gelip bunların ayaklarını yalar: "Eniştemin ayağı kaka, ablamın ayağı cici", dermiş. Bu böyle epey akşam devam etmiş. Sonunda şehzade dayanamayıp bağırılmış. "Bu tavşanı buraya sokma bir daha". diye. Kız ağlayarak ona durumu izah etmiş. Ve şehzade de bir daha sesini çıkarmamış.

Gel zaman git zaman kız hamile kalmış ve dinlenmek için her gün şehzadeyle karıştırdıkları pınarın başına gidip oturmaya başlamış. İşte böyle bir gün pınarın başında dinlenirken bir cazî kadınla karşılaşmış. Bu kadın da çok güzelmiş ve hep şehzadeyle evlenmek istemiş. Şehzadenin karısını yalnız görünce fırsatı kaçırmak istememiş. Ona "İstersen bir soyunup hangi-

mizin suda daha güzel gözükeceğine bir bakalım", demiş. Kız "peki" deyip soyunmuş. Soyununca da onu pınarın içine iteleyip düşürmüş ve pınar onu yuttuktan sonra onun elbiselerini giyinmiş ve saraya dönmüş. Şehzade hiçbir şeyden şüphelenmemiş. Akşam olup da yattıktan sonra yine tavşan gelip bunların ayaklarını yalamaya başlamış. Kadın epey zaman sesini çıkarmamış. Ama bir akşam dayanamayıp "Canım demiş şu pis mahlûğu da niye kesmiyoruz yeni", demiş. Şehzade bu durumdan işkillenmiş ve tavşan da bir daha gelmemiş. Ondan sonra her gün pınara gitmeye başlamış. Ablası da pınardan çıkıp onu yıkayıp tararmış. Bir gün kıralın oğlu tavşanı takip etmiş. Pınarın başına gelince kızı görmüş. Hemen koşup onu yakalamış. Kız bağırılmış "Bırak kolumu, sultan beye kolum yastık, saçım yorgan zincirlerle bağlıyım", demiş. Bundan işkillenen kıralın oğlu, pınarın suyunu boşalttırmış. Pınarın içinden altın saçlı, kara kaşlı bir erkek çocuk çıkmış. Kıralın oğlu çocuğunu ve karısını alıp eve gitmiş. Evdeki cazîyı da bir atın kuyruğuna bağlamış, ata bir kırbaç vurmuş, dağdan dağa koşturmuş. Kayalara çarpa çarpa parçalanan cadı kadının bir parmağı yere düşmüş ve "Ettiğimi edeceğim, ettiğimi edeceğim", diye haykırmağa başlamış. Onlar ermiş muradına biz bindik kervanına.

(Anlatanın adı: Ayşe Sarı, 39 yaşında. Kendisi de başkalarından dinlemiş. Anlatanın dinlediği yer: Kapuköy; Trabzon ilinin Maçka ilçesine bağlı. Kendisi dokuz seneden beri İstanbul'da oturuyor).

Bazı yersel sözcükler :

Zebun: İri yarı, sert insan.

Savmak: Yollamak.

Akıl kesmesi: Akıl bir işe yatması.

Gene: Yine.

Kaful: Çalı kümesi.

Debe: Tepe.

— e vurulmak: Âşık olmak.

Gündelikçi: Gündelikle çalışan insan.

Şehir: Sihir.

Şehirci: Sihirci.

İşkillenmek: Şüphelenmek.

Göçürtme: Zorla kaçırma.

Cazî: Cadı.

Mahlûk: Yaratık.

yalnız değilsiniz

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ CEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 25)

(Bastır : 60039 — 27)

(Folklor : 26)

1868 - 1973

**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET**

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

**DAMLIYA
DAMLIYA
GOL OLUR**

TÜRKİYE \$ BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 28)

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI A. Ş.**

KURULUŞ : 1946

**YURT İÇİNDE
195 ŞUBE**

Tasarrufu teşvik ikramiyelerinde
7,5 MİLYON LİRA
para ikramiyeleri

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI**

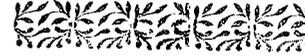
Folklor : 29

**Siddetli
baş
ağrılarına
karşı**

**OPON
KULLANINIZ**

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarına teskin eder OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancularında faydalıdır OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : . . . 32)

(Yeni Ajans : . . . 34)

Türkiye Vakıflar Bankası

**Çalış
Parabiriktir
ve Rahat et.**

Türkiye Vakıflar Bankası
Bankacılık Hizmetlerinde Sizinle ve
İstikbalinizin Koruyucusudur

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(Basın : 20366/60188 — 33)

**HOS
BAĞ**

**SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR**

(Basın : . . . — 30)

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN ESİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor , 31)

GRİPIN, nezle başlangıcında birçok lenaklıklar önlemek bakımından faydalıdır. GRİPIN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

GRİPIN

ev cihazlarında
ARCELİK
kalitede öncü... fiyatta ölçü

(Yeni Ajans : 512 — 35)

110 Temmuz 1973

Devlet Basını

NİSAN 1973

İÇİNDEKİLER :

- Anna Masala'yı Dinlerken Yahya BENEKAY
Folklor ve Sanatta Freudizm ve Neo-Freudizm Süleyman ARISOY
Eski İstanbul'da Ramazan Davulu ve Davul Yakısı Malik AKSEL
Gümüşhane Masallarında Atasözü, Deyim ve Beddualar Dr. S. SAKAOĞLU
"Türk Halk Şiiri Antolojisi" Dolayısıyla: İşin Kolayı (V). H. DİZDAROĞLU
I. İstanbul Sanat ve Kültür Festivali İhsan HİNÇER
Bektâşilikte Kadın (2) Doç Dr. Bedri NOYAN
Çumra'nın Fethiye Köyünde "Kaynanam Cadı" Oyunu Şeyda OĞUZER
Sinop Köylerinde Düğün Gelenekleri C. ÖZDOĞRU — N. ÖZDOĞRU
Akçayazı Köyünden Bilmeceler, Atasözleri, Sözcükler Zeki SARIHAN
Türkiye Halk Oyunları Yarışması Ankara'da Yapıldı T.F.A.
Iğın'da Atasözleri ve Deyimler Haydar CENGİZ
Kayı Köyü Bilmeceleri Osman SAYGI
Bir Konya Masalı : Kabak Kız Feyyaz CANER

BİZE GELEN KİTAPLAR — ÇİLTLEMİZ

SAYI: 285

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA ANKA YAYINEVİ'NE GÖRE YAYINLANAN

**DAMLIYA
DAMLIYA
GOL OLUR**

TÜRKİYE BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 36)

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI A. Ş.**

KURULUŞ : 1946

**YURT İÇİNDE
195 ŞUBE**

Tasarrufu teşvik ikramiyelerinde
7,5 MİLYON LİRA
para ikramiyeleri

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI**

(Folklor : 37)

**HOS
BAG**

**SARAP
SARAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR**

(Basın: 60255 — 38)

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 39)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 285

NİSAN 1973

YIL : 24 — CİLT : 14

Anna Masala'yı Dinlerken

Yazan : Yahya BENEKAY

Hani, uçak, havalanmak üzere pistin bir ucuna gelir. Pilot, orada uçağı mihlayıp bir son denemeye girişir ve olanca hızıyla gaza basar. O zaman uçak yerinde bir oynar, uğuldar, kendini boşluğa fırlatmamak için zor tutar. Öyle işte. Bayan Anna Masala da öyle coşkundu, öyle yerinde duramıyordu. "Türk'e olan daha doğrusu "Müslüman Türk'e" olan sevgisini dile getirebilmek için. O coşkun duygular, düşünceler, övgüler dil dağarcığının dar boğazında üst üste yığılıp kalıyordu. Ah, Türkçe'yi istediği gibi konuşabilseydi bir. Ama, gene de, nerede; nasıl ve o gençcecik halinde ne zaman öğrenmişse öğrenmiş, doğma büyüme Lâtin'ler için çok güç olan Türkçe'mizi oldukça güzel dillendiriyordu. Döndürüp dolaştırıp sözü bizim üzerimize getiriyordu. Bunu, gururla böyle diyorum. "Türk" üzerine getiriyor yerine, lâfı "Bizim üzerimize" getiriyor diyorum. Hani, Atatürkümüzün, ebediyen yankıyacak; plâkları döndükçe içimizi tatlı bir ürperişle allak bulak edecek o veciz haykırışı, "Ne mutlu Türküm diyene" deyişi var ya, onun gibi sayın Bayan Anna Masala'nın beştan ayağa his kesilmiş, mâna gövdemizin ancak Yüce Tanrının bildiği en ince yerini okşayan deyişleri, beni, nerelere, hangi çağlara, hangi duygulara alıp alıp götürmedi ki. Ben hayatımın ilk on yılını, ne kadar iyi, dost ve kardeş davranmış da olsalar, Roman-ya'da, Romen ulusunun arasında bir azımlık

olarak yaşamış bir Türk'üm. Dedem oraya, Dobrucaya o zamanlar Türkiye diye görüp gelmiş Kırım'dan. O da öz yurdunu, daha doğrusu, Türk soyunun bir başka ülkesi, bir başka toprağı olan doğduğu yerleri bırakıp kaçmak zorunda kalmış. O göçüş, nihayet bir torunluk süre duraklayabilmiş. "Ak Toprak" öyküleriyle, türkülerıyla büyüdüm ben. Ak Toprak dedikleri Türkiye idi. Romen okulunda okuduğum kitaplarımda benden, bizden, "Turcii: "Tatarii: Komanii; Guzii.." diye fakat "Barbârların Akını" başlığıyla söz ediliyordu. Oysa, öğleden sonraları gittiğimiz Türk Cemaati okulundaki kitaplarımda, soyumdan so-pumdan, gümbür gümbür kahramanlık-larımdan, Attilâ'dan, Cengiz Han'dan, Osman Gazi'den, Yıldırım'dan Timur'dan Fatih Sultan Mehmet'ten; Mustafa Kemal Paşa'dan altın sayfalar vardı. Sabahları Romen ilkokulunda, hristiyan öğrencileri derse başlamadan, sınıfımızın doğu duvarında asılı duran İkonoya, Hazreti Meryemle kucağındaki yavru İsa'ya, döner dua ederlerken, biz müslüman çocukları da Kible'ye doğru durur, ayakta el bağlar, her birimiz kendi başımıza bildiğimiz duaları okurduk. Aynı köyde, aynı sokaklarda, aynı kırıklıklarda, tarlalarda yaşardık. Aynı hava aynı su. Kreçun derlerdi, Noel dedikleri, o bayram geldi mi (tövbe, bayram değil, yortu demem lâzım; rahmetli Ömer efendi hocamız iki de bir tembihlerdi bu

farkı) köyün ortodoks hristiyanları birer domuz boğazlarıydı. Bir viyaklama alırdı ortalığı, Ezizyet ede ede öldürürlerdi o domuzları kızdırılmış şişlerle. Bir damla kanı akmamalımış. "Domuz", aman Allah'ım ne müthiş bir kelime, ne tiksinti ve nefret uyandıran bir deyim o. O şişlenmiş domuzları, sonra ayaklarından direklere asarlar, saman alevlerinde tütsülerlerdi. Ööf, ne pisti o yanık kokuları. O gün kabak kaynatılırdı. Kabak Cennet taamı. Domuz kokusundan kaçan kutsal ruhlar, melekler, müslüman bacalardan tüten kabak kokusuna gelesiydi. Harman komşumuz Sağır Hasan Ağa'nın harmanının kenarına sokulan bir domuzu demir dirgenle bir vuruşta öldürdüğünü gözlerimle gördüm. Sonra, domuz kokladı diye harmanı üç gün üçer defa yıkadı. Tam da harman zamanı, işi üç gün geç kaldı. Bu, "Serhadlerin" dramıdır. Bunları yüzyıl okutsanız müslüman çocuğuna oralarındaki kadar etkili belanmazsınız. "Lâik" ülkelerdeki inanış, töre ve din farklılıkları öyle aşikâre ve uygulamalar öyle kesin ve keskin değildir. Aradan otuz yıl geçtikten sonra, geçici görevle Brüksel'e gittiğimde bir Belçikalı dostumun evine yemeğe çağırılmışım. Hanımı nefis bir pizola hazırlayıp koydu sofraya. Servis yaptılar. Yemeğe başladım; Çok lezzetliydi. "Ne eti bu?" dedim. Bir "Porç" deyiverişlerini hatırlıyorum. Çatal bıçak düşürmüş elimden. Öyle anlattı o anı evin hanımı. Sonra, "Mösyö Benekay; o yuvarlak yüzünüzün birden uzadığını farkettilim, korktum" demişti. Anlamışsınızdır, porç domuz demektir. Öyledir bu. Onlar Hazreti İsa'dan 1973 bizler Hazreti Muhammedimizden 1394 yıl berilerdeyiz. Günümüzün dramı bu değil. İsa, Musa, Muhammed problemi değil, inanmak veya inanmamak meselesi.

Hepimizin bütün insanların ve yaratılmışların Rabbi olan "Tek Allah" a inanıp inanmamak meselesi. İnanmayanların inanlanlarla kavgası adeta. Türk soyu, tarih içinde nice devletler kurmuş. Bir ok hızıyla fırlamış nerelere taşmış. Gele gele bugüne gelmiş. Diline, dinine sahip, her anlamda — ve en mükemmel şekilde — gerçek hürriyet içinde tek Türk ülkesi, sadece şu mübarek Türkiyemiz. Yüce ve şanlı tarihimizin son bin yılı göstermektedir ki,

Türk Boylarından müslümanlığı kabul etmemiş olanları uluslar deryasında erimiş ve kaybolmuş gitmişlerdir.

İşte, pek değerli Türk dostu, Türk'e: Türklüğe her yönüyle kendini adanmış Sayın Bayan Anna Masala, dönüp dolaşıp bu pek önemli noktaya parmak başı ki elimde olmadan ürperdim. Ülkelerinde "Türk" bulunan devletlerin, niçin; her şeyden önce Türklerin müslümanlığına el uzattıklarındaki sırrı, böylece iyi sezebiliyor insan, "Lâiklik" dinsizlik değildir. Tam aksine dine saygıdır. Ama "Lâikliği" dinsizlikmiş gibi gösterenlerin, göstermek isteyenlerin; Türkün en az bin yıllık ve en sağlam manevi dayanağı müslümanlığını sinsi sinsi kemirmeğe çalışanların ard niyetleri, bu tarihi gerçek ve sonuç karşısında açıkça sırtıyordur.

"Türkler, kahraman; mert bir soy, ama, siyaseti pek beceremiyor" diyor Bayan Masala. Dosdoğru. Uzun lâfa ne hacet, tarihi-miz ortada.

Bayan Anna Masala: İtalyan, Türkü, T ü r k l ü ğ ü ve Türkçe'yi kitaplardan ve kendi kendine öğrenmiş. Pek de genç. Bizleri tanıtmaya ve öğretmeye çalışan bir gönüllü bilgin. Sık sık gelip gitmede imiş ülkemize. Son defa: Konya için, Hazreti Mevlâna törenleri için gelmiş, İstanbul'da, Türk Aydınları Ocağı'nda, Türk Edebiyatçıları Birliğince hazırlanmış bir tanışma toplantısında konuştu biraz. Bana, sevgili dostum şair Gültekin Samanoğlu söyledi de öyle haberdar oldum. Allah razı olsun, ondan. Kuraksımışım böyle toplantılara meğerim. Çok duygulandım. Bir saat kadar kalırım diye gelmişim, ikibuçuk saat geçmiş kalkınca anladım. Türkolog bayan Masala'nın on iki adet öğrencisi varmış, İtalya'da. Onlara bizi, Türkleri, Türklüğü öğretiyormuş. Oniki kutsal bir sayıdır. Hazreti İsa'nın oniki Havarisi gibi, O'nun oniki öğrencisi de Türklüğün İtalya'daki yayıcıları olacaktır.

Folklor ve Sanatta Freudizm ve Neo-Freudizm

Yazan : Süleyman ARISOY

I — GİRİŞ — TANIM :

Folklor (Halk Bilim)'da, Etnoğrafya (Budun bilimi)'da olsun, bu toplumlari oluşturan insanın yaşantısını ve sanat yapıtlarını açıklayan bir yeni görüş te Freudizm'dir.

Freudizm genellikle kişinin yaşantısı ve bilinç altına itilmiş libidosunda bir çok refulman, stress yani baskı altında tutulmuş olan ve çoğunlukla iç güdüsel istek ve duyguları ile ilişkilidir.

Sosyal yaşantıyı düzenleyici kanunlar, gelenekler, görenekler, toplumsal kurumlar bilido'dakilerin salt olarak dökülüp gerçekleşmesini önler. Bilindiği gibi Freud'un bu görüşü ilk ortaya çıktığında sert tepki ile karşılandı. Sonraları büyük ilgi gördü, biyoloji, sosyolojide genellendi ve doğrulandı.

Çağımızın sosyal ve sanat davranışlarını incelemek oluşum ve gelişmelerin altında gücünü aldığı Freudist bir temel görülebilir. Bu çağımızda (Neo—Freudizm—Yeni Freudculuk) olarak tanımlanabilir.

Folklor, etnoğrafya uygulama, inanış davranış ve çeşitli eski çağdaş sanat dallarının yapıtlarında yaygın olan abstrak-soyut sanat görüş ve davranışı, ayrıca ortaya çıkan pop-art gibi bunların tümünü kapsayan bir (Hippy Toplumu—görüşü ve davranışı) ile ilişik olan felsefenin temelleri Freudizm'e dayanmaktadır.

Düzen, sınır, gelenek ve görenek tanımayan, bunları yıkan sanat ve yeni sosyal toplum, kişileri Neo-Freudizm felsefi görüşün doğmasına etki yapmışlardır.

Bize göre folklor ve etnoğrafya örneklerinde görüldüğü gibi gelecekte, bu akım salt Freudizm'in yöneltisinde iç güdüler, baskı altında sıkışmış çelik zemberekten kurtulurcasına tamamen boşalacak formalist, tutucu sosyal gelenek, görenek ve davranışı yıkacaktır. Bunu sağlayacak olan da (Neo-Freudist) yeni bir felsefi görüşle olacaktır.

Ne var ki toplumsal kurumların ilkeleri-ne ve düzenlemelerine göre insanlar bu davranışlarını sürdüreceklendir.

Seksüalizm (Kösnül) folklor ve etnoğraf-

II — SAN'AT VE KÖSNÜ :

ya ile ulusal bir çok sanat eserlerinin yaratılmasında ve bu yapıtları meydana getiren sanatçıların us, iç güdü ve bilinç altında büyük sanat potansiyeli olarak insanın oluşumundan bu yana süre gelmiştir.

İnsan var oldukça bu güç, bu kaynak var olacaktır. Kaldı ki hayvanlar âleminde bile, devirler boyunca düzenli ve şaşmazlıkla büyük bir iç güdü ile onların bu konudaki yaşantılarını sürdürmelerini sağlamaktadır. Arthur Shphenauer bu konuyu gayet açık, seçik, bilimsel ve güzel bir şekilde ifade etmektedir (1).

Seksüalizmin kişileştirme sanat yapıtlarının anlam, anlatım ve ortaya konuşunda sanatsal aksiyon iki şekilde görülür; İntroverti (İçe dönük) ve Extroverti (Dışa dönük) davranışlardır.

Dışı canlı varlık, introverti olan, içine dönük, kapalı, her şeyin kendine yönelmesini bekleyen tüm madde ve fedakârlıkların kendisi için olmasını isteyen ve bunu koşullandıran, gelenek haline getiren egoben canlıdır. Erkek canlı varlık ise, Extroverti, dışa açık, dışarı uzayıveren, döken, sarf eden, dışıye kul köle olan diğergâm-altruist canlı varlıktır. Gerçekten bu insan ve hayvan eyreninin birliktir sürdürdükleri yaşantılarının ana ve ilke davranışı olmakta ve dolayısıyla sanat yapıtlarına da aynı şekilde yansımaktadır.

Kösnül (Seks) konuları, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ciddi bir bilim problemi olmaya başlamıştır (2).

Batı ve ileri ülkelerin karikatürlerinde bugün büyük güldürtü ve espiriyi sağlayan yapıtların ortalama %90'ı kösnül (seks) konuları kapsamaktadır.

III — ANİMİZM VE KÖSNÜ :

Animizm (dışardan cansız görünen doğanın ruhlandırılması), büyü ve fikirlerin sınırsız gücünde bereketin sağlanması amacıyla, seksüel (kösnül) büyüün yapıldığı çeşitli davranışlarda görülmektedir (3), (4)

Gerçi ilkellerle, insanı konu edinen bilimlerden biri olan etnolojide onun bir kültür yaratıcısı olarak ele alınıp incelemesi-

de, farklı görüşler ve açıklamalar, ekoller vardır (5).

Toplumsal evrimi, Edward B. Taylor (1832—1917) animizmi, yani her şeyde bir ruh bulunduğu görüşünü dinlerin bir evrimi olarak görmüştür (6). Böylece çağdaş Freudist görüş ile animizmin arasında da bir bağ kurmak kabildir.

IV — HIPPIY FELSEFESİ — NO WAR MAKE LOVE :

Çağımızda özellikle Hippy felsefesini benimsemiş olan geniş genç kuşak kişilerinin çok bulunduğu Avrupada, bilinen klâsik freudizmin revizyonist bir görüşle değişime uğrayarak Neo-Freudizm halinde ortaya yeniden çıktığı ve bunun da yeni san'at akımlarını, görüşlerini etkilediği yeni garip yapıtların oluşumuna temel teşkil ettiği söylenebilir.

Love—Peace (Aşk—Barış) Çağdaş kuşak yaşantısında bu iki kelimeyi simgeleştirmiş ve ortaya yeni bir Hippy felsefesini çıkarmıştır. Harp yıllarında insanlık dışı yaşantı, davranış ve yok olmaların ortaya çıkardığı bir antitez felsefe olarak daha çok sevgi ve kösnülü yaşamın anlamı olarak almıştır.

V — RESİM — HEYKEL, PLASTİK SANATLAR VE KÖSNÜLLÜK :

Gerçekte Freudizmle san'atın ilgisi çağdaş sanattan çok önceleri prehistoryaya kadar dayandığı gibi ilkel sanatın temellerinde ve yapıtlarında da vardır. Okyanusya, Afrika, Asya, Amerika ve diğer ilkelde majik, büyü ve sanat unsuru olarak Freudist san'atın yapıları bugün bol olarak izlenmektedir.

Folklor sanat ve zenaatları ile budunların bu amaçlı yapıtları içindeki resim ve heykel sanatında çeşitli kösnül unsurlar bulunabilir. Dr. Alfred Kinsey'e göre: İnsan vücudunun veya vücudunun bazı kesimlerinin resim ve heykel konusu yapılması, sanatçının model olarak seçtiği varlığa karşı kösnüllük ilgisinin en açık belirtisidir. Sanatta kösnül unsuru konusunda yapılan çok geniş araştırmalar gösteriyor ki, erkek veya kadın vücudu yapan erkek sanatçıların büyük bir çoğunluğu, eserlerini yaratırken konu olarak aldıkları vücuda karşı cinsel bir ilgi duymaktadırlar. Michelangelo, Leonardo da Vinci; Raphaël, Ru-

bens, Rodin, Renoir, Maillol gibi büyük ressam ve heykeltıraşların yaptıkları çıplak kadın resimleri ve heykellerinde kösnüllük unsuru taşımayanları enderdir (7).

Sosyolog Rondall Hudson (Sinemada cinsel devrimden söz etmek, boşuna bir şey değil. Şaşırtıcı bir hızla ilerleyen bu devrim, yedinci sanat dalının üç yıl gibi kısa bir süre içinde, yeni ahlâk anlayışının resme ortaya koymayı başarmasında oldu. Cinsel bakımdan tatmin kösnüllüğü önler. Cinsel yönden tatmin olmuş birinin yıkıcı, bozucu, kırıcı olması mümkün değildir. Krimonoloji bunu göstermeğe yefer. Bu bakımdan, cinsel özgürlüğü kabul eden sinema suçu önleyecektir. Zira çoğu suçlu, yalnızlığın meydana getirdiği nevroz yada içine kapanıklık sebebi ile suç işler) (8) diyor.

Bu nedenle, çağdaş sinema sanatında cinsellikle ilgili konuları işleyen Bergman, Bunuel ve Fellini yeni bir ekol yaratan film yapımcısı ve rejisörlerdir. Bunları izleyen diğer yapımcılar ve rejisörler de dünyanın diğer ülkelerinde bu çağdaş sanatı sürdürmektedirler. Bunlara örnek olarak İtalyan Pasolini, Rus Yuri Dzerov gösterilebilir.

VI — PORNOGRAFI VE SAN'AT :

Kösnü (seks) konusu son bir kaç yıl içinde büyük açıklık, bağımsızlık kazandı. Bu özellikle gençler arasında oldu (9). Bu nedenle resim, yazı ve diğer araçlarla cinsellik konusunda (pornoğrafi) denen yeni bir alan açıldı. Bu yeni akım ve alanın ahlâk, hukuk, sanat ve sosyal yapı ile olan ilişkileri, değerlendirilmesi, tanımı ve çeşitli yönleri şimdilerde tartışmalıdır. Ama nevarki konu ilkel çağdan, çağdaş san'ata dek süreli geliştirilerek izlene gelmiştir.

Freud'la psikoloji biliminde devrim yaratılarak psikanaliz denen yeni bir branşın doğması ile, insan bilinç altı ile sanat arasında bir köprü kurulmuştur.

Sinemanın dışında bugün Avrupa ve Amerika'daki tiyatro ve kabare gibi yerlerde güzel yapıtlı kadın sanatçıların müzik temposuna uyarak gösteri yapmaları denen Burlesque niteliğindeki oyunların amacı cinselliğin sanatsal bir görüntüsüdür. Böylece konu tiyatro gibi diğer alanlarda da kendini ortaya koymuş olmaktadır. Gerçekte bunun da temeli ve eskiliği çok eski

tarihlere kadar dayanmaktadır.

Hemen, hemen tüm folk-etno ve ulusal sanat dalları sanatçıların özellikle resim sanatının konularında, yaşantılarında kösnü (seks) ve freudist özellikteki konu ve ortam devri olmuştur. Hepsi az çok bu devri geçirmiş bazen bu konu ve devrede uzun süre kalmıştır. Ama sanat yapıtları karşısında kösnü, sanat çelişkisi, çakışması ve çekişmesi olmuştur. Gerçekte de sanat çok karma yapılı olan bir konudur (11).

VII — FREUDİZM — PSİKOPATOLOJİ VE RUH SAĞLIĞI :

Çağdaş sanatla folklor ve etnolojide freudizmin çeşitli görüntülerini izlemek mümkündür. Psikopatolojik sanatta bu bir bakıma boşalım, tanımlama fonksiyonlarda açıkça görülür. Çağdaş Psiko—The-rapi'de ise konu olarak başta gelmekte ve büyük yararlar sağlamaktadır. İlkelerde sevgi, üreme, birleşme konularında, animizmle karışık olur. Bu alandaki büyü, sihir, myth gibi davranış inanışların temelleri psiko-patolojiktir. Bu, sanatla iman ve bilinç altı arasındaki ilişki demektir.

Sanatla bilinç altı arasında kurulan köprünün Freud'dan sonra, şimdilerde çağdaş sanatta bilinç altına itilmiş duygu istek gibi psikolojik unsurların sanat gösterişi amacı ve yolu ile dışa aktarıldığı görülmektedir (12).

VIII — FREUD — SAN'AT VE SONUÇ

Folk-etno'nun tüm sanat dallarının çeşitli yapıtlarında Freudist düşünce, tasarım, eylem ve idé, toplumsal ve ahlâksal kurulumların engelleyici etkileri nedeniyle genellikle çoğu yapıtlarda özellikle resimlerde simge olarak ele alınır. Ama bazı yapıtlarda da bu açıkça izlenebilir. Örnek olarak sürrealist ressam olarak tanımlanan Yüksel Arslan (Artslan—Arture) ın yapıtları gösterilebilir (1967 Türk Alman Kültür Merkezi ve Galerie J. Desbrière, Paris, 1965 Galerie Sydow, Frankfurt ve Galerie Passepartout, Kopenhag, 1962 Galerie Raymond Cordier, Paris—Homoculus, Cucus, Palas Planus, Phallus, Micrococcus, 1959 Türk Alman Kültür Merkezi İstanbul, 1955 Galeri Maya İstanbul) Bunlardan başka Ankara'da Fransız—Kültür Merkezinde açtığı son sergi de müstehçenlik iddiası ile takibata uğramıştır.

Bazı çeşitli özellikle çağdaş sanat açısından yapılmış sanat yapıtlarında Freudist temellerde kösnül imajları (tasarımlar) sanat yapıtlarında simge olarak daima izlemek mümkündür. Bunlarla psikanaliz ilkelilerindeki Libido: cinsel, kösnül dürtü çeşitli açılardan değerlendirilmektedir (13).

Son olarak diyebiliriz ki, çağımızda, insan varlığının, yaşantısının tek temeli olan cinsel konu araştırmalarının devamına müsaade edilip, edilmeyeceği tartışma konusu olarak süre gelmiştir. Masters—Johnson araştırmaları farklı açılardan yapılmış ve bu incelemeler de öncelik taşımamaktadır; fakat onlara yeni gerçekler ve görüşler katmaktadır (14).

Hiç bir toplumun sanatı onun toplum yapısı ve kültüründen bağımsız değildir (15).

- (1) SHOPHENAUER, ARTHUR (1955) — Aşkın Metafizigi — Remzi Kitapevi, İstanbul.
- (2) SENA, Cemil (1971) — Seksüalizm — Dünya Gz. 16. 4. 1971, İstanbul.
- (3) FREUD (1971) — Totem ve Tabu — Remzi Kitapevi, İstanbul.
- (4) The Magic Art, S. 120.
- (5) Örnek, Sedat Veyis (1969) — Etnolojinin Tarihçesi, Başheca Ekolleri, Görevleri — A.Ü.D. T.C. Fak. Antropoloji, Ankara Üni. Basımevi.
- (6) Güvenc, Bozkurt (1972) — İnsan ve Kültür: Antropolojiye giriş — Ayyıldız Matbaası.
- (7) KINSEY, MARTIN, GEBHARD WAR. DELL, POMEROY (1955 — Kinsey Raporu — Sh. 109, İstanbul Yayınevi Matbaası.
- (8) Dünya Gz. 24. 8. 1969, Beyaz Perdede Cinsel İhtilâl.
- (9) GELEN, Arif — Yirminci Yüzyılın En Önemli Olayı Hangisi — Ulus Gz. 20. 3. 1970.
- (10) FREUD, Sigmund — Cinsiyet ve Psikanaliz — Varlık Yayını 992, İstanbul.
- (11) ARISOY, Süleyman (1971) — Abstrc Sanat — Ankara Sanat Dergisi, y. 5, No: 59 Mart.
- (12) ARISOY, Süleyman (1971) — Sanat ve Psipatoloji — Ankara Sanat Dergisi, y. 5, No: 57, Ocak Ankara.
- (13) ARISOY, Süleyman (1972) — Folklor ve Erotizm — Türk Folklor Araştırmaları Dergisi. No. 277, Ağustos, İstanbul.
- (14) MASTER, Johnson (1970) — Seks Raporu — Ağaçoğlu yayınevi, İstanbul, 1970.
- (15) WELIS, Calvin (1971) — Sosyal Antropoloji açısından İnsan ve Dünyası — Sh. 148 / 149, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Ramazan Davulu ve Davul Yakası

TEA (285) Nisan 1973

Yazan : Malik AKSEL

Yıl 1921... Şehzadebaşı'nda sahur ilân eden bekçi Ömer Ağa'dır. Bunu bu semtin yerlileri, eskiler hatırlarlar. Şehzadebaşı'nda tiyatrolar, kahveler, sinemalar kapandığı zaman o ortaya çıkardı. Artık eğlence saati sona ermiş ibadet saati başlamıştır. Şehzadebaşı'nda onun davulu ile sahur değil Direklerarası'nın finali da ilân edilirdi.

Uzunca boylu, gaytan bıyıklı yakışıklı bir adamdı. Fesinin üstündeki yemenisi, çapraz yelegi, püsküllü koyu kırmızı kurşığı, gümüş saat kordonu, koyu lacivert poturu, onu daha da gösterişli bir hale sokardı.

Bu bekçi, bu kıyafetle, hele davulu ile buranın en tanınmış şahsiyeti sayılırdı. Ömer Ağa ramazan davulunu çalarken âdeta kendinden geçer, bazan poturlu dizi ile davulu havaya fırlatır, bazan havada, başı

üstünde bir sağa, bir sola döndürerek çalar, sonra döne döne ayak oyunları yapar tokmağı kâh kasnağa vurur, kâh eliyle davul üzerinde tempo tutar, türlü ayak oyununa geçerdi!

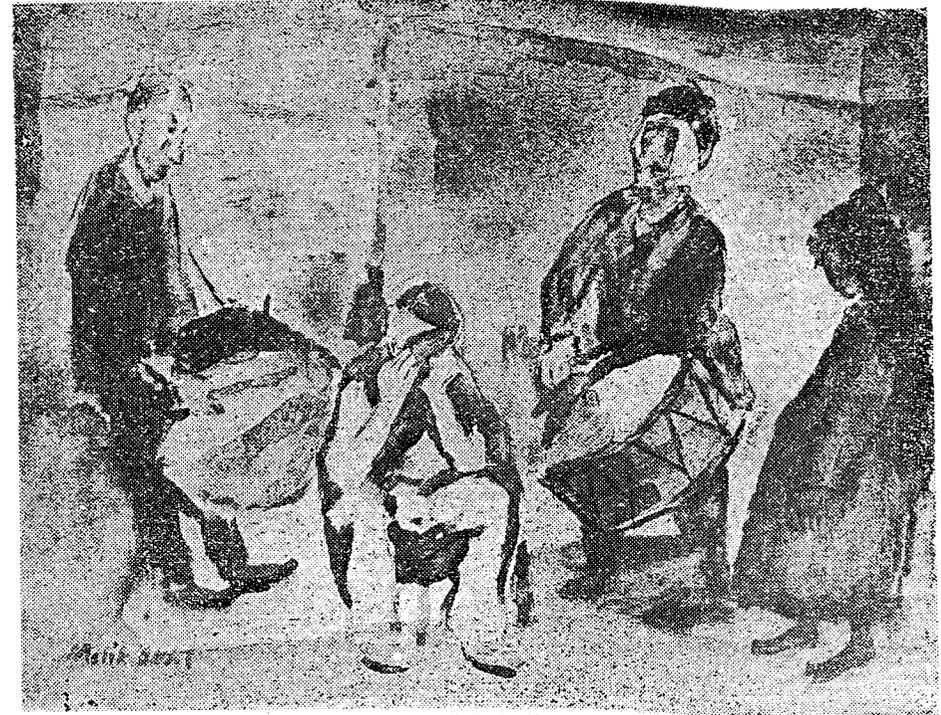
Bu ilkin bekçinin davul çalışında kendisine göre bir tavır bir eda vardı. Bazan etrafı inletir gibidir, bazan zıplattır gibidir. Ömer Ağa davulu çaldığı sırada sade kendisi değil, onu seyredenler de hafif hafif ona uyarlar, tempo tutarlar, hatta ona ayak uydururlardı.

Bazan seke seke yürür, bazan bir noktada durur dakikalarca el kol hareketleri yaparak davulunu çalar, kadın erkek yanından ayrılmaz, Ömer Ağa'nın tokmağıyla çomağını nasıl davul üzerinde bir sihirbaz gibi oynattığını seyrederdiler. Onun geçtiği yerde kafalar kalkar, evlerine gidenler ökselenmiş gibi kalakalırlardı. Hele kadın-

Ali Kuka'nın Ramazan'da davul çalması

(Malik Aksel)

Şile'nin Kabagöz köyünde "Davul Yakası"

(Malik Aksel)

lar, kızlar kaç göçü bir yana bırakır, ellerindeki fenerleri Ömer Ağa'nın yüzüne tutarak onu seyredeler, ona hayranlık gösterirler, burnunun dibine kadar sokulurlardı.

Eskilerin dedikleri gibi: "Kızı kendi haline bıraksan ya davulcuya varır, ya zurnacıya." Buna sâde kızlar değil onların anaları da âşıktı, nineleri de. Erkeğe bakınca yüzü kızaran arap bacılar, çerkez dadılarla büyüyen paşa kızları dört yapraklı gül gibi Ömer Ağa'nın yanında açılırlar, namahremliklerini unutup ona laf bile atarlar sonra onu daha iyi görebilmek için adım adım yanına sokulurlardı.

Kadın kısmı gariptir, o, bunları görmezlikten geldikçe onlar da cesaretlerini artırırlar. Hatta genç kızlar:

— Ömer Ağa ne olur bir kez daha çalsana!

Derlerdi. O, vazifesinin önemini bilir bir asker gibi ilerler, Veznecilerden Saraçhane'ye kadar yürür, orada kaldığı yerden başlardı. Bu yakışıklı, gösterişli, gaytan bıyık-

lı bekçi cezbeye tutulmuş dervişler gibi kimseye bakmadan ilerlerken bütün gözler ondan ayrılmaz, bazıları yolunu değiştirerek ardından giderler, onu ikinci bir sokakta bulurlardı.

Kel Hasan'ın köy düğünü davulcusu onun yanında çırak bile olamazdı.

Ömer Ağa Şehzadebaşı'nın tiyatrodan oynayan bir artisti değil, sokakta oynayan bir artisti gibidir.

★

Bugün Kumkapı Nişanca'sında Ali Kuka'yı tanıyan var mı bilinmez. Bir vakitler I. Dünya Savaşı sırasında bu mahallede ramazan davulunu çalan sadece Ali Kuka idi. Bu yarı deli adam omuzuna davulunu aldı mı gözü bir şeyi görmezdi, basardı tokmağı davula: Dan dan da dan dan, dan dan!.. Bazan bir sokaktan üç dört defa geçer, bazen hiç geçmezdi. Davul çalmada ustalığı olmadığı halde nedense Nişanca'da bu vazife her sene ona veriliyordu. Halkı Sahura kaldırmak için davulunu patlatırsa çalardı. Bunda ayrılık gayrılık bil-

mez, kâfirleri imana davet için yabancı sokaklarda daha da fazla dururdu. Tuttuğu tempo hep aynıdır "dan dan da dan dan, dan da dan dan" ibaretti. Bir Allahın kulu çıkıpta "Sen ne yapıyorsun!" diyemez, herkes gölgesinden korkardı. Hele yabancılar pencere perdeleri arkasından gölgelerini bile göstermezlerdi. Umumi harbin korkusu bütün İstanbul'a sinmişti.

Ali Kuka'nın ikinci işi de kedilerine bakmaktı. O daha mahalle kahvesinden davulu omuzuna alır almaz ilk işi evine uğramak, daha doğrusu kulübesine gidip, kedilere bakmaktı. Buradan ayrılınca sürü halinde tekiri, haydut'u, kilkuyruğu, nazlıyı, pamuğu, tekbiyığı, sarmanı, toramanı, moruğu, arabı, mistiği, mestanı, pısırığı, peşine düşerdi. Hepsine de bir ad koymuştu. Ali Kuka yürür, onlar yürürdü. Nihayet kediler yorulup yolda kalınca bu defa çocuklar etrafını sararlardı. Davul çalar, çocuklar da "Heyamola heyamola hel esa yesa" diye bir eski gemici havası tutturlar, durmadan gürlüdü ederlerdi.

Her mahallenin davulu biter, Ali Kuka'nın bitmezdi. Sahur, imsak vaktine kadar değil, onun istediği zamana yahut yorulup bitap düşünceye kadardı.

O zamanlar kimse kimseye bir şey sormaz, hele hiç mütalaa yürütemezdi. Halk sade alacağı vesika ekmeğinin artıp artmayacağını düşünür, açlığa çare arardı.

★

1921 yılındayız. Şile'de Kabagöz köyünde davul çalınıyordu, Ramazan değildi. Üstelik düğün olsa zurna sesi de iştilirdi. Acaba kur'a efradı askere mi gidiyordu. Böyle bir şey olsa köy adeta ayağa kalkardı. Ne o, ne bu idi, Davul seslerinin geldiği yere yürüdüm. Tuhaf şey, davul sesleri sade bir tempoda idi. Dan dan dan dan

dan dan. Arada bir dinleniyorlar, tekrar başlıyorlardı. Yürüdükleri ses büyüyordu. Bu, bir davulun sesi değildi. Yahut bir köstü. Bu kadar gürlütyü bir davul çıkaramazdı. Ortalıkta da kimseler yoktu. Nihayet köy kahvesinin bulunduğu yere geldim. Sesler sanki etrafı yıkacak gibiydi. Kahvenin kapısı kapalıydı. Yine etrafta kimse yoktu. İçeri girdim, bir de ne göreyim: Bir köylü peykeye oturmuş, başını elleri arasına almış, yanında da iki davulcu.. Basıyorlar tokmağı davula. Olanca kuvvetleriyle vur da vur, Camlar zangırıyor, sadede tokmağın sesi iştiliyordu, çomağın sesi kaybolmuştu. Kahveden nasıl kaçacağımı bilemedim. Ne idi bu gördüğüm şey, anlayamadım. Uzaktan köyün imamı Salih Efendi gözüne ilişti.

Koştum kendisini yakaladım :

— Salih Efendi, nedir bu hal ne oluyor?

— Cahillik!

— Ne anlayacaksın Muallim Efendi..

Köylü kısmı daima cehalette inat eder. Doğru yolu görmez. Bunun adına "Davul yakısı" derler, davul yakısı olur mu? Bulmuşlar iki ipsiz çingenevi, davula vur da vur. Davulun sesi ile adamın baş ağrısı geçecek diye, bütün köyün başı tuttu. Burralardan kaçtılar. Halbuki bende baş ağrısı duası var. Gelseler, muska yazsam, tütsü versem, bir şeyciği kalmaz.. Ama kime anlatırsın? Giderler, iki çingene getirirler, güya "Davul yakısı" yaparlar. On senedir beni dinlemezler, elin çingenelelerini dinlerler. Ama lâyıktır bu köye.. Başı sarıklı, ağzı dualı hocanın bu köyde itibarı yok. Biz medresede dirsek çürütmüşüz, onların umurunda mı. Ama hocanın da bir ahı tuttu mu anlarlar yaptıklarını.

O, söyledi, söyledi. İçini döktü. Ama bu arada davulun sesi bir dakika bile eksilmedi.

Araştırmalar :

Gümüşhane Masallarında Atasözü, Deyim ve Beddualar

Yazan: Dr. Saim SAKAOĞLU

müyoruz. Hayır duası olarak da sadece "Allah evini yapsın" sözüne rastlayabildik. Bu sebepten de başlığa bu hususu ilâve etmedik.

I — ATASÖZLERİ :

A) Aslı şekillerini koruyanlar :

1. Gönül kimi severse güzel odur.
2. Kardeş kardeş yaratmış, rızkını ayırı yaratmış.
3. Su testisi su yolunda kırılır.

B) Bir kelimesi mahallî bir kelimeyle değiştirilenler :

1. Vakitsiz öten guggunun (2) "horozun" başını keserler.

C) Bazıları aslı şekle göre eksiktir :

1. Eden bulur, "inleyen ölür".
2. "İyilik et denize at", balık bilmezse Hâlik bilir.

Ç) Bazılarında esas kelime benzer bir kelime ile değiştirilmiştir :

1. Tekkeyi bekleyen südünü "çorbayı" içer.

D) Esas kelimelerden biri zıt anlamlı bir kelime ile değiştirilmiştir :

1. Sabrın başı "sonu" selâmettir.

E) Bazılarının aslı şekille yakın anlam bacağı vardır :

1. İnsanoğlunun başı kılıdır "İnsanoğlulu çiğ süt emmiş".
2. Korku cana fayda vermez "Korkunun ecele faydası yoktur".
3. Yiğil para tez tükenir "Hazıra dağlar dayanmaz.

F) Bazıları ilâve sözlerle ve değişikliklerle görülür :

1. Ölümünden öte gavur köyü yok "Ölümünden öte köy yok" (3).
2. Ölümünden öte yana köy yok "Ölümünden öte köy yok" (4).

C) Atasözü olmayan fakat aynı vazifeyi gören bazı sözleri de ayrıca zikrederim :

1. Cıgız (5) mânâyı Allah'tan gözler.
2. Eceli dolmayan insan ölmez.
3. Hırsız muhannet (6) olur.
4. İlmün başı sabırdır.
5. Karı kısmısı insanın hem şeytanıdır, hem rahmanıdır.
6. Kendine faydası olmayanın başkasına faydası olmaz.

1969 yaz aylarında, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Enstitüsü'nün de desteklediği geniş bir derleme faaliyetine girişmiş ve Gümüşhane ilini başta bütün ilçe (Bayburt, Kelkit, Şiran ve Torul) ve bucak merkezleri (Kale; Aydın-tepe, Demirözü, Maden; Köse; Kürtün) olmak üzere büyüklü küçüklü 75 kadar yerleşme merkezini taramıştık (1). Bu derleme faaliyetleri haziran ve eylül ayları arasında dört ayrı sefer halinde yapılmış ve toplam olarak bir aydan fazla sürmüştür. Bütün malmemelerin teyple tesbit edildiği bu derlemelerde ağırlığı halk hikâyeleriyle masalların teşkil etmesine rağmen buldukça sair mahsullere de yer verilmiştir. Bu arada türkü, mâni, bilmece, efsane ve halk hekimliğini sayabiliriz.

Derlenen masallardan 70 adedi ayrı bir inceleme konusu olarak ele alınmış ve üzerlerinde yapılan çalışmalar tamamlanmıştır. Bu incelemeyi hazırlarken, masallarda tesbit ettiğimiz ve aynı çalışmanın çerçevesi dışında bıraktığımız bir noktaya burada kısaca temas etmek istiyoruz.

Bilhassa usta anlatıcılar masallara renk katmak için sık sık atasözü ve deyimle baş vurmakta, böylece o sahadaki kabiliyetini de göstermeye fırsat bulmuş olmaktadır. Bazı sözlerin masal bünyesine sıkıca yapışmış olmasına mukabil pek çokları ihtiyarı olarak söylenmektedir. "Gönül kimi severse güzel odur" sözünü, o masalı anlatan her masalçı mutlaka söylemek zorundadır. Fakat öyle sözler vardır ki anlatıcı onu ister kullanır, ister kullanmaz; hatta başka bir sözle de değiştirilebilir. Nitekim dört ayrı varyantı tesbit edilen bir masalda bu husus açık olarak göze çarpmaktadır. Bu arada başka bir masalın üç ayrı varyantında, yukarıda zikrettiğimiz atasözü aynen kullanılmıştır.

Atasözü ve deyimler, ya asıllarına uygun olarak kullanılmışlardır, veya çeşitli sebeplerden ileri gelen bazı değişikliklere uğramışlardır. Bu hususlar aşağıda ayrı ayrı belirtilmiştir.

Beddualar sayı bakımından çok azdır. Ayrı bir neşir imkânı olmadığı için onları da buraya ilâve etmekte bir mahzur gör-

Yıllık aboneli : 25,
altı aylık aboneli : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4. £ 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Füllen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.

II — DEYİMLER :

A) Aslı şekillerini koruyanlar :

1. Akli bokuna karışmak
2. Başa geçirmek
3. Başını alıp gitmek
4. Beyninden vurulmuşa dönmek
5. Birbirine düşmek
6. Boynu kıldan ince olmak
7. Canı çıkmak
9. Canına yetmek

10. Dile düşmek
11. Dillere destan olmak
12. Eceline susamak
13. Ekmek parası
14. Gam yememek
15. Gömlekten geçirmek
16. Göze girmek
17. Kulak vermek

18. Kuş uçmaz, kervan geçmez
19. Silip süpürmek
20. Tanrı misafiri
21. Tilki uykusu
22. Tozu dumana katmak
23. Yakayı kurtarmak
24. Yanına kalmamak
25. Yükte hafif pahlada ağır
26. Yüreği oynamak
27. Yüz karası

B) Aslı şekli olan bazı deyimlerin değişik şekilleri de vardır :

1. Kuş uçmaz, kolan geçmez
2. Yükte hafif malda ağır
3. Yükte yeğnik pahlada ağır

C) Bazı deyimler bir ek ilâvesiyle genişletilmişlerdir :

1. Dişlerini "dişini" sıkamak
2. Gözleri "gözü" açık gitmek
3. Kuş uçurtmamak "uçurmamak"

Ç) Bazı deyimler aslı şekle göre daha uzundurlar :

1. Boynu kıldan ince "kılıçtan keskin"

D) Bir kelime mahallî söyleyişle değiştirilmiştir :

1. Babalı "vebali" boynuna

E) İki unsurlu bazı deyimlerde unsurların yerleri ve kelimeler değişmiştir :

1. Aynı tas aynı hamam "eski hamam yeni tas"

Bu deyim "Eski tas eski hamam" şekli de görülür.

F) Bazı deyimlerde aslı şeklindeki bir veya iki kelime değiştirilmiştir :

1. Dil saymak "dökmek"
2. Ölümüm var, dönümüm yok "ölmek var, dönmek yok"
3. Suratından düşen bin "yüz" parça olmak

Bu deyim "bin parça" şekli bazı bölgelerde daha yaygındır.

G) Aslı şekilde anlamı veren, fakat değişik şekilde teşkil edilen deyimler :

1. Canı cehennemcin cüdasına "canı cehenneme"
2. Canını cehenneme yollamak "canı cehenneme"
3. Ocak batırmak "ocağına incir dikmek"

Ğ) Bir kısmı bölgeye mahsus olan (1, 2, 4, 5, 11 vs.) bazı sözleri de ayrıca zikredelim :

1. Ağız almak

III — BEDDUALAR

1. Adın da batsın, sen de bat
2. Allah gözünü kör etsin
3. Allah kahretsin
4. Babanın da başına, senin de
5. Burnunuzdan gelsin
6. Eğri saplı bıçak gerdanına uğrasın
7. Gözün kör olsun (ola).
8. Gözlerin patlasın
9. (Hay) Ocağı batası
10. Ocağın bata
11. Ocağın batsın
12. Ocağın devrile
13. Öllüğün körü

1. Bucak merkezlerinden sadece Yağmurdere'ye, birkaç kilometre kala arabalarımız arızalandığı için gidemedik.

2. Guggu: İlkbaharda gelip sonbaharda giden bir kuş. Adını çıkardığı sestən almıştır.

3. Bkz. Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler. TDK, Ankara 1969, s. 179.

4. Bkz. a. g. y.

5. Cıgız : Oyunbozan, mızıkçı

6. Muhannet: Tetikte olan.

7. Bkz. Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler, s. 267. Burada "cahil cemeke" şekli kaydedilmiştir.

İşin Kolayı

V

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

4. Sözcüklere Verilen Yanlış Anlamlar

Bir antolojiye, bir yapıta sözlük eklenmesi; yazarın, araştırmacının işinin bittiği anlamına gelmez. Sözcüklerin anlamları metindeki kullanımlarına aykırı biçimde açıklanmışsa, dahası, sözcüklere yanlış anlamlar verilmişse, "sözlük"ten yararlanma olanağı kısıtlanmış demektir.

Mutluay, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*'nde, yazık ki, birçok sözcüğü yanlış açıklamış, kimine yakıştırma anlamlar vermiş, kimi sözcükler için de "Anlamı unutulmuştur" diyerek işin içinden sıyrılmıştır!

1. Öksüz Aşık'tan alınan koşmanın ikinci dördüğü üçüncü dizesi antolojide şöyledir:

Gizlice uğruna severim seni (s. 55)

Bu dizedeki "uğruna" sözcüğü yanlıştır, "uğrunca" olması gerekir (48). "Uğrunca" sözcüğünün "uğruna" biçiminde yazılışının bir dizgi yanlışından ileri geldiği söylenemez. Çünkü, dipnotunda, anlamı bilinmeyen sözcükler arasında "uğrunca"ya rastlamıyoruz (s. 58). Demek ki, Mutluay, sözcüğün aslının "uğruna" olduğunu sanarak anlamını açıklamayı gerekli görmemiştir.

Dizedeki "uğruna" sözcüğünün doğrusu "uğrunca"dır; bu da "gizli, gizlice" demektir. Herhangi bir sözlüğe bakınca bunu görür ama, biz, yazarın adım adım izlediği Fuat Köprülü'nün antolojisi ile bir başka kaynağı salık vermekle yetineceğiz (49).

2. Aynı koşmanın üçüncü dördüğüün son iki dizesini alıyorum :

Soyunum egnimi girsem koynuna

Sabah oldu diye kaldırma beni (s. 56)

İlk dizede düzeltilmesi zorunlu iki sözcük bulunuyor. Birisi "soyunum", öbürü "egnim".

"Soyunum" sözcüğü, sonundaki "m"yi "p"ye dönüştürerek düzeltilebilir. Çünkü, "Soyunma egnimi" öbeği, kendinden sonraki "girsem koynuna" öbeğine anlamca bağlı olduğu için, "Soyunup egnimi" biçiminde yazılması gerekir. "Soyunup", "soyunarak" anlamında bir ulaştır. Böyle yazıl-

mazsa, dizinin anlamı şöyle olur: "Egnimi soyunayım, girsem koynuna." Böyle bir tümce, bozuk bir tümcedir; dilek kipiyle istek kipi aynı tümcede yan yana kullanılamaz.

Öte yandan, "soyunum" sözcüğü de yanlıştır; bu sözcük, "soyunam" biçiminde ve "soyunayım" anlamında, bölge ağzlarında geçer. Sözcük, "soyunam" bölge ağzlarında geçer. Sözcük, "soyunam" yazımıyla de olsa, tümce bozuk olmaktan yine kurtulamaz. Öyleyse, dizeyi aşağıdaki gibi yazmak zorundayız:

Soyunup egnimi girsem koynuna

Asıl yanlışlık, "egn" sözcüğünün yazımında ve ona verilen anlamdadır. Gerçekten, antolojinin 56. sayfasının dipnotunda, sözcüğün "eg'n" ve "eg'i'n" diye, iki ayrı biçimde yazıldığını ve anlamının da "arka; arkasına" olarak açıklandığını görmekteyiz.

Sözcüğün hem yazılışı, hem de metindeki kullanışa göre ona verilen anlamı doğru değildir. Bir kez, ne yazı, ne de konuşma dilimizde "eg'n" ya da "eg'i'n" örneklerine uyan bir sözcüğümüz vardır. Sözcüğün doğrusu "eg'n" ya da "eg'in" dir (50). Nitekim, Mutluay da, antolojinin 107. sayfasında sözcüğü "eg'in" yazımıyla vermiştir.

Sözcük, 56. sayfada "arka, ile, 107. sayfada "omuz, sırt" la karşılanmıştır. Bunlardan birincisi, yani 56. sayfadaki karşılık, metne uymamaktadır. Mutluay'ın açıklamasına uyarırsak, dizeden şöyle bir anlam ortaya çıkar: "Arkamı soyunup koynuna girsem". "Arkamı soyunup", "sırtımı soyunmak" diye, Türkçede bir deyim var mıdır?

Yanlışlık, "eg'n" ya da "eg'in" sözcüğünün yanlış açıklamasından doğmaktadır. Çünkü, "eg'n" ya da "eg'in" sözcüğünün anlamı da "giysi" demektir (51). Hatta Anadolu'da kılığına pek önem vermeyenler için "Egnine başına bakmıyor" derler (52). Mutluay, bunlardan habersiz olduğundan, metne ters düşen ve dizeyi anlamsız kılan bir yola sapmıştır.

"Egn" ya da "eg'in", "giysi" olunca, o zaman, dize yanlışlıktan kurtulur ve metin, anlam yönünden düzelir. Kısacası, ozan,

"Giysimi çıkarıp koynuna girsem" demektir.

Dahası da var: "Eğnim" sözcüğü, çekime girmiş biçimiyle de "giysi" karşılığıdır (53).

3. Öksüz Âşık, Tuna'nın taşip kabarması için:

Tazelenip akar yeğindir çüşüder (s. 61).

Mutluay, Fuat Köprülü'den aktararak (54), "yeğîn"i "bereketli, feyizli, hızlı" sözcükleriyle karşılamış. Üçü de doğru. Ama metinde bu anlamlarda mı kullanılmış? Tuna gibi bir ırmak düşünün; kabarıyor, taşıyor, kıyısını bucağını sele boğuyor, bu olay "bereketli, feyizli" olarak nitelendiriyor!

İşin gerçeği şu: *Yeğîn*, "kuvvetli, şiddetli, üstün, baskın" demektir (55). Ozanın burada "yeğîn"le anlatmak istediği şey, "şiddetli, hızlı akma"dır. Bu bakımdan, "yeğîn" sözcüğünün anlamlandırılışında, metne bağlıktan uzaklaşmıştır.

4. Yine Öksüz Âşık'ın bir koşmasındaki:

Gelmedi yâd ilde kalanlarımız

dizesinde, sadece "il" in açıklanması ile yetiniliyor (s. 62). Oysa, metinde de görüldüğü gibi, "il" sözcüğü tek başına kullanılmamıştır; "yâd il" deyimini ile kaynaşıktır. Anlamın buna göre verilmesi gerekirdi.

Kula Mehmet'in:

Kanı senin ahdın, kavli sadığın

dizesindeki "kavl-i sadık" tamlaması için de aynı şeyi söyleyebiliriz (s. 79). "Kavl" ve "sadık" sözcükleri bir tamlama kurduklarına göre, sözcüklerin değil, tamlamanın anlamını vermek zorunluluğu vardır. Kaldı ki "kavl" sözcüğüne de yine yanlış anlam yüklenmiştir: "Kavl", Mutluay'ın belirttiği gibi, "sözleşme" değil, düpedüz "söz"dür (Bütün sözlüklere bakınız).

"Sözleşme", "kavl ü karar etme"nin karşılığıdır; bir de, "etmek" yardımcı eylemiyle kullanıldığı zaman "sözleşme" anlamını verir (56).

5. Öksüz Âşık'ın:

Gamzen oku çiğerciğim delmesin

dizesindeki "gamze" sözcüğüne "yan bakış" karşılığı vermiş (s. 64). Güvenilir bütün sözlükleri karıştırdığımız zaman, hiç birisinde "gamze"ye "yan bakış" denildi-

ğine rastlamamaktayız.

İsterseniz başlıca sözlükleri şöyle bir tarrayalım.

a) Ahmet Vefik Paşa, "göz kırpma, kırpık süzme" (57),

b) Şemsettin Sami, "gözle işaret, göz kırpma" (58),

c) Ahterî Mustafa Efendi, "gözle: kaşla işaret etmek" (59).

ç) Mehmet Salâhi, "göz kırpması, güzel gözlerde ve hususiyile bazı gözün kuyruğunda vaki olan lâtif kırpma, hareket" (60),

d) Ali Seydi, "çeşm-i dilberin ucunda görülen harekât-ı dilfiribâne" (61),

e) Muallim Naci, "güzel gözde, hususiyile kuyruğunda görülen dilfirib harekât (62),

f) Mustafa Nihat Özön, "göz kırpma, gözle işaret; nazla bakma" (63),

g) Ferit Devellioğlu, "süzgün bakış; çene ve yanak çukurluğu" (64),

ğ) *Türkçe Sözlük*, "göz süzme, çene ve yanaklarda gülümserken beliren çukurluk" (65) demektirler.

Görülüyor ki, kaynakların hiç birinde, "gamze" için "yan bakış" anlamına rastlanmamaktadır. Üstelik, "yan bakmak"; "haince bakmak" (66), "hasım gibi bakmak" (67), "beğenmeyerek ve kötü gözle bakmak" (68) anlamlarına da geldiği için, "gamze" sözcüğü "yan bakış"la karşılanırsa, doğrusunu bilmeyenleri asıl anlamından uzaklaştırmış olur.

6. Gelelim şu "anlatım unutulmuş" olduysöylenen ünlü "zahman" sözcüğüne.

Mutluay, Kul Mehmet'in:

Çıkarım bakarım zahman görünmez

dizesindeki "zahman" sözcüğü için, dipnotunda şu açıklamayı yapıyor: "Pek çok halk şairinin kullandığı anlamı unutulmuş bir kelime" (s. 83).

Burada biraz duralım. "Pek çok" halk şairinin kullandığı bir sözcüğün anlamı kolay kolay "unutulmaz". O nasıl sözcüktür ki, hem birçok sazşairinin şiirlerinde geçsin, hem de anlamı bilinmesin? Doğru değildir bu yargı. "Zahman" sözcüğünün anlamı bellidir, yeter ki araştırma yapılsın, kaynaklar taransın.

Uzağa gitmeye gerek yok, aynı dizide çıkan bir başka kitabın "Sözlük" bölümüne bakılıyorsa, orada, "zahman"ın "sıla, do-

ğup büyünülen yer" olduğu görüldü (69).

Kaldı ki, "zahman" sözcüğü üzerinde bir araştırma da yapılmış, anlamının "sıla, doğup büyünülen yer, yurt, memleket, vatan" olduğu ortaya konulmuştur (70). Mutluay bu araştırmayı bilseydi, Kul Mehmet'in, içinde "zahman" sözcüğü geçtiği dördüncü ile de orada karşılaşacak, ve eskilerin "kavl-i mücerret" dedikleri soydan, laflar etmeyecekti.

İnsan her sözcüğü bilmeyebilir; ama, kendi bilmediği bir sözcük için "anlamı unutulmuş" yargısına varmak, en azından, işin kolayına gitmek olmaz mı?

(48) Fuat Köprülü, *Türk Sazşairleri*, c. II, s. 27, no. 4.

(49) a) Fuat Köprülü, *Türk Sazşairleri*, c. III İstanbul, 1940, s. 945.

b) *Tarama Sözlüğü*, c. VI Ankara, 1972, s. 3922 (uğrun, uğrunca), TDK Yayını.

(50) a) Fuat Köprülü, *Türk Sazşairleri*, c. III, s. 890.

b) *Derleme Sözlüğü*, c. V, Ankara, 1972, s. 1678, 1821, 1822.

c) *Tarama Dergisi*, c. II, İstanbul, 1934, s. 992. TDK Yayını.

ç) *Tarama Sözlüğü*, c. III, Ankara, 1967, s. 1390. TDK Yayını.

d) *Türkçe Sözlük*, s. 232.

(51) *Derleme Sözlüğü*, c. VI, Ankara, 1972, s. 1822.

(52) *Derleme Sözlüğü*, c. III, Ankara, 1967, s. 1400.

(53) *Tarama Dergisi*, II, s. 993.

(54) *Türk Sazşairleri*, c. III, s. 949.

(55) *Tarama Sözlüğü*, c. VI, s. 4477; *Türkçe Sözlük*, s. 797.

(56) Şemsettin Sami, *Kamus-u Türki*, İstanbul, 1317, s. 1107.

(57) *Lehçe-i Osmanî*, s. 1250.

(58) *Kamus-u Türki*, s. 969.

(59) Ahterî-î Kebîr, *Dersaadet*, 1321, s. 744.

(60) *Kamus-u Osmanî*, Kısım-ı Râbî, İstanbul, 1322, s. 168.

(61) *Resimli Kamus-u Osmanî*, İstanbul, 1324, s. 715.

(62) *Lügat-ı Naci*, tarihsiz, s. 552.

(63) *Osmanca — Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1965, s. 221.

(64) *Osmanca — Türkçe Ansiklopedik Lügat*, İkinci Baskı, Ankara, 1970, s. 331.

Bize gelen KİTAPLAR

● Prof. Dr. Şükrü ELÇİN: "*Bir Nasreddin Hoca Mecmuası*". Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi'nden ayrıbasım. Cilt 4, sayı 1, Mart 1972 den. 24x16,5 Cm. boyunda, 19 (1—19. sf. lar) sayfa.

● Ali Rıza BALAMAN: "*Köyde Dua*". Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Mart 1972 den ayrıbasım. 24x16,5 cm. boyunda 8 sayfa, 5 fotoğraf (132 s. dan 139 s. ya kadar).

● Mehmet SELİMOVİÇ — Mahmut KIRATLI: "*Derviş ve Ölüm*". Roman. Varlık Yayınları, Büyük Eserler Kitaplığı: 225. 16,5x11,5 boyunda, 496 sayfa, 15 lira.

● Kâzım YEDEKÇİOĞLU: "*Okul Piyaseleri: Diyet, Abese, Karne, Şehzade Süleyman Okulda*". 4 oyun. Edinme adresi: K. Yedekçiöğlü, Vefa Poyraz Lisesi Müdürü, Küçükköy — İstanbul, 19x12 boyunda, 144 sayfa, 5 lira.

● Aydın KERKÜK: "*Bilmeceler*". Irak Türkmenleri Ağzında, Yazarın "Önsöz" ve "Bilmecelerimiz hakkında bazı açıklamalar" başlıklı yazılarından sonra 322 bilmece verilmektedir. Kerkük'te Cumhuriyet Basımevi'nde Arap harfleriyle Türkçe olarak basılmıştır. İsteme adresi: Aydın Kerkük. Musalla Mahallesi, No. 830/82, Kerkük — Irak, 18x14 boyunda, 74 sayfa, 75 filis.

● Aydın KERKÜK: "*Çocuk Şiirleri*". Antoloji. Türk Şairlerinden Seçmeler. 1. cilt. Kerkük Cumhuriyet Basımevinde Arap harfleriyle Türkçe basılmıştır. Yazarın yukarıdaki adresinden edinilir. 17x13 boyunda, 36 sayfa, 60 filis.

(65) *Türkçe Sözlük*, s. 277.

(66) Dr. Mehmet Ali Ağakay, *Türkçede Mecazlar Sözlüğü*, Ankara, 1949, s. 53.

(67) A. y., s. 55.

(68) *Türkçe Sözlük*, s. 784.

(69) Cahit Öztelli, *Karacaoğlan*, İstanbul, 1970, s. 368.

(70) Cahit Öztelli, "Zahman Kelimesi Üzerine Bir Araştırma", *Türk Folklor Araştırmaları dergisi*, sayı: 194, Eylül 1965.

I. İstanbul Festivali 21 Haziranda Başlıyor

(21. 6. 1973 — 15. 7. 1973)

Yazan : İhsan HİNÇER

"İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı"nın düzenlediği "I. İstanbul Festivali" 21 Haziran — 15 Temmuz 1973 günleri arasında yapılacaktır. Senlik, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü'ne rastlamaktadır. Bu büyük kültür ve sanat festivaline çeşitli türde 90 gösteri dahil bulunmaktadır.

Festival programında Folklor, Türk Müziği, Türk Tiyatrosu da yer almaktadır. Bunun dışında festivale Oda Müziği, Resital, Koro, Bal, Senfonik Konser türünde dünyanın ve memleketimizin tanınmış sanatçıları ve toplulukları katılacaktır.

Folklor bölümü gösterileri bu yıla mahsus

olmak üzere Ulusal nitelikte yapılacak ve 15 bölge takımı yerli ve yabancılara tanıtılacaktır. Folklor programında Karagöz, Ortaoyunu, Halk Türküleri Korusu ve Kukla da yer almaktadır. Halk Dansları Gülhane Parkı ile Rumelhisar'da, Halk Türküleri Korusu Konseri ise Darüşşafaka Konser Salonu'nda yapılacaktır. Gülhane parkı ve Rumelhisar'daki gösterilere Mehter Takımı da iştirak edecektir.

Tiyatro bölümünde ise Devlet Tiyatrosu: "Fatih", "Hastalık Hastası", "Kral Oedipus" piyeslerini ve "My Fair Lady" müzikalini; İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları: "İlk Göz Ağrısı", "Hisse-i Şayia" piyeslerini oynayacaktır. Kent Oyuncuları: "Antigone" ve "İnsan Denen Garip Hayvan" eserlerini, Güllertiz Sürürü - Engin Cezzar Tiyatrosu ise "Keşanlı Ali Destanı" müzikalini sunacaktır.

Türk Musikisi programlarında Münir Nurettin Selçuk İstanbul Belediye Konservatuvarı Türk Musikisi İcra Heyeti konserini, Nevzat Ahîg ise "Konservatuvar Türk Musikisi Korusu"nu yönetecektir.

Festivale katılacak ülkeler Almanya, Avusturya, Birleşik Amerika, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, İsviçre, İtalya, Macaristan, Polonya, Romanya, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'dır.

Üç hafta sürecek "İstanbul Festivali"ne İngiltere "London Festival Balesi", Sovyetler Birliği "Bolşoy Balesi" Polonya ve Yugoslavya flarmonl orkestraları, İtalya "Aida" Operası, Birleşik Amerika "Modern Bale Topluluğu", Virdiöz Yehudi Menuhin, Fransa tanınmış orkestra şefleri, Avusturya, "Müzik Antiqua" Topluluğu ve orkestra şefleri, Bulgaristan "Avramov Kuarteti" ve Romanya "Amtrigal Korusu" ile katılacaklardır.

Festivali düzenleyen İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Nejat F. Eczacıbaşı, Hükümet'in kendilerine büyük çapta yardımcı olacağı vadini aldıklarını belirtmiştir.

Bektâşilikte Kadın

(EVLENMEK — EVLİLİK — MÜCERRETLİK)

II

Yazan : Doç. Dr. Bedri NOYAN

Kezâ, Kazak Kırgızların Koblandi Destanındaki Kadın Tanrı, bir koruyucudur. Buradaki kahramanın dünyada en büyük arkadaşları kadını ve atıdır. Atının kulağına kadını hakkında şöyle diyor: "Senin sevgili annen, bizim sevgili annemiz!". Bu destanda Koblandi bütün yenme ve zararlerini kadınına ve onun beslediği ata borçlu olarak gösterilmiştir.

Oğuz Türklerinin destanı olan "Dede Korkut" masallarında da kadının toplum içindeki yeri dikkati çekicidir. Kadının aşması yüksektir. Erkeklerin kadınları üzerine bir başka kadın almaları hakkında ufak bir anırtırma, bir ima bile yoktur. "Kanturalı" öyküsünde kadın, erkek ayağındadır.

Evlenmek istediği kız hakkında babasına: "Baba, çün beni evereyim dersin. Bana lâ-yık kız nice olur? Baba, ben yerimden durmadan (kalkmadan) o durmuş (kalkmış) ola. Karakoç atıma binmeden o binmiş ola. Ben kanlı kâfir iline varmadan o varmış bana baş getirmiş ola", diyor. (Dede Korkut: Varlık Yayınları 1953, s: 102).

Bir de Duhakoca oğlu Deli Dumrul öyküsü vardır ki pek güzeldir:

Deli Dumrul, bir kuru çay üzerine köprü kurmuş. Geçenden otuz, geçmeyenden kırk akça alıyor ve kendisinden kuvvetli kimse bulunmadığı öğüncünde. Birgün ölülerine ağlayanlara: "Sizin bu yiğidinizi kim öldürdü?" diye sorar. "— Tanrı buyurdu, Alkanatlı Azrâil canını aldı", derler. Deli Dumrul:

— Yâ Kaadir Allâh, o Azraili benim gözüme göster de savaşıyım, bir daha böyle güzel yiğit canı almasın, der. Uzatmaya-lım Azrâil gelince Deli Dumrul'un benzi sararır, gözü kararır. Ondaki öğrenir ki can veren ve alan Tanrı'dır. Azrâil'e: "Sen aradan çık, ben onunla haberleşeyim", der. Ve şöyle söyler:

Yücelerden yücesin
Kimse bilmez nicesin
Görklü (yani: Güzel) Tanrı!
Nice câhilleri seni gökte arar, yerde ister,
Sen hod mü'minler gönünderisin!

Dâim duran Cebbar Tanrı
Bâki kalan Settar Tanrı!
Benim canımı alırsan sen alğul,
Azraile almağa komağul.

Tanrı da: "Madem birliğimi bildi, can yerine can bulsun. Onun canı azad olsun" buyurur. Babası, anası ne kadar dil döktüyse de kendi canlarını verip oğullarının canını kurtarmağa yanaşmazlar. İşi karışı haber alınca hemen canını vermeğe razı olur. Bunu da Deli Dumrul istermez. Nihayet Tanrı'ya: "— Eğer alacaksan ikimizin canımızı beraber al! Birakacaksan da beraber bırak!" derler. Tanrı, bunların sevgi ve birbirlerine bağlılıklarından hoşlanıp canlarını bağışlar (Dede Korkut, Varlık Yay. 1953, s: 91 — 100).

Bu öyküde Türk kızının, kadınının eşine can feda edecek kadar bağlı oluşunu buluyoruz. Bu konuda bir de halk türküsü vardır, köylerde çok söylerler; oğul zindana düşmüş, kendisini kurtarmaları için sesleniyor:

— Selâm da söylen bubama aman
Çiftimi de çubuğunu satsın aman,
Beş bini de bir araya katsın aman
Oğlum da Mahmud'um desin de aman
O çıkarsın beni zindandan zindandan!

Babanın cevabı:

— Selam da söylen Mahmud'uma,
Çiftimi de çubuğumu satamam aman,
Beş bini de bir araya katamam aman
Oğlum da Mahmud'um diyemem aman
Çıkaramam onu zindandan, zindandan

Mahmud bu defa annesine baş vuruyor:

— Selâm da söylen anama aman
Sandığına, sepetini satsın aman
Beş bini de bir araya katsın aman
Oğlum da Mahmud'um desin de aman
O çıkarsın beni zindandan, zindandan

Annenin cevabı:

— Selâm da söylen Mahmud'uma
Sandığına, sepetimi satamam aman
Beş bini de bir araya katamam aman
Oğlum da Mahmud'um diyemem aman
Çıkaramam onu zindandan, zindandan
Nihayet Mahmud, nişanlısına sesleniyor:

İstanbul Festivali afişi

(Mengü Ertel)

— *Selâm da söylen nişanlma,
İnciğini, boncuğunu satсын aman
Beş bini de bir arayı katsın aman
Nişanlın Mahmud'um desin de amân
O çıkarsın beni zindandan zindandan*
Nişanlıdan cevab :

— *Selâm da söylen Mahmud'uma,
İnciğini, boncuğunu satarım aman
Beş bini de on bin yaparım aman
Sevgilim Mahmud'um derim de aman
Çıkarırım onu zindandan zindandan*

Bugün bile, halk arasında kadının kocasına bağlılığını kutsal kılan düşünüşün belgelerini biri olan bu basit halk türküsünü bir çoğumuzun işittiğini tahmin ediyorum.

Biz kadına nasıl değer veriyoruz. Evlilik müessesesine nasıl saygı gösteriyoruz.

Bir de şuna bakın Martin Luther'in "İzdivaç Hayatı" adlı risâlesinde şöyle bir parça var : "Kuvvetli, sıhhatli bir kadın âciz bir erkekle evlenmiş bulunur ve başkasına kaçıp gitmek yahut evliliğe hiyânet etmek istemezse, kocasına şöyle söylemelidir: 'Bak sevgili dostum, sen benim hakkımdan gelemyorsun, beni de, benim genç vücudumu da aldattın. Aynı zamanda şeref ve imânımı da tehlikeye düşürdün. Allah indinde artık biz evli sayılmayız. İzin ver de, kardeşin veya en yakın bir dostuna gizli bir evlenme yapayım. İsim yine senin olsun ve servetin yabancı mirasçılara gitmesin. Sen beni istemeyerek aldattın, bırak ta ben de seni isteyerek aldatayım".

Ve Luther'e göre burada erkek kadına "Olur". demeg mecbur sayılıyor (S. Evrin: Müsbet Ma'neviyat Etüdleri, C/1, s: 27, dip notu).

Hristiyanlık inanışlarından biri "Brevis omnis malitia super malitiam mulieris: Kadın kötülüğünün yanında her kötülük kahr",)Antole France: Epikürün Bahçesi H. Hikây çevirisi, s: 10).

Eski Yunan'da kadın tamamen köle gibi idi. Kültürün yüksek olmasına rağmen cem'iyet çok bozuk ve ahlâksızdı. Zâten Yunan İlahları da şehvet duygularını desteklemeyen tiptedirler. Halikarnas Bahçısı adıyla yazan (Cevat Şakir), Eski Yunanistanda kadın adlı bir makalesinde (Demokrat İzmir gazetesi, 17 Kasım 1957, s: 3., süt: 1-4.) şöyle yazıyor :

Nâtıkaperdaz (Oratör) Lisiyas Alkivia-

des hakkında şu vak'ayı anlatır: "Arkadaşı Aksiyokos ile beraber Helespont'da (Günümüzün Aydos'u) seyahat ederken Abidos'ta ikisi de Medontria adında bir kızla evlendiler. Bu kızla sıra ile münasebette bulundular. Kadın bir kız çocuğu doğurdu. Çocuğun kimden olduğu belli değildi. Kız büyüyünce Alkiviades kız ile yatardı ve kızın Aksiyokos'un kızı olduğunu söyledi. Kızla Aksiyokos yattığı zaman, kızın Alkiviades'in kızı olduğunu söyledirdi. Diyojen Leartus adındaki yazar, Alkiviades hakkında: "Genç iken erkekleri cezbeder ve karlılarından ayırırdu. Büyüyünce zevce-leri cezbetmeğe ve kocalarından ayırmağa koyuldu" diyor.

Kadın, Eski Yunan'da eve hapsedilen, çığnemen, ezilen ve çocuk yapan bir makine gibi idi.

★

Bektâşilerde Kadın :

Bektâşilerde Uyarıcı "Mürşid"lerin eşlerine "Ana Bacı", "Anakardeş" denir. Dedebaba eşine, büyük bir saygı ifadesi olarak, "Ana Bacı Sultân" denir. Yola mensup diğer bütün bayanlara "Bacı" denir ki bu söz Anadolu'da "Kız kardeş" anlamındadır. Kuruluşa girenler birbirlerinin kardeşi olduğu için, bu deyim pek yerinde ve güzeldir.

Bektâşilerde kadın, erkeğin bulunduğu yerde, başörtüsüyle bulunur. Beyaz örtü tercih edilir. Özellikle nasib alma töreninde elbise ve başörtüsünün beyaz olması gerektir. Hiç değilse açık renkli olabilir. O gün siyah renkli elbise giyilmez (Bacılar da).

Türk (İnönü) Ansiklopedisi, Bektâşi ve Alevilerde kadın yalnız Ayn-ül-cem' merasiminde başörtüsü ile, sair günlerde baş açık olur (c: 2., s: 402) diye yazıyorsa da bu yanlıştır.

Din uydurmalarının etkisinden kendisini kurtaramayan bazı mistikler kadını erkekten aşağı görürlerse de, vahdet-i vücud konusunda gerçeğe ulaşmış, tahakkuk aşamasına varmış olan kadınları "Ricâl" yani "Erler" katında saymışlardır.

Bektâşiler ise kadını erkekten hiç ayırmamışlardır. Kadınlara dervişlik pâyesi, mertebesi dahi verilir, Derviş kisvesi "Tâc, hırka, kemer, vs." giydirilir. Yalnız Kuruluşunun geleneği olarak kadın "Baba" ol-

mamıştır. Bektâşilerin kadına verdikleri önem yüzündendir ki Aşıkpaşa Zade Tarihi'nde o devrin zümreleri "Ahiyyân-ı Rûm, Abdâlân-ı Rûm..." diye sayılırken, bir de "Bâciyyân-ı Rûm" zümresi sayılmıştır.

"Yuvayı yapan düşî kuştur", atasözünü Bektâşilerde tam anlamını bulmuştur. Kadın = Ev sayılır. Kadın almağa "Evlenmek" denir. "Kadın; aşını, eşini, işini bilmeli", derler.

Bektâşiler, kadın hakkında dâima şefkat ve saygı duygusu beslemişlerdir. Bazı kuruluşlar, örneğin: Masonluk, kadınları aralarına almadıkları halde, Bektâşiler yüzü-llarına önceden beri onlara eşit işlem yapmışlardır. Karı koca, ana baba ve kızları muhibbe olarak erkân görmüş ahd-ü peymân edip ikrâr ile nasib almışlardır. Hanımlara, kendi aralarında, adlarının sonuna Bacı sözünü ekleyerek hitab ederlerdi: Refi'a Bacı, Hüsnîye Bacı, Semiha Bacı, İpek Bacı, Çiçek Bacı gibi..

Muhibbe Bacı'lar arasında pek değerli olanları yetmişmiş, şairlikleri ve kemâl ehli oluşları ile ün salmışlardır. Kadın Bektâşi Şairlerimiz vardır.

Kadınları ögen şiirlerden başka onların dedi-koducu olduklarını söyleyerek bu huylarını bırakmaları, bir kimseden bir kimseye söz taşıyıp ara açma ve dargınlığa sebep olmamalarını öğütleyen nefesler de vardır.

Kuyu kazmak, iftira etmek, görmediğini söylemek, başkasını kötü görmek, çevresine kara sürmek gibi huyları hiç beğenmeyen Bektâşiler, kendi saygıdeğer bacılarının hepsini bu fena huylardan uzak, tertemiz görmek ister ve onları ilk günden itibaren yetiştirirlerdi. Bacılar büyüğe saygı, küçüğe şefkat ve izzet, konuğa "Mihmân Alidir" diye ikram ve ri'âyet, ana-baba ve eşlerine güler yüz ve sadakat ve vefâ ile hizmet yolunda terbiye alırlardı. Birbirlerinin işlerine yardım ederler, bir evde toplantı olursa orada herbiri kendine düşeni yapmaktan zevk duyardı.

★

Sayın Cemal Bardakçı Erenlerimiz (Alevilik—Ahi'lik—Bektâşilik) kitabında şöyle yazıyor: "Kadın ve aile hakkındaki telak-kilerimiz de hücumu uğramıştı: Türkler kadının topluluk içindeki büyük önemini, yüksek kıymetini çok iyi biliyorlar, çok

iyi takdir ediyorlardı. Kadının, bir milletin koruyucu kuvvetlerinin en sağlamı olduğunu sezmişlerdi. Bundan ötürü ona dâima saygı gösterirler, onu her hususta erkekle eşit tutarlardı. Eski zamanlarda aile ocağını, aile sürekliliğini koruyan Azyit adlı bir Tanrı'ya inanırdık. Her aile bu Tanrı adına kurulmuş bir ma'beddi. Kadınlar da bu ma'beddeki mukaddes ateşin, aile ocağını sönmemesini sağlamak vazifesini üzerlerine almış, her yerde, herkesten saygı görmek hakkını hâiz râhibe'lerdi. Bir milletin siyasî hayatında başgösterecek kargaşalıklardan, hele düşman istilâlarından doğacak felâket ve musibet sellerini önleyecek, onların zarar vermelerine, milleti tamamiyle boğub yok etmelerine engel olabilecek tek kuvvet, en dayanıklı sed aile istikrarı, aile sağlamlığı ve sürekliliğidir. Bu itibarla Türk'lerin aile ocağını bir mabed saymaları çok doğru ve yerinde bir inançtı.

Halbuki uzun yıllar komşu olarak veya birarada birlikte yaşadığımız bazı milletler kadını evin süsü, erkeğin zevk âleti telakki ederlerdi. Bizde de bu telakkiyi aşılamağa çalışıyorlardı", (s. 42).

Biraz daha aşağıda şöyle devam ediyor:

"İşte Hacı Bektâş Veli ile arkadaşları ve onların açtıkları yolda yürüyener Müslümanlığı ayıran, boğuşturan değil; toplayan, birleştiren, yalnız vicdanlarda kalıp birlerce yıllık yaşayış tarzının yuğurub yattığı âdetlerimizi, an'anelerimizi, bir kelime ile millî ruhumuzu kökünden ve birden değiştirmeye kalkmayan millî bir din haline getirmeği, Türk dilini yaşatmağı, ibadet dilini de Türkçeleştirmeği, Türk kadınının, Türk alesinin kötü durumlara düşmelerine meydan vermemegi, kadının kafes arkasında değil, topluluk içinde kalarak mukaddes vazifesini ifâya devam etmesini sağlamağı emel ve vazife edinmişlerdi.

Kısaca söylemek gerekirse, her Türke; yabancı akidelerin, propagandaların tesir edemeyeceği, delip geçemeyeceği zırhlı bir gömlek giydirmegi hedef tutmuşlardı", (s: 43).

Yine aynı kitabın 14. Sayfasında sayın Cemal Bardakçı şöyle yazar:

"Onu (yani: Hacı Bektâş Veli'yi) do- yuran, evinde misafir eden kadın da son-

raları Alevilerle Bektâşilerin "Kutlu Melek", "Kadınca Ana" adlarını verdikleri ve takdis ettikleri "Fâtima Nûriye"dir. İdris Hoca'nın eşidir".

★

Bir Bektâşi babası, eşiyile dargın olan birine su öyküyü anlatmıştı:

Bir Mekkeli, eşinden şikâyetçi olmuş, tanınmış bir ailenin kızı diye ses çıkaramaz, birşey diyemezmiş. Birgün durumu Hz. Muhammed'e anlatmağa ve yardım iste-meğe gitmiş. Resûlullâh onun gelişinin nedenini keramet gücüyle anladığından onu kapıda karşılamış, beraberce yola çıkmışlar. Bir kabristandan geçerken, yürüdükleri dar yolda bir kurbağa görmüşler. Resûlullâh bunun üzerinden atlamamış, yanındakine: şunu yoldan kenara doğru it de geçelim, buyurmuş. Adam bir değnekle kurbağayı itince, hayvan büyüyerek bir kedi kadar olmuş. Biraz daha dürtünce bir koyun kadar büyümüş. Birkaç itme ile daha koca bir canavar, bir dev hâline gelmiş. Adam şaşkınlık içinde iken, Hz. Muhammed o canavarı okşayarak: — Sen ne güzel şey imişsin, sen ne hoş şey imişsin.. demeye başlamış. O da böyle okşandıkça ufalarak eski hâline gelmiş ve yoldan çekilmiş. Oradan geçmişler. Hz. Muhammed durub, elini yanındaki in omuzuna koyarak şöyle söylemiş: — Evlâd.. O gördüğün kurbağa bir huysuz kadının rûhudur. Onu itip kakarsan canavar kesilir, okşarsan canavarlıktan çıkar zararsız hâle gelir. Kadınlara karşı yumuşak davran, başın dinç kalır.

★

Buna bir öykü de Fakiir ekleyeyim :

Mısırlı Zünnûn'un öğrencisi "Sehl-ibn-i Abdullâh-üt-Tüsterî (vef: 283 H. — 896 M. de seksen yaşında)'nın yirtici canavarlar ile gezip dolaştığı ünlüdür. Koca kaplanlar ve arslanlar onun yanında kedi, köpek gibi olurlarmış. Bu anlatacağım öyküyü bazıları bu Sehl üzerine ve bazıları da erenlerden bir başkası üzerine söylerler.

Bu zât, eşeğiyle odun kesmeğe gitmiş. Eşeğini otlu bir yerde bırakıp az uzaktaki odunları hazırlayıp dönünce bakmış ki bir arslan eşeği parçalamış. Arslana bağırmış: — Sen onu parçaladın, şimdi bu odunları nasıl pazara götürüleceğim? Gel bakalım şuraya.. deyip odunları arslanın sırtına yük-

leyerek pazara indirmiş.. Görenlerin parmağı ağzında kalmış. Odunları bir kenara yıkınca arslanın sağrısını okşayarak: — Haydi bakalım, demiş, şimdi kimseye dokunmadan dosdoğru yerine git. Öbür gün geleceğim beni orda bekle..

Arslan da kuyruğunu kısar, başını eğer, tırıs tırıs ormana gidirmiş. O zât oduna gittikçe onu orada bekler, odunlarını aşağıya indirirmiş.

İşte bu zâtın dehşetli aksisi bir karısı varmış, Eve geleni haşlar, yoldan geçeni taşlar cinsinden bir kadın..

Gelenler, onu görenler, adamcağıza so-rarlar: — Yâhu, erenler. Bu kadına nasıl dayanıyorsun? Bu kadar yirtici hayvanlara söz geçiriyorsun da bunu neden yola getiremedin? Senin gibi adama bunun ettikleri çekilir mi?.

Erenler cevap vermiş: — Beni kınama-yın dostlarım.. Onun zulmüne sabrede ede ben bu mertebeyi buldum.

★

Bektâşi ve Alevî Bektâşiler hakkında inceleme yaparak yazı yazmış olanların hepsi bir noktada birleşirler ki bu da Bektâşi ve Alevilerde fuhuş olmayışı, kadınlarını çok nâmuslu, iffetli oluşudur.

Aile hayatları çok sağlamdır. Kadın boşamak yok gibidir. Zinâ ve özellikle sapık cinsî hareketler hiç görülmez. Örtünmeleri normal bir had'de olup ne umacı gibi kapanırlar, ne de fazla açık saçık gezerler.

Hâl böyle iken, özellikle Alevî ve Tah-tacı, Çepni gibi zümreler için ne şenî iftirâlar ve akla hâyâle sığmaz uydurmalar ortaya atılmıştır. Tamamen mesnedsiz, tamamen delilsiz bir şekilde söylenmiş olan bu dedi-kodular câhil kimseler arasında bir metâ imiş gibi gevelenmiştir.

Besim Atalay bey "Bektâşilik" adlı kitabında tamamen tarafsız olarak, bu hususta, şöyle yazıyor: "Sünnîlerin zanmettiği gibi "Mum Söndürme" yoktur; bu cin-kin bir iftirâ"dır". Yine biraz aşağıda şöyle yazıyor: "Mum söndürme değil, ufak bir hareket, bir küçük gürlütü bile olmaz. Her şey usûl, âdâb, erkân dâiresinde dini bir mahiyette devâm ve cerâyân eder. Bu âyin-lerde erenlerin rûhaniyeti hazır bilindiği için ufak bir hüürmetsizlik yapılamaz", (s: 21).

Bütün toplantılarda usul ve erkânı ile,

Köy ve Köylü Oyunları :

Çumra'nın Fethiye Köyünde "Kaynanam Cadı,, Oyunu

Yazan : Şeyda OĞUZER

FETHİYE köyü Konya'nın Çumra ilçesi-ne bağlı küçük bir tatar köyüdür. Köyde genç kızlar ve delikanlılar ayrı ayrı toplanarak kendi aralarında eğlenirler. Genç kız-ların bu toplantılarda oynadıkları bir oyun vardır. Bu oyunun adı "Kaynanam Cadı Diyorlar"dır.

KAYNANAM CADİ DİYORLAR

Bir kız odanın ortasına oturtulur ve üzerine büyük bir örtü örtülür. Bu kız oyun icabı evin kaynanası olur. Bir iki kız da evin gelini olarak kaynananın etrafında dolaşmaya başlarlar, bir yandan da tef çalarak bir türkü havasında şu dörtlüğü söylerler :

"Kaynanam cadı hastalar oldu

Ya öldü ya ölecek

Oğlu da pezevenk doktora gitti

Ya geldi ya gelecek"

Tam bu sırada kapı çalınır ve bir kız içeri girer. Bu kız da oyun gereği evin oğludur. Oğul annesinin yanına gelerek:

— "İyi misin ana" der. Annesi de:

— "Hastayım oğul" diye cevap verir.

Oğul:

mum söndürme değil, tamamen aksine "Çe-rağları uyarma" yapılıır ve Meydan odası ışıl ışıl nûra boğulur.

★

Daha Hazret-i Pir'in Anadolu'ya geliş hikâyesinde bile "Kadın"a yer verilmiştir. Vilâyetnâme'ye göre, Güvercin şeklinde Anadolu'ya yaklaşınca, mânâ âleminden Rum erenlerine bir selâm yolluyor. O sırada Anadolu'nun gözcüsü "Karaca Ahmed Sultân"dr. Birlerce erenleriyle sohbet ediyorlar. Fatma Bacı adlı bir olgun hanım bu selâmı fark edüb ayağa kalkarak el gö-güste karşılık veriyor (Bu Fatma Bacı Karaca Ahmed'in mürsidi Sivrihisar'lı Seyyid Nureddin'in kızı'dır).

Ötekiler olayı Fatma Bacı'dan sorup öğrenince vilâyet kanatlarıyla bir perde kurdularsa da Hacı Bektâş Veli Hazretleri Arş'a kadar yükselip bunu aşar ve Suluca Karahöyük'te bir taş üzerine Güvercin şeklinde konar. Pençeleri bir hamura batar gibi bir taşa iz bırakır (Bu taş son za-

— "Doktor getireyim ariâ" der. Annesi: — "Getir oğlum" diye cevap verir ve oğul çıkıp gider.

Oğul gidince gelinler yine tef çalarak aynı dörtlüğü söylerler. Biraz sonra oğul tekrar kapıyı çalıp gelir ve annesine yine aynı soruyu sorar. Kaynana bu sefer oğluna:

— "Gelinler bakıyor" diye, cevap verir. Oğlu da doktor getirmez. Oğul gidince gelinler tekrar kaynananın etrafında dönmeye başlarlar. Bu sırada tef ve ayakları ile de kaynanalarına vururlar. Daha sonra oğul gelince kaynana, hem bakmıyorlar hem de dövüyorlar diye yakınır. O zaman oğul gelinlere kızar ve anama niçin bakmıyorsunuz, onu dövüyorsunuz, diye hesap sorar. Gelinler ses çıkarmazlar ve başlarını önlerine eğerler. Oğul dördüncü sefer geldiğinde annesine:

— "Ana nasılsın" diye sorduğunda hiç bir cevap almayınca örtüyü kaldırır ve annesinin ölmüş olduğunu görür.

Gelinler ise durumdan memnun kaçışrılar ve oyun da böylece sona erer.

manlara kadar Kadıncık Evi'nde duruyordu. 1960 Nisanında ziyaretimde evin şimdiki sahibi olan Bay Hidâyet Akcan'dan bu taşı sordum. Kuşkuyla bir cevap verdi. Yâ kaybettiler veya sakladılar sanıyorum).

Karahöyüğe konan güvercin üzerine, aralarındaki Hacı Tuğrul adlı eri şahin şeklinde salarlar. Hikâyenin arkası biliniyor.

Burada da Kadın, erkekten önce geliş olayını farketmiş olarak gösteriliyor. Bektâşilerdeki Kadın — Erkek eşitliğine ve "Ricâl Mertebesinde kadın, eksik hâlde er" sözüne bir örnek te budur.

Hacı Bektâş Vilâyetnamesine göre, Hz. Pirin Suluca Karahöyüğe gelişinde, ilk rastladığı çeşme başındaki kadınlardır. Bunların arasında bulunan ve köyün tanınmış bir kimsesi olan "İdris Hoca" nın eşi Fâtima Nûriye (ki Bektâşiler arasında Kadıncık Ana ve Kutlu Melek adlarıyla ve saygı ile anılır) ona evinden yağ sürülmüş bir dilim ekmeğe verir. Hz. Pir de: "Art-sın, eksilmesin.. Taşsın, dökülmesin!" diye hayır duâ eder.

(Sürecek)

Sinop Köylerinde Düğün Gelenekleri

Yazanlar : Cevdet ve Nebahat ÖZDOĞRU

Sinop çevresindeki Çerkezlerde kız ve erkekler evlenmek isteklerini doğrudan doğruya ailelerine bildiremezler. Evlenme çağı 18—20 yaşları arasındadır. Birbirini beğenen kız ve erkekler düğünlerde bir başkasının aracılığıyla, erkek kızı, karşılıklı oynanan çerkez oyununa davet eder ve karşılıklı oynarlar. Kız davet üzerine oyuna kalkmak zorundadır. Daha sonra erkek kızı yenecek bir şey göndererek kendisiyle evlenmek istediğini anlatmış olur. Kız da teklifi kabul ederse karşılığını gönderir, kabul etmezse göndermez.

Gençler bu davranışlarıyla isteklerini çevrelerine sezdirmiş bulunurlar. Çevreleri de gençlerin anne ve babalarına duyururlar.

Erkek bir gece kızın akrabalarından biriyle kızın evine gider. Kızın anne ve babası kızlarının odasına girmezler ve gelen gence karşı bir şey söyleyemezler. Erkek o gece isteğini kızın odasında akrabası yanında kızı açıklar. Kız kabul ederse, düğün gönder, veya biraz düşünüyüm, der. Daha sonra aracı vasıtasıyla fikrini bildirir. İstemezse çeşitli sebepler ileri sürerek teklifi reddeder.

Kız babasına düğün gönderilir. Kız babası ister razı olsun ister olmasın; erkek bir gece kızın akrabasından biri — özellikle aradaki elçi — ve arkadaşları ile kızı babasının evinden kaçıtır. Kız ata bindirilip erkeğin kendi akrabalarından birinin evine götürülürken silahlar patlatılır ve herkes böylece o gece bir kızın kaçırıldığını anlar.

Kız ve erkek bundan sonra kendi anne ve babalarına gözükmezler. Kız kaçırıldığı gece gittiği evden dışarı çıkmaz.

Kız kaçırıldıktan sonra kaldığı evin erkeği, sözü geçen biriyle kızın babasına giderek: Emanetin bizde, bu zamana kadar senin kızındı, bundan sonra benim kızımdır. Kendi kızım gibi gelin edeceğim, der. Kız babası razı olmaz. İki, üç inek, öküz, at verileceği söylenir ve sonunda razı edilir.

Verileceği söylenen hayvanlar kız baba-

sına gönderilir. Bu hayvanlar 8—10 gün kız babasının evinde kalır. Falanca'nın kızı kaçtı ama şu kadar hayvan göndermişler, dedirtmek için bir müddet geri gönderilmez. Sonra içinden bir tanesi alınıp diğerleri geri gönderilir.

Erkek tarafından kadın ve kızlar, kızın kaldığı eve kızı görmeğe giderler. Kız önce gelenlerin yanına çıkmaz. Sonra çıkar ve orada bulunanların büyük küçük herkesin elini öpüp bir köşede ayakta bekler.

Düğün ve nikâh hazırlıkları başlar. Okuyucu, erkeğin yakınlarından biri olur. Falan gün düğünümüz var, buyrun, diyerek okurluğu verir.

Düğün cumartesi günü öğleden sonra başlar, pazar ve pazartesi günü devam eder. Cumartesi günü akşamüstü, atla veya kağnı arabasıyla gelin götürülür. Gelin alma alayı kızın kaldığı evin önüne gelince kapı kitlenir ve kapı parası alınmayınca kimse içeri sokulmaz.

Gelinin yakınlarından iki kadın gelinin koltuklarına girerek gelinle birlikte arabaya veya atlara binerler. Gelin götürülürken kızın erkek yakınları, erkek evine gelinceye değin gelin arabasının veya atının çevresinde bulunurlar. Bu düğünlerin önemli çalgısı mızıkadır. Erkek evinin önüne gelince kapıdan biraz uzakta gelin arabadan veya attan indirilir. Erkek ve kız tarafları gelinin etrafını sararlar. Mızika çalınır, el çırpılır, halay çekilir. Erkek tarafı geline yumruk atıp düşürmek için, kız tarafı da yumruk attırmamak için çalır. Erkeklerden bir kısmı arkaları evin kapısına dönük olarak yavaş yavaş kapıya doğru giderlerken, gelin sık sık yerlere değin eğilerek reveranslarla ilerler. Böylece gelin erkek evine girer.

Gece düğün başlar, pazar günü de devam eder. Kadın ve erkek bir arada karşılıklı oynarlar, halay çekerler. Gelin pazar günü akşamı damadın konduğu için gerdeğe girilmez. Düğün pazartesi günü öğleye dek sürer. Öğleden sonra mızika çalarak geline komşu gezdirilir. Her eve gi-

Akçayazı Köyünden Bilmeceler, Atasözleri, Sözcükler

Derleyen : Zeki SARIHAN

Bu yazımızla Konya'nın Karapınar ilçesinin Akçayazı köyünden derlediğimiz bilmeceler ve atasözlerinden bir demet sunuyorum. Bu arada bölgede kullanılan bir kısım sözcüklerin anlamlarını da açıklıyorum.

Bilmeceler :

- Bir nicedir, cümle âlemi giydirir kusatır. (İğne)
- Bir koca lök; gölgesi yok (Noda)
- Dağdan gelir takla makla, aman abla beni sakla: (Ceviz)
- Dağdan gelir tükür makır, ayakları gümüş bakır: (Araba)
- Dağdan gelir taştan gelir, bir kükremiş arslan gelir: (Sel)
- Evden eve allı bayrak: (Ateş)
- Küçükük boylu, kırmızı donlu: (İğde)
- Yer altında enikli kancık: (Patates)
- Yük üstünde yarım tandır: (Ay)
- Çalıyı çektim toluyu döktüm: (Koyun kıyruğu ve kış)
- Dağda takılar, suda ipiler, arşın ayaklı, burma bıyıklı: (Kamlumbağa)
- Şakı şakı şakılar, şakı benim elimde, ulu kavak titirer kökü benim elimde: (Dokuma tezgâhı)

rişte ev sahipleri dışardakilere pencereden şeker, ceviz, para v.b. serperler.

Komşu gezmesinden dönen düğün alayı damat evine yaklaştığı zaman — evde bulunursa — büyükanne: Eve gelin geldi, artık ben gidiyorum, diye bağırarak bohçası elinde dışarı fırlar. Herkes önüne geçerek gitmesine engel olmaya çalışırlar. Bu arada mızika çalgısına devam eder. Büyükanne gideceğim diye direnir. Gitmesine engel olmaya çalışanlar: Gelin sana şunu verecek bunu verecek, diye gönlünü yaparlar. Sonunda büyükanne gelinle birlikte eve girer.

Pazartesi günü akşamı gerdekle birlikte düğün sona erer...

- Nar narlar, nar duvarda parlar, nara kadın gelmedi, nar duvardan inmedi: (Küt)
- Hasan hasta, tabanı tasta, yemez içmez, o da bir usta (Örümcek)

★

Atasözleri :

- Ana gönlün kalmasın, koca öküz mundar olmasın.
- Benden sana öğüt, değirmeni elinle öğüt.
- Gök görmedik görgüsüz iğne yapar yurdsuz.
- Her sene keçi, püsküllü oğlak doğurmaz.
- Yağmur suyu gelir geçer, karın suyu deler geçer.
- Ya kırk odun at, ya sırt üstü yat.

★

Sözcükler :

- Bafra : Buğdayın dip-gazel yaprakları.
- Bardak : İbrik
- Cülük : Civeiv
- Cülük burnu : Çimlenmiş buğday yaprağı.
- Dabaz : Kızamığa benzeyen bir hastalık.
- Döşürücü : Dilenci (devşiren)
- Guşane : Tencere
- Kömeli : Yığın, çok
- Kupa : Bardak
- Kulun vermek : Yeşillenip topraktan başını uzatmak.
- Kümük : Burunsuz
- Mısırğa : Hindi
- Noda : Üzeri toprakla örtülmüş saman yığını
- Sümesiye : Boşuna, boş yere
- Şebit : Yufka ekmeği
- Ütmelik : Buğdayın ermeden önceki durumu.

(Not. 1964 yılı Aralık ayında Akçayazı köyü İlkokulu öğrencilerinden Abdi Ağaç, Göksen, Osman ve Bekir İncekara'dan derlenmiştir.

Türkiye Halk Oyunları Yarışması Ankara'da Yapıldı

Türkiye Halk Oyunları yarışmasına katılan Trakya Bölgesinden Edirne Ekibi

5—10 Şubat 1973 günleri arasında Ankara'da Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu Türkiye Halk Oyunları Yarışması yapıldı. Yarışmaya 58 topluluk kendi il ve şehirlerinin bölgesel Halk Dansları ile, 33 Dernek ve kuruluş ta çeşitli bölgelere ait oyunlarla katıldı. Dansör ve dansöz sayısı 1500 üstünde idi.

Gruplar 22 kişiden fazla olmayacaktı. Elemanlara ylnız yol parası ödenecekti. Gruplar Ankara'da ikamet ve yemek paralarını kendileri temin mecburiyetinde idi.

Yarışmalar, Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'nda yapıldı. Salona, Jüri'nin etki altında kalmaması için seyirci alınmadı. Amaç, Yurd dışı ve içi festivallere başarıyla, otantik ve göze güzel görünen ekipleri göndermek için bir seçim yapmaktır.

Yarışma sonucu, ancak bir ay sonra açıklanabildi. Dereceye, bazı bölge ekipleri ile kuruluşların Halk Oyunları Takımları girdi. Kendilerine Yurd Oyunlarımızı temsilde başarılar dileriz.

Ancak, bu yarışma için Yurdumuzun en

kuvvetli bazı Halk Dansları Takımları ve Kuruluşlarına davetiye gönderilmemiştir. Bunda kusur Bakanlığın mı, yoksa bölgedeki mahalli ekipler ve komple elemanlara sahip kuruluşların mevcudiyetinden haberleri olmadığı için böyle bir davet ve uyarıda bulunamayan Bakanlığa bağlı temsilciliklerin ve valiliklerin mi olduğunu bilmiyoruz.

Asıl mühim nokta da, yarışmanın festivaller mevsiminden çok önce yapılmış olmasıdır. Zira, festival ve şenlik mevsimi pek az yerde Mayıs, Haziran, Avrupa ve Dünyanın başka yerlerinde de Temmuz—Eylül ayları arasında yapılır. O zamana kadar, ekiplerde çeşitli sebeplerle eleman kaybı ve değişmesi akla gelmeliydi.

Her şeye rağmen, büyük bir teşvik gayesi taşıyan bu yarışmayı düzenlediğinden dolayı Turizm ve Tanıtma Bakanlığını tebrik ederiz. Gelecek yıllarda, bu seneki tecrübelerden faydalanılacağına, zamanın da en uygun şekilde tayin edileceğine inanıyoruz.

T.F.A.

K a b a k K ı z

Derleyen : Feyyaz CANER

Konya, masallar bakımından zengin bir şehirdir. Birçok Konya masalları hâlâ halkın dilinde dolaşır, zevkle dinlenir. Bundan 50—60 yıl önce, sinema, tiyatro, radyo gibi eğlence vasıtalarının olmadığı bir zamanda, Konya halkının en önemli eğlence kaynağının masallar olduğu söylenir. Bilhassa uzun kış gecelerinde, bir evde toplanarak, sıcak mangallar başında masal dinlemek, büyük bir zevktir eski Konya halkı için. O devirlerde çocukluğunu veya gençliğini yaşamış, bugünün büyükanne ve büyükbabalarının söylediklerine göre, masal anlatan belirli kişiler olurmuş; yani her önüne gelen masal anlatamazmış ve masal anlatmak, daha doğrusu anlattığı masalı dinletirmek — Konya tabiriyle "ağzına baktırmak — da başlıbaşına bir sanatmış.

Bu masallardan bazıları, daha önce TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI Dergisinde çıkmıştı. Ben de derlediğim, "Kabak Kız" adlı bir Konya masalını sunuyorum:

★

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir karı—koca varmış. Bu karı—koca hayatlarından çok memnurlarmış, fakat bir tek arzuları varmış: Çocuk sahibi olmak. Bir gün, kadın bahçede dolaşırken kabakları görmüş ve:

—Hey tanrım, bu küçük bitkilere kabak verdin de bana bir çocuk vermedin. Ver de istersen kabak olsun, demiş.

Gel zaman git zaman, Tanrı bu kadının duasını kabul etmiş ve ona bir çocuk vermiş. Fakat bu çocuk kabakmış. Adını da, "Kabak Kız" koymuşlar. Annesi nereye gitse, Kabak Kız'da arkasından yuvarlanırlarmış.

Aradan seneler geçmiş. Kabak Kız büyümüş. Annesi ev süpürürken yanına yaklaşır:

— Anne ver de ben süpüreyim, demiş. Ama annesi :

— Hadi ordan kabak kız, süpürge sende büyük, nasıl süpüreceksin, der, kızını terslermiş.

Fakat bu Kabak Kız'ın sırrını hiç kimse bilmiyormuş. Aslında kabağın için-

de, dünya güzeli bir kız varmış. Annesi evden gidip de, ortalıkta kimseler kalmayınca, kabağın içinden çıkar, eline bir iş alır, sedire oturarak işlermiş. Annesi gelirken de hemen kabağın içine giriverirmiş.

Evlerinin biraz ilerisinde de, çok yakırsıklı bir beyzâde'nin konağı varmış. Bir gün bu beyzâde dürbünü ile etrafı seyrederken Kabak Kız'ı gerçek hâliyle görmüş ve aklı başından gitmiş. Kıza vurulmuş. Hemen durumu annesine anlatmış ve Onu, kızı istemeye yolamış. Akşam dünlükten dönen oğlanın anası, oğluna çıkmış:

— Hay oğlum, sende hiç akıl yok mu? Gittiğim evin kızı bir kabak. Sen onu ne yapacaksın? Sana güzel bir kız buluruz.

Fakat oğlan, illâ da o kız diye tutturmuş, başka bir şey demiyormuş.

Nihayet, mecburen kızı oğlana almaya karar vermişler.

Kabak Kız'ın annesi, babası da şaşırılmışlar bu işe.

— Bizim kızımız Kabak Kız'dır. Ne yapacaksınız siz? Varın gidin, bizimle eğlenmeyin. Başka kız arayın.

Ama bekmişler ki karşı taraf ısrar ediyor, onlar da kızlarını vermişler.

Büyük bir düğün yapılmış. Kabak Kız'a gelinlikler giydirmişler, tel — duvak takmışlar ve dâmâdın yanındaki bir sandalyeye oturtmuşlar, fakat kabak bu, oturabilir mi? Yere yuvarlanı yuvarlanıverirmiş.

Nihayet gerdeğe girmişler. Kız o zaman kabağın çıkması, fakat sabah olunca yine kabağın içine girmiş. Bu, her gün böyle devam edip gidermiş. ve kocasından başka da kimseler bu durumu bilmezmiş. Oğlanın anası da:

— Kabaktan bir gelin aldım, diye etraf-takilere yakınır, duruma çok üzülmüş.

Bir gün Kabak Kız'ın kayınvalidesi ev süpürüyormuş. Kız yanına yaklaşmış:

— Anne, ver de ben süpüreyim, demiş. Annesi ise:

— Haydi ordan Kabak kız, sen nasıl süpüreceksin, demiş ve süpürge tersi ile kızı bir vurmuş. Kız küsmüş ve bir köşeye oturmuş.

O gün öğleden sonra, kayınvalidesi gezmeye gidiyormuş. Kabak Kız'a:

— Haydi, sen de gel, demiş, fakat kız:
— Yo, ben gelmem, demiş.

Kayınvalidesi evden çıkınca, kız da kabağından çıkmış. Bir güzel süslenmiş. O kadar güzel olmuş ki, görenler dünya güzeli sanır. Sonra bir araba tutmuş ve kayınvalidesinin gittiği yere gitmiş. Geçmiş, kayınvalidesinin yanına oturmuş. Kayınvalide, yanına oturan kıza hayran olmuş.

— Yavrum, sen hangi köylüsün diye sormuş.

— Süpürge köylüyüm teyze.

— Pek de güzelmışsin. Sen gibi güzeller dururken benim oğlan gitti de bir Kabak Kız aldı.

Akşama doğru, kız kayın validesinden evvel kalkmış, eve gelmiş ve yine kabağının içine girmiş.

Anne de, gelince oğluna dert yanmış:

— Hay oğlum, bugün yanıma bir güzel kız oturdu. Sen öyle bir kız almadın da, gittin bir Kabak Kız aldın.

Oğlan durumu bildiği için:

— Üzülme anne, bunda da bir hayır vardır, demiş.

Bir başka gün, kayınvalidesi çamaşır yırkarken yanına varmış.

DERGİMİZİN CİLTLERİ VE CİLT KAPAKLARI

Tükenen 8 sayımızın daha ikinci baskısını yapmış bulunuyoruz. Bir haftaya kadar ciltçimizden yeni yaptırdığımız ciltleri ve cilt kapaklarını almış olacağız.

Şimdiye kadar dergimize verilmiş bulunan cilt ve cilt kapağı siparişleri derhal karşılanacak ve isteyenlerin adreslerine gönderilecektir.

Bugüne kadarki gecikmeden dolayı ciltçimiz adına dergi olarak özür dileriz.

Her cildimizin fiyatı 50 liradır. Cilt kapaklarımız ise posta parası bize ait olmak üzere 12,5 liradır. Ödemesi istendiği takdirde 5 lira eklenir.

T.F.A.

— Ver anne, ben de yıkayayım, demiş. Kayınvalide yine terslemiş:

— Haydi ordan, sen nasıl yıkayacaksın, demiş ve kıza çamaşır tokucu ile vurmuş. Kabak Kız yine bir köşeye çekilmiş.

Kayınvalidesi, o gün de öğleden sonra misafirlğe gitmiş. Tabii arkasından bizim Kabak Kız da kabağından çıkmış ve bu sefer başka bir çeşit süslenerek kayınvalidesinin gittiği yere gitmiş. Yine varmış, kayınvalidesinin yanına oturmuş. Kayınvalide, yine nereli olduğunu sormuş. Kız bu sefer:

— Tokuç köylüyüm, teyze, demiş.

Kayınvalidesi yine oğlunun Kabak Kız aldığından, onun gibi güzel kız almadığından bahsetmiş.

Kız akşam üstü yine erkenden eve gelmiş ve kabağının içine girmiş. Kayınvalide, akşam yine oğluna çıkmış, güzel kızlar dururken Kabak Kız'ı aldığı söylemiş.

Birkaç gün sonra, kayınvalidesi baklava açmakla meşgul iken Kabak Kız yanına yaklaşmış:

— Anne, ver ben de baklava açayım, demiş. Kayınvalidesi bu sefer de:

— Haydi ordan Kabak Kız, sen nasıl açacaksın, demiş ve elindeki oklava ile Kabak Kız'a bir vurmuş. Kabak Kız yine bir köşeye çekilmiş.

Öğlen sonu, yine aynı şeyler olmuş. Kayınvalidesi misafirlğe gitmiş; arkasından da Kabak Kız. Yine kayınvalidesinin yanına oturmuş ve sorunca da, "Oklava Köylü" olduğunu söylemiş. Bir süre sonra kız eve dönmüş ve bütün olanları kocasına anlatmış. Kocası:

— Bugün sen kabağa girme de şu yüklüğe saklan. Biz annemle konuşurken de ortaya atlayıver, demiş. Kız da söylenenleri yapmış ve yüklüğe saklanmış. Akşam, annesi eve gelmiş ve oğluna çıkmaya başlamış:

— Hay oğlum bugün bir kız gördüm. Oklava köylüyümüş. Dünya güzeliydi. Böyle kızlar dururken sen gittin de kabak bir kız aldın.

Kayınvalide tam bunları söylerken, kız yüklüğün kapağını açmış ve önelerine atlayıvermiş. Kayınvalidesi, heyecandan bayılmış. Ondaki mutlu bir hayat yaşamışlar, Muratlarına ermişler.

Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : — 40)

(Yeni Ajans : — 42)

TÜRKİYE
EMLAK KREDİ BANKASI

(Basın : 60087 — 20221/41)

GRIPIN, nezle başlangıcında birçok tehlikeli önlemek bakımından faydalıdır. GRIPIN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

GRIPIN

Halk Sağlığı Hizmetinde Lokman Müstahzarları

Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanil İshal kesici tablet
Metegastrin Mide tozu
Deriviç Yara ve yanık merhemi.
Deriseptol Yara ve göbük tozu
Dover Tablet Öksürük ve bronşite
Metekodin Öksürük hapı
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Liniment Ağrı friksiyonu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
Ma-ka-ta Basur merhemi

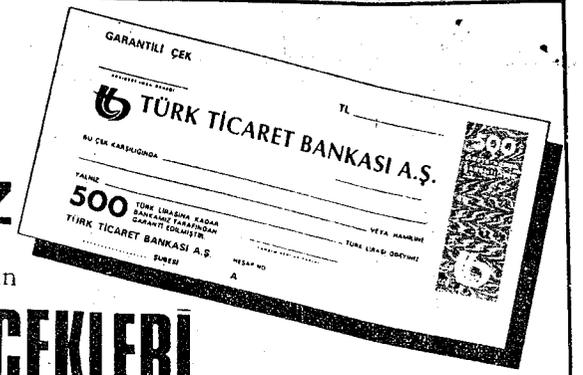
Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hapı
Lokman - Tablet Ağrı hapı
Algo - Tablet 4 tabletlik
Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
Kina - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz damlası
Meprool Tablet Sinir hapı
Sollargen Granüle Ekzema kaşınıtı
Sel de Gastrin Granüle Mide tozu

Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç ilacı
Lokman Kaşe 100 lük ağrı kesici
Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
Panason (50 Gr. alüminyum kutulu)
Lokman Çayı Afiyet çayı
Dr. Krom Diş pastası
Cilda El losyonu
Derma Traş losyonu
Balvit Enerji ve kuvvet macunu
Passibepine Sinir şurubu
İhtiyol Pomad
Çinko Pomad
Borik Pomad
Vazelin Saf

Lokman İlaçları Sağlık Hizmetinde, Onlara İnan ve Güven

(Folklor : 43)

yalnız değilsiniz

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

TÜRK TİCARET BANKASI

**800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde**

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : 20304/60151 - 44)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 45)

(Basın : 60089 - 47)

1868 - 1973

**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET**

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

EMNİYET SANDIĞI

(Folklor : 46)